

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 58.

Lördagen den 11 juni. f. m.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 13.

§ 3.

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning, dels i anledning därav väckta motioner, dels ock väckta motioner om upphävande eller suspension av samma lag m. m.; och lämnades därvid i fråga om 1 §, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr W a h r e n, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det är givetvis svårt att icke upprepa vad som här sagts och att komma med något nytt, men jag anser i alla fall på grund av den vikt, som detta ärende har, att jag bör yttra några ord.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet sade här i går beträffande upphävandet eller förbättrandet av denna lag, att han ansåg, att vi voro bundna genom vår anslutning till nationernas förbund. Jag vill icke gå djupare in på denna fråga, men då initiativtagaren, härvidlag England, icke ansett sig bunden, så borde icke heller vi anse oss bundna. Då jag emellertid i det längsta ansett och fortfarande anser, att vi om möjligt böra söka bibehålla en arbetstidslag, givetvis under förutsättning att de andra länderna, som härvidlag spela någon roll, skaffa sig ett sådant lagstadgande eller en liknande lagstadgad arbetstid, så hör jag fortfarande till dem, som anse, att lagen borde förbättras.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Här var i går så mycket tal om, hurudan arbetstiden är i andra länder, att det torde icke vara mycket att tillägga härtill. Dock vill jag säga, att en hel del uppgifter, som herr statsrådet meddelade och som gingo ut på att visa, att lagstiftningen i andra länder var minst lika inskränkande på arbetstiden som här, i mångt och mycket icke motsvara de erfarenheter, man från sina konkurrenter i dessa länder har. Nu ligger det så till i detta fall, såsom i går blev uppenbart, att en hel del av dessa bestämmelser på området äro beroende på parlamentens prövning.

Beträffande England ber jag att få rätta en missuppfattning eller kanske en felsägning från min sida. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet sade, att jag erkänt — ja, han sade egentligen, att detta erkänts i kammaren, men han syftade tydligen på mitt anförande — att arbetstiden i England var kortare. Därav drog herr statsrådet den slutsatsen, att arbetstiden i England var kortare än den lagen här föreskriver. Jag vet icke precis, huru mina ord föllo, då jag icke sett det stenografiska referatet, men har jag sagt, att arbetstiden var kortare i England, så har jag därmed menat, att den i regel är kortare där än i andra länder. Nu ligger saken i England på ett särskilt sätt. Jag tror icke, att arbetstiden i England i alla industrier är kortare, men jag har härom icke några nya erfarenheter. Det är länge sedan jag besökte pappersbruken i England, men då hade arbetarna i denna industri en längre arbetstid än åtta timmar. Huru det förhåller sig i dag, vet jag icke. Men beträffande bomullsindustrien, som är en av Englands största industrier, vet man, att andra nationer icke kunna konkurrera med England, om de icke använda längre arbetstid. Detta är beroende på en hel del förhållanden, bland vilka jag vill nämna, att träningen i England på detta område är överlägsen den i andra länder förekommande. En vävare eller en väverska — det är mest väverskor, som användas — sköter flera vävstolar, vilka arbeta med större hastighet än vävstolarna i andra länder. Dessutom medför Englands läge som världens största bomullsimportör den lättnaden, att det kan även med kortare arbetstid konkurrera med andra. Slutligen gäller i stort sett om England, att England har en massa resurser. Halva världen arbetar för England, vilket underlättar möjligheten för vissa industrier att arbeta på kortare tid än i andra länder. Det är just detta förhållande, som gör, att en person med min uppfattning måste säga, att även om arbetstiden internationellt blir lika reglerad det uppstår vissa svårigheter för en del branscher här i landet att i fortsättningen hålla uppe sin produktion.

Det är ju tydligt, att det icke kan vara något personligt intresse för industriens män att motsätta sig införandet av en kortare arbetstid, om det ginge för sig att lika bra driva industrien med kortare arbetstid utan att vare sig företagare eller arbetare bleve lidande därpå. Det är emellertid här som tyngdpunkten enligt min uppfattning ligger vid bedömandet av denna fråga.

Nu säger herr statsrådet, att detta icke är en fråga om arbetarskydd, det är här icke någon hygienisk fråga, icke en fråga om att

skydda mot överansträngning, utan det är särskilt en social fråga. Det är en uppfattning, som kan tilltala litet var, men jag vill säga, att den uppfattningen gör varken till eller från, då man skall bedöma, huruvida det är ekonomiskt möjligt att genomföra en viss arbetstid eller en viss förkortning av arbetstiden.

Det är den ekonomiska frågan, som jag anser vara den svåraste att klara i detta sammanhang. Jag har sökt utreda detta i en bilaga till min motion i detta ärende. Herr statsrådet gjorde däremot en del invändningar, avsedda att visa, att denna utredning icke kan vara bärande, att utredningen om de ekonomiska svårigheterna i det stora hela voro överdrivna. Jag skall i detta sammanhang söka klargöra min uppfattning i dessa saker.

Herr statsrådet menade, att redan reservanterna i arbetstidskommittén hade sökt visa, att en viss fördyring skulle vara en följd av lagen, och denna fördyring hade reservanterna anslagit till 150 miljoner kronor om året, men samtidigt hade reservanterna varit något försiktiga vid åberopandet av denna motivering och sagt, att de icke kunde vara säkra på att den var riktig. Herr statsråd, den är icke riktig. Det är så, som jag i remissdebatten tillät mig yttra, att de 150 miljonerna räcka icke till, och jag vill också säga, att den utredning, som återfinnes som bilaga till och som åtföljt motionen, icke är baserad på reservanternas i arbetstidskommittén yttrande utan på ett arbete, som inom arbetstidskommittén verkställdes av aktuarien doktor Lilienberg. Varför reservanternas utredning icke är riktig beror huvudsakligast därpå, att reservanterna endast söka utreda i huru hög grad varje fabrikation för sig skulle få sin produktion fördyrad genom lagen. Reservanternas utredning tar icke alls hänsyn till att fördyringen ackumulerades därigenom att allting, som användes vid en fabrikation, var på arbetet nedlagts, hade redan genom lagens ikraftträdande blivit föremål för fördyring. Härigenom har detta resultat framkommit, som visar, att denna fördyring icke stannat vid den siffra av nära fem procent på tillverkningen, som reservanterna i arbetstidskommittén kommit till, utan uppgått till en vida högre siffra, och jag vågar säga icke under tio procent. Om man sedan tänker på, vilken produktion denna fördyring närmast skulle träffa, så blir det en helt annan siffra än dessa 150 miljoner kronor. Ty denna fördyring drabbar hela Sveriges industri, och denna industri var värd 1918, då det naturligtvis var ett mycket högt sådant värde, något över fyra miljarder kronor. Jag har icke dessa siffror till hands, men jag använde dem här om dagen i ett annat sammanhang. Under normala tider rör det sig om en siffra, som ligger mellan 2,000 och 4,000 miljoner kronor. Det betyder något sådant som att det här skulle vara fråga om 300 à 400 miljoner kronor i fördyring alltefter den produktionstorlek, som fördyras.

Men det är icke bara denna produktion, som fördyras, utan som herrarna väl veta, är det stora delar av näringslivet, som icke falla under denna lag och där dessa förhållanden verka fullt lika kraftigt.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Jag har tidigare som exempel anfört statens järnvägar. Jag tror, att en utredning om vad den förkortade arbetstiden vid statens järnvägar kostat staten skulle visa, att fördyringen från 1913 till i fjol skulle enbart på denna post uppgå till cirka 30 eller till och med inemot 40 miljoner kronor. Dessutom ha vi att tänka på alla transportarbeten, allt jordbruksarbete, som i högre eller mindre grad influeras av lagens fördyrande inverkan, även om denna inverkan sker indirekt.

Härmed har jag sökt visa, att det är högst väsentligt större belopp som fördyringen torde utgöra än de 150 miljoner kronor, som man kom till i den brådska, med vilken denna första utredning måste ske. Denna utredning var naturligtvis icke tillräckligt djupgående. Det hade varit intressant, om utskottet låtit någon nationalekonom avgiva sitt omdöme om den utredning, som jag bilagt min motion. Jag är säker på, att den skulle stått sig även inför en sakkunnig kritisk granskning.

Herr statsrådet har icke sagt något om själva denna utredning men menade, att då arbetstiden tidigare kunnat förkortas från 13 å 14 timmar ned till den tid, som var aktuell, innan lagen trädde i kraft, så skulle enligt den basis, på vilken kalkylen är gjord — man har naturligtvis tagit skillnaden mellan den arbetstid, som var gällande innan lagen trädde i kraft, och den, som lagen medfört — den förkortning av arbetstiden som tidigare ägt rum undan för undan fördyrat produktionen och då detta ej varit förhållandet eller åtminstone utan svårare följder kunnat gå för sig, vore min argumentering icke bärande. Det förhållandet, att arbetstiden tidigare varit längre, bör inte få tagas till intäkt för ett påstående om, att lagen inte fördyrar produktionen.

Vad angår den förkortning av arbetstiden, som tidigare förekommit, vill jag endast först bemärka en detalj. Det är alldeles givet, att uti många branscher en alltför lång arbetstid kan hava varit för lång och därigenom även skadligt inverkat på arbetsresultatet, men frånsatt detta, måste det naturligtvis vara så, att, om industrien i Sverige och industrien i utlandet arbeta under vissa givna förhållanden vid en viss tidpunkt, varje förändring i dessa förhållanden verkar förändring i produktionskostnaderna. Nu har det inträffat, att dessa på grund av lagen fördyrats i avsevärd grad. Hade nu samma inskränkning i arbetstiden ägt rum över hela världen, skulle naturligtvis detta åtminstone ha förmildrat svårigheterna för de svenska näringarna. Ett sådant förhållande anser jag emellertid ej föreligger. Det förhåller sig så, att den koeficient, som man räknat med, då man beräknat lagens fördyrande inverkan på produktionskostnaderna, nämligen 15 %, är för stor, för den händelse arbetstiden över hela världen kommer att förkortas inom den närmaste framtiden eller redan har förkortats, men återigen för liten, för den händelse arbetstiden kommer att ökas.

Jag vill ge herrarna ett exempel på, hur det ligger till i det avseendet. Jag kan peka på ett fall, där man är synnerligen an-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

gelägen att slippa en återgång till längre arbetstid och där många av herrarna säkerligen anse en återgång orimlig, ett fall, där jag skulle — det vill jag uttryckligen säga — finna en återgång verkligt tråkig. Ända fram till krigsåren arbetade hela världens pappersindustrier och en stor del av järnindustrien med två skift och med tillämpning av en ordinarie arbetstid på 72 timmar i veckan. Då emellertid det var nödvändigt att reparera maskinerna, måste det arbetas under söndagarna, vilket förde med sig, att halva arbetsstyrkan användes även dessa dagar, flera eller färre timmar. Detta betydde, att inom dessa industrier praktiserades över hela världen en genomsnittlig arbetstid, som låg tämligen nära 80 timmar i veckan. Något sådant bör man inte ha tillbaka, och därför hör jag till dem, som om möjligt gärna vilja ha en arbetstidslag. Det förhåller sig emellertid så, att det än i dag på olika ställen i världen finnes åtskilliga pappersbruk, som arbeta med två skift. Det är emellertid tydligt, att, om man vill bedöma den ekonomiska inverkan, som den förkortade arbetstiden har, man får utgå ifrån, att i det ögonblick jag skär av arbetstiden med vissa procent jag därmed också åstadkommer en viss fördyring, en fördyring, som i stort sett låter sig siffermässigt fastställas.

Herr statsrådet menade, att levnadskostnaderna inverka på kalkylerna. Ja, det är givet, att många saker inverka på kalkylerna, alla prisbildande faktorer öva inflytande härvidlag. Men då herr statsrådet anför, att levnadskostnaderna inverka på de kalkyler, som uppgjorts rörande denna sak, vill jag vända om det yttrandet och säga, att lagen givetvis i hög grad inverkar på levnadskostnaderna. Detta senare är någonting, som borde ligga alldeles tydligt i dagen, och det är naturligtvis en av lagens stora nackdelar.

Då arbetstidslagen antogs, var motiveringen för densamma endast baserad på ideella och sociala synpunkter. Jag vill bara anföras ett enda exempel på vad man yttrade i det avseendet år 1919 — jag har läst igenom alla protokollen från den tiden.

Departementschefen anförde då: »En ökning av fritiden torde ock indirekt ha en gynnsam inverkan på industriarbetarnas hälsotillstånd genom den allmänna höjning av deras levnadsstandard, som därav så småningom följer. Anspråken på bostäder, föda och hygieniska förhållanden i allmänhet stegras.» Ja, detta är ett vackert önskemål, men hur skall man kunna realisera det, om man i stället för att skaffa arbetarna ökade inkomster, som ju givetvis måste utgöra det första villkoret, för att ett dylikt önskemål skall kunna uppfyllas, genomdriver en lag, som medför ett tvång att pressa ned arbetarnas inkomster. Man hade på den tiden den uppfattningen, att lagens fördyrande inverkan ej spelade någon vidare roll. I det avseendet har man väl nu i allmänhet kommit till en annan åsikt, men den har inte slagit igenom fullständigt. Det var endast en kort tid sedan herr Thorsson stod i Norrköping och höll ett föredrag — det var dagen innan elektorsvalen till första kammaren skulle ske — och det yttrades då, att vad var det för idé att tala om längre arbetstid nu, då det går så mycket människor

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

arbetslösa! Det förvånar mig verkligen, att från ett sådant håll saken skall framställas på detta sätt. Det är ju alldeles tydligt, att om vi skola få våra fabriker och vårt näringsliv igång, vi måste vara konkurrenskraftiga. Det kan inte förnekas — för att taga ett det allra enklaste exempel — att om jag för åtta timmar skall betala detsamma som förut för tio timmar, så fördyras produktionen. Sedermera komma alla dessa andra historier, som man så ofta talat om, detta att kostnaderna för fabrikenas drift, d. v. s. räntor, administrationskostnader och dylikt, bli fördelade på en mindre produktion, när kortare arbetstid gäller.

Den stora skada, som arbetstidslagets ikraftträdande tillfogade landets näringsliv, kunde inte bli uppenbar, så länge det rädde varubrist i världen, ty det var då bara att lägga på varorna de ökade kostnaderna — och naturligtvis i de flesta fall även en ganska betydlig vinst — och allting betalades. Nu är det annorlunda. Under den stora remissdebatten konstaterade herr statsrådet med tillfredsställelse, minns jag, att arbetstidslagen inte hade skuld till depressionen. Jag uttalade då, att lagen dock var en bidragande orsak till prisfördyringen och att det var svårt att komma ut ur denna depression, därför att vi på grund av arbetstiden inte längre voro konkurrenskraftiga. Så ligger givetvis saken till. Nu har riksdagen också avslagit tullförhöjningarna. Jag förstår mycket väl, att man kan ha olika uppfattning om en sådan sak. Det må vara en synnerligen rationell och radikal väg att få ned produktionskostnaderna, som man går, då man nekar industrien varje ökat skydd, men detta måste å andra sidan gå ut över inkomsterna för de inom industrierna anställda. Gäller då samtidigt en kort arbetstid, bli lönereduktionerna kolossala, och däri ligger naturligtvis en synnerligen stor fara. Därför borde man enligt mitt förmenande tillstämja den arbetstid, som industrien anser sig behöva.

Utskottet har nu gått in för en längre övertid än hittills, och Kungl. Maj:t har också gjort detta. Utskottets ordförande, herr von Sneidern, med vilken jag talade om saken, anser också — jag tror, att han själv i första kammaren framförde en sådan uppfattning — att det under dåliga tider inte kunde vara ur vägen, att arbetsrådet tillåte ett användande av övertiden i dess fulla utsträckning, nämligen 30 timmar i månaden, resp. 200 timmar om året, enligt § 7 mom. 2, liksom, enligt tredje momentet, 20 timmar i månaden resp. 120 timmar om året. Jag tror emellertid för min del inte, att detta är en framkomlig väg. Den ena anledningen till, att jag sätter mycket litet värde på vad som här föreslås, är, att arbetsrådet alltid kommer att höra sig för hos arbetarna om deras uppfattning i saken, och som bekant äro arbetarna ännu synnerligen principfasta därutinnan, att de inte vilja lämna några medgivanden i den riktningen. Det andra och enligt min uppfattning i och för sig tillräckliga motivet, för att dessa medgivanden skola anses skäligen värdelösa, är, att det ligger så till, att industrien inte kan utnyttja övertiden under dåliga tider, de tider, varunder arbetsrådet just anser, att övertid bör vara tillåten. Över-

tiden behöves givetvis mera under goda konjunkture, då efterfrågan på varor är stor; då borde man ge industrien tillfälle att konsolidera sig, för att, då dåliga tider komma, arbetsgivarna skola stå i en bättre ställning i fråga om möjligheten att rida ut påfrestningarna. Hela denna procedur, som förutsätter, att arbetsrådet skall giva sitt medgivande, kommer endast att skärpa striderna. Jag tror icke, att det på något sätt är lyckligt.

Emellertid ligger väl saken så, att det icke är mycket att vinna genom att längre fortsätta en kritik av dessa förhållanden. Jag vill bara hemställa till herrarna beträffande § 7, mom. 2, där övertiden per år inskränkes till 200 timmar, om herrarna icke skulle vilja gå med på att i enlighet med min motion borttaga denna årsbegränsning. Herr Holmström menar, att det är alldeles tydligt, att detta är ett sätt att komma åt åttatimmarslagen på indirekt väg. Ja, det är så genomskinligt, herr Holmström, att jag icke ett ögonblick vill neka till det, men jag anser, att just detta är vad som behöves i många industrier att under fem dagar i veckan hava en arbetstid av nio timmar. Det vore av en synnerligt väsentlig betydelse. Och då man velat komma till ett sådant resultat, så hade man att välja mellan två vägar, antingen att begära lagens upphävande — vilket jag icke velat göra — eller att gå denna andra av mig anvisade väg. I det sammanhanget vill jag citera några rader som socialstyrelsen säger beträffande lagens tillämpning i andra länder. Socialstyrelsen säger: »Anmärkas kan möjligen, att lagstiftningen i vissa andra länder möjligen tyder på att konventionens bestämmelser icke skulle behöva tillämpas med ängslig bokstavlig lydnad. För ett land, som håller på samvetsgrant uppfyllande av internationella förpliktelser och effektiv tillämpning av sin lagstiftning, lär det emellertid icke ifrågakomma att följa dylika föredömen.»

Det är därför, som jag ansett mig tvungen att begära detta direkt, fast i den formen, att man i alla fall, som det så vackert här talas om, behåller själva principen om åttatimmarslagen. Lagen är, det medger jag gärna, i många fall mycket tånjbar, och då det gäller ett medgivande av stort intresse för industrien och till ingens skada, borde ett sådant medgivande kunna lämnas. Det är så, att alla, som lagen träffat, äro missnöjda, alla dessa korporationer av kommunal beskaffenhet, alla hantverkare o. s. v., alla klaga på den, och de få i större eller mindre grad sina framställda anspråk på lättnader godkända. Industrien har visserligen fått genom utskottets förslag åtskilligt längre övertid, och man får ju vara tacksam för de ändringar, som härvidlag gjorts, men denna punkt är synnerligen viktig och har en synnerligt stor betydelse. Vi behöva i många industrier de fem första dagarna i veckan ha en arbetstid av nio timmar. Övertidsbetalningen är en sak som lagen icke tager befattning med — men jag tror, att, då arbetarna i denna form bli i tillfälle att göra upp om längre arbetstid, de i allmänhet icke skola ställa sig obenäga, utan nog komma att sätta värde på att få några övertidstimmar.

*Any. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ja, mina herrar, jag skall nu sluta. Jag vill bara tillägga det, att då jag sysslats med denna lag, så har det kommit i mina tankar en fabel av Lafontaine, som jag en gång läste. Han talar där om en historia. Det var en man och en björn, som blivit mycket goda vänner; björnen var mannen mycket tillgiven, och han vakade då mannen sov. Så en dag, då han vakade över mannen, så var det en fluga som kröp upp i ansiktet på mannen. Då skulle björnen vifta bort den, för att vännen skulle få sova ostört. Men han var något för hårdhänt, så att han viftade ihjäl mannen. — Jag undrar, om icke hela denna omvårdnad i denna form om arbetarna har en viss likhet med Lafontaines björn, och jag undrar, om det icke är en björntjänst, som man gör dem.

Vidare yttrade:

Herr S ä v s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få yttra mig om ett par av de ömtåligaste punkterna, som sammanhånga med detta förslag.

Herr Lindman yttrade i sitt anförande i går, att åttatimmarslagen fördyrar produktionen i allt för stor utsträckning, och för att man skall kunna förbilliga produktionen, så bör lagen avskaffas. Och den föregående ärade talaren har såväl uti sitt anförande i dag som uti det anförande, som han höll vid remissen av den kungl propositionen också anfört samma huvudsakliga uppfattning, nämligen att åttatimmarslagen fördyrar produktionen i allt för hög grad. I sin motion har herr Wahren bifogat en utredning utav aktuarien Lilienberg, som påvisar samma sak. Nu säger herr Wahren i sitt anförande i dag, att aktuarien Lilienbergs utredning ger vid handen, att produktionen fördyras med omkring 5 procent, men för egen del säger herr Wahren att denna produktionsfördyring snarare torde uppgå till omkring 10 procent. Syftet med herr Wahrens motion och denna utredning är att visa, att lagen åstadkommer minskning i produktionen, ökning av arbetarantalet, och som en följd därav uppstå dessa stegrade produktionskostnader. Nu torde väl också denna uppfattning vara ganska allmän, och naturligtvis ställer det sig svårt att i siffror kunna lämna en nöjaktig motbevisning, men jag vet, att när det är fråga om att här bevisa en sak, så bör man också taga hänsyn till de andra faktorer, som här inverka. Och för oss vanliga riksdagsmän, som icke kunna bedöma situationen på samma sätt som herrar industriidkare, är det givetvis svårt att utan vidare kunna avgiva ett fullt avgörande omdöme i saken.

Nu vill jag emellertid här yttra mig om en del utav den av herr Wahren berörda industrien, som också skulle ha erhållit ökade produktionskostnader, nämligen sågverksindustrien, en industri, som jag känner till, därför att jag under lång tid har arbetat i densamma och känner de metoder, som såväl förut ha använts som ock de metoder, som för närvarande äro i tillämpning. Jag tager då en så betydande del av denna produktion som t. ex. sågning av timmerstocarna och kantning av plank och bräder. Jag tager ett sågverk

uppe i Norrland, ett av de större sågverken. Hur stor var arbetslönen där, innan kriget bröt ut? Jo, för sågare och kantare var arbetslönen per dag kronor 4,25 å 4,50. Nu är den däremot kronor 11,50 per dag, högst 12 kronor per dag. Härtill kommer emellertid dyrtidstillägg med 50 öre för hustru och 25 öre för barn. Jag måste säga, att denna ökning är icke större, än att den kompenserar den minskning i penningvärdet, som inträtt. Här ha herrarna sålunda fått reda på arbetskostnaderna 1914 och 1920. Sedan den 1 februari i år har emellertid lönen sänkts med 15 procent.

Men hur ställer det sig med produktionen? Ja, att förändrade arbetsmetoder kommit till användning beror kanhända icke uteslutande på åttatimmarslagens ikraftträdande, utan beror även och helt naturligt till stor del på teknikens utveckling. Men jag vill säga herr Wahren det, att när man i den såg, som fanns förut i början av kristiden sågade t. ex. vid en ram — för att nu hålla oss till timrat tumtal och antalet sågade stockar av det vanligen använda timret, $5\frac{1}{2}'' \times 6''$ —19 å 20 stockar i timmen, så sågas för närvarande 50 å 52 stockar i timmen av samma sort. Av $6\frac{1}{2}'' \times 7''$ sågades förut 17 å 18 stockar i timmen, nu 47 å 48, av $7\frac{1}{2}'' \times 8''$ förut 15 å 16, nu 45 å 46 och $8\frac{1}{2}'' \times 9''$ förut 14 å 15 nu 42 å 43 i timmen. I den gamla sågen kantades vid en kantbänk efter högst tre ramar ibland $2\frac{1}{2}$, d. v. s. fem ramar delades på två kantverk med ett stockantal per timma av c:a 50. För närvarande kantas i den nya sågen efter två ramar med ett stockantal av 90 å 95 per timme.

Herrarna se ju här, att om man jämför produktionen från den gamla sågen i början av kristiden med produktionen för närvarande, så finner man att denna produktion nära nog fördubblats. Och jag vill säga att efter åttatimmarsdagens genomförande utnyttjas tiden inom denna industri på ett helt annat sätt än förut. Förut var det alltid vanligt att vid måltidsrasten, såväl vid frukost och middag som kväll, så slogs sågramen igen fem, tio, ibland femton minuter innan arbetstidens utgång, därför att då skulle ombyte ske av sågblad och postning företagas. Nu däremot går ramen, till dess allt är slut, och icke en minut förloras på detta sätt. Om herrarna kunde se, hur arbetet där utföres — och jag skulle önska att ni vore i tillfälle att åtminstone en kvart eller en halvtimme åse, huru arbetet numera utföres i ett modernt sågverk — så skulle herrarna få se, med vilken fart arbetet går. Där är ett jäktande från det maskinerna sättas igång, tills de slås igen, och det är ett synnerligen tungt arbete. Jag är lika övertygad om, som jag står här, att ett mycket litet fåtal av herrarna, som sett detta arbete i gång, sedan skulle gå tillbaka och votera om ytterligare förlängd arbetstid för dessa mäniskor. Naturligtvis kan man ju säga, att om det kan produceras så och så mycket på $8\frac{1}{2}$ timmar, som arbetstiden nu är, med undantag av lördagarna då den är kortare, så kan man säga: ja, men med tio timmar måste det bli ännu mera. Ja, det kan vara fråga om, huruvida produktionen skulle bli större under en förlängd arbetstid i ett sådant arbete. Ty jag vågar tro, att på dessa $8\frac{1}{2}$ timmar tar man ut allt, vad som kan tagas ut av arbetskraften, och jag tvivlar på att

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

resultatet skulle bli bättre, om arbetstiden utsträcktes ytterligare någon tid. För min del har jag den uppfattningen, att sågverksindustriens arbetsgivare icke ha så stor anledning att beklaga sig över åttatimmarslagens införande. Nu säger man, att denna industri liksom även andra industrier befinner sig i ett nödläge, och då är man färdig att skylla detta åtminstone till en del på åttatimmarsdagen. Men jag tror, att orsakerna till det nuvarande tryckta tillståndet nog äro till väsentlig del att söka på andra områden, och i det fallet skulle jag för min del vilja instämma i det föredrag, som hölls vid Industriförbundets årsmöte den 26 april av direktör Oscar Falkman, där han på tal om trävaruindustrien säger, att 1920 års resultat icke motsvarade de därå ställda förväntningarna. »Lagren vid årets början voro exceptionellt stora och produktionen hade, gynnad av goda drivnings- och flottningsförhållanden, inriktats på större avsättning än som i verkligheten kom till stånd.» Vidare säger han, att den 1 april 1921 var försåld »endast en tiondel av den kvantitet, som under normala förhållanden brukar vara försåld i början av april. 1920 års försäljningar hade till mycket stor del gått till England, vars inköp väsentligt överstego det sista fredsårets. En icke oväsentlig del av ifrågavarande import ligger emellertid fortfarande osåld i lager i engelska hamnar, och som importörerna genom det inträdda priset dessutom lidit kolossala förluster, är intresset för och förmågan till vidare inköp givetvis det minsta möjliga. De i England lagrade kvantiteterna uppges vara större än vid motsvarande tid under någon av de närmast föregående tio åren.» I fortsättningen yttrade han: »Man måste även räkna med att konkurrensen från Finland och Norge, vilka länder tack vare sina sänkta valutor ha billigare produktionskostnader, kan pressa den svenska trävaruindustriens priser för en längre tid, intill dess att pris- och lönenivån i de olika länderna hunnit inrikta sig efter valutaläget.»

Jag skall icke längre uppehålla mig vid detta. Jag har emellertid, som jag sade i början av mitt anförande, med stort intresse åhört herr Wahrens i dag hållna anförande och även det yttrande, som han höll vid ett föregående tillfälle. Jag känner naturligtvis icke till, hur det förhåller sig på andra områden, men är det så, att de uppgifter herr Wahren lämnat, icke stämma bättre med det levande livet än exempelvis när det gäller den industri, som jag här talat om, får man ursäktas mig, om jag icke kan taga allt för gott från herrarnas sida, då man söker bevisa den oerhörda fördyring, som nu sker på grund av åttatimmarslagens införande, när det gäller att producera nödvändighetsvaror.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till § 1, såsom den är avfattad i den av herr Svensson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Edén: Herr talman! Jag har icke för avsikt att inlåta mig på någon längre principdebatt i detta ämne, som blivit så många gånger och så grundligt genomdebatterat. Men jag kan dock inte underlåta, innan jag går in på de viktigaste punkterna i de nu före-

slagna ändringarna av arbetstidslagen, att åtminstone i korthet beröra ett par principiella uttalanden, som förekommit under den föregående diskussionen.

Det har framhållits bl. a. av herr Lindman och herr Wahren, vilken olycka införandet av 8-timmarslagstiftningen var för den svenska industrien och det svenska näringslivet. Man har kallat det ödesdigert och använt starka färger för att måla upp de farliga följderna. Jag skall, herr talman, icke göra något försök att i detalj gå in i granskning av de siffror, som särskilt herr Wahren här framfört. Därtill har jag icke för närvarande möjlighet. Men jag tror verkligen, att man har rätt att säga, såsom herr statsrådet yttrade i sitt anförande i går, att denna uppmålning av följderna i och för sig är mycket väsentligt överdriven och att en närmare undersökning av det material, som framlägges, när man talar om dessa följder, också ger vid handen, att detta material icke håller streck. I varje fall borde det väl observeras, när man talar om ifrågavarande olägenheter — som jag också naturligtvis utan förbehåll erkänner, att övergången hade med sig — vad som följt för den svenska industrien och det svenska näringslivet, ifall icke en dylik lagstiftning vid den tidpunkten kommit till stånd. Jag har sagt det upprepade gånger förut och vidhåller, att såsom situationen då var och för övrigt såsom den under den närmast följande tiden utvecklade sig, var detta det enda sätt, som stod till buds, att tillmötesgå en fullständigt internationell rörelse för begränsning av arbetstiden, att om man icke gått fram på denna väg, skulle framkallats oerhörda konflikter över hela det svenska industriområdet, och att i så fall dessa konflikter kommit att skada industrien och landet ojämförligt mycket mera än vad man nu anser sig kunna påvisa, att lagens införande varit till skada.

Detta om detta. Vad sedan angår lagens verkningar, så har man försökt att påvisa, att den skulle handikapa det svenska näringslivet och särskilt industrien i förhållande till andra länders. Herr statsrådet redogjorde i går i sammandrag för förhållandena i dessa andra länder. Han visade upp, att om vi frånse Amerika, vilket jag strax skall återkomma till i annat sammanhang, ha de stora industriländerna i hela Europa faktiskt en ordning, som motsvarar denna 8-timmars lagstiftning. Det är icke sagt, att de ha den ordningen genomförd i lagform, men finnes den icke i lagform, så finnes den genom framtvingna avtal mellan organisationerna. De fall, som nämndes i går, gällde särskilt Danmark och England, och det lär icke lyckas under sådana förhållanden att göra gällande, att exempelvis Danmark och England skulle bereda industrien större svängrum och större möjlighet till utsträckning av arbetstiden än Sverige gör med sin lagstiftning, i varje fall icke om denna blir reformerad, såsom utskottet föreslagit. Det är uppvisat, att den engelska industrien kommit till lägre siffror än den svenska, och det är också känt, att det danska avtalet mellan de stora riksorganisationerna är väl så strängt som den svenska arbetstidslagen. Herr Wahren har pekat på indirekta verkningar av den svenska lagen för områden, som egentligen äro undantagna från lagens tillämpning.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Han har nämnt järnvägarna. Jag skall först anmärka, att när efter denna lags införande arbetstiden vid de svenska järnvägarna undergick vissa jämkningar och regleringar, så befanns det, att skiljaktigheterna från den förutvarande ordningen blevo ganska oväsentliga, varför man icke kan tala om, att den medfört så stora verkningar för de svenska järnvägarna. Men jag tillåter mig påpeka, att just dessa indirekta verkningar, som man påstår, att lagen medför i Sverige speciellt därigenom att den är lag, just dessa indirekta verkningar ha framträtt i fullt samma, om icke större, utsträckning i Danmark. Jag tror icke, att vi i Sverige haft tillnärmelsevis så hård känning av lagen, som principen om genomförandet av 8 1/2 timmars arbete om dagen eller 48 timmar i veckan medfört i Danmark inom yrken, som äro undantagna från den svenska lagens giltighetsområde, och där man hos oss kan använda en friare reglering. Herr Wahren skulle ha åtskilligt att inhämta, om han studerade förhållandena vid de danska järnvägarna, där såvitt jag känner enligt uppgifter från danska regeringen man i sträng tillämpning av 48-timmarsveckan gått längre än vi göra i Sverige. Om detta är förhållandet, så vågar jag verkligen säga, att det icke är riktigt, att Sverige är handicapat i förhållande till dessa europeiska länder, ty i sak råder i stort sett ungefär samma ordning i dessa länder som hos oss. Det skall naturligtvis icke föranleda mig att förneka, att i alla händelser 48-timmars veckan kan medföra olägenheter åtminstone vid övergången. Icke heller vill jag förneka, att en sådan begränsning av arbetstiden åtminstone inom vissa industrier också medför en fördyring av varorna. Men jag vill göra gällande, att om detta är förhållandet i Sverige, så är det också fallet i andra länder. Och man kan inte tala om, att Sveriges situation är ogynnsammare än dessa andra länders.

Nu har man också velat påstå, att 8-timmarslagen har en viss andel i den förlamning som den svenska industrien för närvarande lider av. Jag tror, att det var i herr Lindmans anförande det förekom ett uttalande om, att, som alla visste, industrien var lamslagen, och att man icke kunde förneka, att detta påverkats även av 8-timmarslagen. Jag vågar verkligen säga, att om man sammanställer förhållandena här i Sverige med förhållandena i de länder i Europa, där en sådan lagstiftning icke finnes — tag Danmark och England — eller med förhållandena i Amerika, där man icke blott saknar lagstiftning, utan där åtminstone inom vissa yrken det icke heller på organisationsvägen tycks vara möjligt att nå fram till 48-timmarsreformen, om man gör denna jämförelse, skall man finna, att uttalandet i den delen om 8-timmarsdagens förmenta syndaregister, nämligen att den skulle ha en väsentlig andel i den nuvarande depressionen, icke är riktigt. Eller kan det bestridas, att depressionen är fullkomligt lika svår, om icke svårare i Danmark än i Sverige? Kan det bestridas, att depressionen i England sträcker sig djupare och är allvarsammare än ännu är fallet i Sverige? Läs rapporterna om de engelska arbetslöshetssiffrorna, om engelska driftsinskränkningar, om de engelska företagens avstannande, och det skall icke kunna för-

nekas, att man i det landet lika väl som här hemma i Sverige kommit under denna ekonomiska kris. Varför? Jo, på grund av allmänna orsaker i hela världsekonomien, som verkligen ha mycket litet eller intet ha att göra med denna lagstiftning eller denna princip i och för sig. Om vi slutligen tänka på Amerika, så har man där icke någon 8-timmars lagstiftning och, som nyss nämndes, torde det vara flera områden, där man icke heller i praktiken genomfört en 48-timmarsvecka. Det hindrar icke, att det är i Amerika, som den ekonomiska krisen börjat, och det är just i Amerika, som den tagit de allvarsammaste formerna, så att än i dag Amerika icke kunnat resa sig, utan tillståndet är där alljämt lika bedröfligt.

Jag vågar göra gällande, att man väl ändå borde kunna låta detta vara detta vid resonemanget om åttatimmarsdagen. Jag skall icke förneka, det har jag redan sagt, att det kan resoneras både för och emot denna lag, men, när man vill giva den någon väsentlig andel i skulden till det nuvarande läget, bestrider jag, att det är riktigt, och det gör jag med hänvisning till att samma läge råder över hela världen, vare sig åttatimmarsdagen är införd eller icke och att detta läge framkallats av världens utarmning genom kriget och den fullständiga krasch, som uppkommit i hela världens ekonomi, men icke på grund av denna lagstiftning och vad däremot svarar.

Det kan kanske vara nog med dessa principiella anmärkningar.

Jag övergår nu till den frågan, om man överhuvud taget under nuvarande förhållanden kan tänka på att uppgiva i någon form den nuvarande lagstiftningen i dess princip. Vid andra lagutskottets behandling av denna del av frågan ha vissa högerreservanter icke underlåtit att gå på den bogen, och de låta sig därvid icke förhindras av de skäl, som anföres från andra sidan. Det bör väl dock ha något att betyda, när man finner, att — jag tror vi kunna lugnt säga det — högerns främsta representant i utskottet, svenska arbetsgivareföreningens ordförande och högt betrodde ledare, herr von Sydow, icke vågar och icke vill taga ett sådant steg. Han anför visserligen, även han, att lagen är en olycka, och han använder det ord, som statsrådet i går karakteriserade som ett överord nämligen att det var en fruktansvärd olycka, när lagen tillkom, men han låter bli att nu gå till ett yrkande på lagens upphävande.

Skälet till denna hans återhållsamhet är av honom själv denna gången angivet så, att vi på grund av vår ställning i Nationernas förbund icke kunna taga ett sådant steg. Jag tror det skälet är i och för sig betydande och, om man så vill, avgörande, och jag vågar säga, att herr Wahren kan däremot icke med något berättigande rikta den anmärkningen, att vissa andra länder, som också äro ledamöter av Nationernas förbund, icke ha någon sådan lagstiftning. Herr Wahren nämnde särskilt England. Om det är så, vilket herr statsrådet upplyste i går, att England kommit fram till en ordning, som förverkligar principen för åttatimmarsdagen eller 48 timmarsveckan i annan form än genom lag, så kan ju England naturligtvis också anföra, att man där får nöja sig med denna ordning och icke behöver

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

gå till någon lagstiftning. Men för att herr Wahrens argumentation skulle vara riktig, borde han försöka visa upp, att man i England systematiskt försöker komma ifrån den arbetstidsbegränsning, som där är genomförd i icke lagform, att man vill försöka komma över 48 timmarsveckan och nå fram till en arbetsvecka om 54, 55, 56 timmar. Då först skulle det påståendet vara riktigt, att England kunde utgöra ett exempel på ett land, som icke godkänt principen om 48-timmarsveckan. Men något sådant förekommer icke och torde icke heller inom överskådlig tid förekomma i England.

Nej, det är nog så, att de länder, som gått in i Nationernas förbund och accepterat dess princip, de ha verkligen en skyldighet att icke omedelbart därefter slå i vädret en sådan viktig princip som denna om arbetstidens begränsning i dess huvudsakliga drag.

Till detta skäl kommer emellertid enligt mitt förmenande ett annat, som redan det ensamt borde vara avgörande. Här talar man, som om det vore den enklaste sak i världen att upphäva eller suspendera åttatimmarlagen. Har man verkligen gjort sig någon riktig uppfattning om vad det skulle betyda för läget på den svenska arbetsmarknaden, även under nu rådande depression, om en dylik åtgärd företogs? Tror man att den svenska arbetarevärlden verkligen skulle, även i denna depression, kunna vara med om att något dylikt skedde utan att ögonblickligen taga upp, märk vad jag säger, en aktion för att på andra vägar, på avtalets vägar eller vad man vill, få ersättning för förlusten av denna lag. Jag känner mig fullständigt förvissad om, att i händelse riksdagen — vilket jag för min del anser fullkomligt uteslutet, skulle begå en sådan överilning och oklokhets och orättfärdighet som att upphäva denna åttatimmarlag, skulle svaret ögonblickligen bliva en förbittrad strid för att på annan väg, genom avtalsformen, få in dessa principer, alltså ett nytt orosmoment till de många vi redan ha.

Jag har för min del den åsikten, att hela denna fråga om arbetstidens reglering i vårt land måste i fortsättningen behandlas i sitt fulla internationella sammanhang och med full hänsyn till utvecklingen inom de övriga länderna, särskilt de ledande industriländerna i Europa och även med en förnuftig hänsyn till det psykologiska moment, som ligger i den svenska arbetarklassens starka strävan att fasthålla åtminstone vid innehållet i den nu genomförda lagstiftningens stora grundtankar. Det går icke att komma ifrån vare sig detta internationella sammanhang eller denna psykologiska motivering för någon dylik ordning på detta område.

Under sådana förhållanden har det, jag vill icke säga överraskat mig, men det har åtminstone framkallat en viss undran, att man även i år har återfunnit motionerna om upphävande eller suspension av åttatimmarlagen, att man återfinner en reservation till förmån för dessa motioner samt nu fått ett yrkande i denna kammare liksom i första kammaren.

Det kan måhända vara värt att påpeka, att reservanterna i andra lagutskottet, herrar Boberg m. fl., icke blott presterat en motivering, som i sin avfattning erbjuder ett av de få muntrande mo-

ment, som man har vid läsningen av dessa olika aktstycken, utan även i sina yrkanden är mer än lovligt egendomlig. Vad motive- ringen beträffar må det vara tillräckligt att från denna citera följande, som står på sidan 50:

Ang. lag om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

»I hela naturen finna vi icke någon motsvarighet till denna lag. Allt får där utveckla sig enligt sin egen inneboende livskraft. Där denna utveckling hämmas, blir resultatet förkrympning och död.»

En så ypperlig tankegång förtjänar verkligen att tagas till kammarens protokoll som ett uttryck för hur vissa av svenska folkets representanter i nådens år 1921 betrakta frågor om social lagstiftning. Ha icke dessa herrar möjligen observerat, att människan anses ha ett visst företräde framför naturen, att hon också anses ha en viss makt över naturen och att människorna genom de institutioner som kallas samhällen söka reglera det mänskliga livet på ett sätt som naturen, vare sig djuren eller den övriga naturen, icke förmår att göra. Men förutom denna förträffliga motivering ha dessa herrar också gjort ett yrkande och vilket? Jo yrkandet gäller i lagutskottets utlåtande bifall till herrar Tryggers m. fl. och Lindmans m. fl. ömförmälda motioner. Vad innehålla då herrar Tryggers och Lindmans motioner? Jo, de innehålla, att riksdagen skulle besluta, att lagen den 17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning skulle omedelbart upphöra att gälla eller åtminstone tillämpningen därav inställas tillsvidare. I motionärernas yrkande funnos alltså två alternativ. Reservanterna i utskottet, som säkerligen ha underkastat denna fråga en omsorgsfull och allvarlig granskning, ha dock icke låtit granskningen av de motioner de stödjade sig på bli så pass allvarlig, att de observerat, att motionerna röra sig med två alternativ, utan reservanterna ha yrkat bifall till båda alternativen, ehuru dessa utesluta varandra.

Att sådant sätt att behandla denna fråga ger dock en icke liten anledning till det omdöme jag nödgas uttala, nämligen att de yrkanden, som här gjorts i den riktningen, äro att betrakta huvudsakligen som en demonstration. Jag nekar visst icke, att de som framburit dessa yrkanden alldeles givet ha den övertygelsen, att det vore riktigt och efter deras mening lyckligt, om lagen kunde upphävas. Det erkännes till fullo. Men vad jag vågar påstå det är, att det icke skall vara möjligt ens för dessa reservanter att med hänsyn till de faktiska förhållandena komma ifrån att erkänna, att lagens upphävande eller dess suspension för närvarande är en ren omöjlighet på grund av det verkliga läget här i Sverige, liksom den övriga industrivärlden, och det är ur den synpunkten, som jag tillåtit mig säga, att jag måste betrakta dylika yrkanden icke blott som förhastade och olyckliga utan även som en demonstration.

Vad sedan angår fullföljandet av yrkandet i reservationen, har ju lyckligtvis någon räddande ängel kommit emellan, innan det samma skulle framställas i kammaren. Ty här har herr Andersson i Knäppinge ändrat sitt yrkande så tillvida, att han icke yrkat bifall till sin reservation, eftersom det icke kunde yrkas bifall till

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

denna, då detta vore orimligt, utan nöjt sig med att gå på den längst gående linjen och yrka på lagens upphävande. Men detta förminskar icke det intryck man får av reservationen och dess lättvindiga behandling av frågan.

Efter dessa principiella anmärkningar skulle jag väl säga några ord om de viktigaste punkterna rörande den revision lagen nu undergått. Jag ber i det avseendet få instämma med herr Lindman, att det är tydliga förbättringar, som framgått ur denna revision. Jag tror också jag kan citera herr Lindmans ord, att han kände en viss tillfredsställelse över att utskottet gått något längre än Kungl. Maj:t. Jag delar denna tillfredsställelse. — Jag vill därmed naturligen icke påstå, att revisionen lyckats avlägsna alla stötestenarna i lagen. Att sådana kunna finnas kvar, är möjligt; området är ofantligt stort och ofantligt ömtåligt, och erfarenheten om de lämpliga vägarna att gå fram är ännu icke alltför stor. Men i det väsentliga tror jag, att denna revision särskilt genom de påbyggnader som gjorts av utskottet skall lösa till en mycket betydande uppmjukning av lagen utan att frångå dess principer, och att det skall bli möjligt att därigenom undgå en hel del — jag hoppas det huvudsakliga — av de allvarliga olägenheter, som förut framträtt vid lagens tillämpning.

Jag måste även efter herr statsrådets anförande i går för min del anse, att det är riktigt, när utskottet har gått på ett förslag att undantaga ifrån lagens tillämpning genom ett nytt moment under § 1 all sjukvårdspersonal. Jag skall icke närmare utföra motiveringen härför. Jag kan i det avseendet hänvisa till vad utskottet anmärker. Men jag vill dock särskilt framhålla, att med det läge, i vilket frågan kommit genom Kungl. Maj:ts proposition, då nämligen Kungl. Maj:t velat föra även vårdpersonalen, icke blott ekonomipersonalen, under lagen, har det visat sig, att man icke kan skilja de två kategorierna av denna personal på sjukvårdsanstalterna, och då är det efter min mening det riktiga, icke att föra in en ny kategori under lagen men väl att taga bort den kategori, som lagen formellt men icke reellt varit gällande för. Ty lagen har icke varit reellt gällande för ekonomipersonalen, åtminstone icke i det väsentliga. I en hel mängd, jag tror flertalet av våra sjukvårdsinrättningar har man icke funnit sig kunna tillämpa denna lag för ekonomipersonalen. Man har fått suspension från dess tillämpning av arbetsrådet, en suspension, som efter vad jag tror för sjukvårdsanstalterna i Stockholms län sträcker sig till den 1 oktober 1921. När så är förhållandet, har ju denna personal, som det är fråga om, ännu icke kommit under lagen, och då tror jag, det är det riktiga, att den heller icke föres därinunder under den korta tid, som lagens provisoriska giltighet avser. Det är, som utskottet framhållit, en mycket stor ekonomisk fråga att skaffa bostäder för en utökad personal, och man bör bespara sjukvårdsinrättningarna den utgiften.

Jag kan icke finna mig förhindrad att instämma i detta yrkande av herr statsrådets anmärkning, att han trodde, att det skulle framkalla svårigheter med rekryteringen av sjukvårdspersonalen

eller att det skulle vålla ett stort besvär vid det kommande arbetet att ordna sjukvårdspersonalens arbetstid på annat sätt. Jag känner mig övertygad om att det problemet icke blir svårare genom att denna personal undantages från lagen. Denna personal har dock en sådan särskild uppgift, att det är bättre, att anstalter för att förekomma överansträngning av personalen — och dessa anstalter anser även jag vara till fullo behövlige — vidtagas på andra vägar än denna.

Om skiljeställena har jag icke heller anledning att tillägga något utöver vad utskottet anfört. Jag tror, att såsom förhållandena äro och med den mycket utsträckta suspension, man redan har för arbetarna vid skiljeställena är det så gott, att man undantagit dem från lagens tillämpning. Jag tillåter mig påpeka, att vid de skiljeställen, där arbetet är industrialiserat, torde arbetarna vara så starkt organiserade, att de utan tvivel på egen hand förstå att göra sina rättmätiga krav gällande och att därför ingen orätt mot dem sker.

Jag anser det vara en given fördel, att utskottet kunnat hemställa om avslag på propositionens § 5, som ur alla synpunkter efter min mening var en olycklig utbyggnad av lagen, olycklig därför att den gav arbetsrådet ett nytt ofantligt område, där arbetsrådet skulle bli icke blott prövande av klagomål eller motsvarande framställningar utan bli en sorts bestämmande myndighet, till vilken man oupphörigen kunde vända sig. Jag anser, att det är lyckligt, att paragrafen kom bort även därför att jag kan icke finna, att det är lämpligt att införa några straffbestämmelser för ett arbete, som bedrivs vid sidan av lagen. Jag tror för övrigt icke alls, att detta är förhållanden, som nu påkalla något särskilt ingripande.

Jag förordar vidare livligt den nya formulering, som utskottet givit åt propositionen i vad den rör överenskommelser mellan arbetare och arbetsgivare angående förlängning av arbetstiden, vilka dock skola underställas arbetsrådet, och jag är likaledes tillfredsställd över att utskottet lyckats på ett efter min mening gott sätt utvidga möjligheterna till anpassning av arbetet i de industrier, som gå med tre skift. Med ett ord; jag har endast att förklara, att jag för min del tillfullo ansluter mig till utskottets ståndpunkt.

Det återstår då endast att nämna ett par ord om de invändningar, som gjorts emot att utskottet icke upptagit vissa yrkanden i motionerna. Bland dem förekommer yrkandet om appellationsrätt.

För min del skall jag be att få vitsorda, att, när lagen på sin tid tillkom och var under prövning i den dåvarande regeringen, diskuterades ingående frågan, om man skulle införa rätt till appell från arbetsrådet eller icke. Man kom då till den bestämda övertygelsen, att åtminstone i en provisorisk lagstiftning detta skulle vara synnerligen olämpligt. Appellen kan endast ske antingen till Kungl. Maj:t i statsrådet eller till regeringsrätten, och den skulle

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

i båda fallen vara lika olycklig. Skulle den ske till Kungl. Maj:t, bleve Kungl. Maj:t överhopad med en massa av de mest trassliga ärenden, och man får icke glömma, att Kungl. Maj:t naturligtvis torde i så fall komma att bedöma dessa ärenden efter den särskilda uppfattning — den politiska och sociala — som regeringen för varje tillfälle har, en konsekvens av en dylik appellationsrätt, som jag icke tror kan vara lycklig. Appell till regeringsrätten åter, som väl är det enda, man egentligen skulle kunna reflektera på, skulle efter min mening och i trots av vad anförts till förmån därför, leda till att regeringsrätten finge lägga sig ombord med en realprövning, som är främmande för regeringsrättens uppgifter. Regeringsrätten har dock att bedöma iakttagandet av administrativa författningar och att inom dessa författningars ram skipa rättvisa. Här är det fråga om någonting annat. Arbetsrådets beslut äro realavgöranden på grund av en mycket vidsträckt befogenhet. Att utsträcka dessa realavgöranden till regeringsrätten tror jag skulle vara i hög grad orätt emot regeringsrätten, och det kan icke vara lyckligt heller för behandlingen av det ärende, det gäller.

Herr Wahrens anmärkning, till sist, emot att utskottet icke gått längre än Kungl. Maj:t i fråga om bestämmelserna om övertid kan jag så mycket mindre finna berättigad, som ju slutsumman av den övertid, som kan komma i fråga även enligt utskottets förslag blir lika stor som enligt herr Wahrens önskingar. Jag förbiser visst icke, att herr Wahren önskade, att denna övertid i sin helhet skulle kunna uttagas utan hänvändelse till arbetsrådet, men jag får säga, att, då man gått så långt som Kungl. Maj:t i fråga om den del av övertiden, som kan uttagas utan en sådan hänvisning, bör det vara tillräckligt, om lagen över huvud taget skall kunna kallas för en åttatimmarslag eller en lag om 48 timmars arbetsvecka.

Herr talman! Jag skall icke vidare ingå på dessa detaljer. Jag har tillåtit mig att beröra dem redan nu för att kunna undgå att upptaga diskussion om dem åtminstone i vad på mig ankommer under de följande punkterna. Jag kommer vid de olika punkterna att yrka bifall till utskottets förslag, och jag tror, att under nuvarande situation det resultat, till vilket utskottet kommit, är en god lösning av denna svåra fråga om revision av åttatimmarslagen.

Jag hemställer i den föredragna punkten, § 1, om bifall till utskottets förslag.

Herr Sjöström: Herr vice talman, mina herrar! Jag vill först göra en liten randanmärkning. Högerns ståndpunkt i denna fråga kan jag till nöds förstå, därför att dess representanter ha ju hela tiden varit principiella motståndare till lagen och yrkat på dess upphävande eller suspension. Men jag ställer mig en smula förvånad, då representanterna för de frisinnaade gå samma väg. Ty då lagen beslöts vid urtima riksdagen 1919, var man ju ense om

att den skulle ha provisorisk karaktär och räcka till och med år 1923, detta för att man under den tiden skulle göra sig underkunnig om vilka verkningar, lagen skulle ha, för att därpå grunda en eventuellt revision. Man var då ganska enig om, att man behövde just den tiden, varken mer eller mindre, för att komma till rätta med den saken. Särskilt vill jag erinra mig, att man då hade anledning att tro, att dessa erfarenheter skulle komma att vinnas under mera normala tider, än dem vi nu olyckligtvis ha råkat komma in i, och det var väl för en normal tid, som lagen blev beslutad. Men vad angår det frisinnade partiets ändrade ståndpunkt nu, få väl dock dess anhängare göra upp den saken med sig själva; alltid kan man väl ordna med någon motivering för densamma, som åtminstone kan tillfredsställa partiet självt.

Angående första paragrafens första stycke har detta nu blivit ytterligt försämrat, icke förbättrat, så att det avskär från lagens tillämpning *alla* yrkesutövare inom alla de företag, som sysselsätta intill fyra arbetare. Detta vill jag beteckna såsom i hög grad olämpligt. Jag skall icke ingå på någon längre motivering för denna min bestämda uppfattning, jag skall endast till stöd för densamma anföra ett enda exempel här ifrån Stockholm. Här finnes en grupp yrkesutövare, vars sammanlagda antal är omkring 1,500 st. Ungefär två tredjedelar eller 1,000 st. av dessa äro anställda i de större företagen, där mera än fyra arbetare sysselsätts, under det att 500 stycken eller omkring en tredjedel sålunda komma att falla utanför lagens bestämmelser. Detta anser jag vara en mycket olycklig och inkonsekvent uppdelning. Då man nu skall göra undantag på det området, borde väl antingen den geografiska uppdelningen vara mera rättvis eller också ett utskiljande av hela yrken. Men att på detta sätt dela upp grupper inom samma yrke, inom samma samhälle, exempelvis dem, som jag nyss anförde såsom exempel här i Stockholm, anser jag endast leda till bittra strider emellan arbetare och arbetsgivare och dessutom till en obehaglig konkurrens emellan olika arbetsgivare. De herrar representanter här i kammaren, som äro de huvudsakliga tillskyndarna till detta försämrade förslag, vill jag erinra därom, att de större yrkesutövarna inom den bransch, som jag här åsyftar väl anse sig vara mest representerade inom högern och liberalerna än av oss socialdemokrater, men jag är övertygad om, att de, efter en sådan förändring, som den här föreslagna, om den vinner riksdagens bifall, kunna med allt fog utbrista: »Gud bevara oss för våra vänner!»

Jag begärde ordet i går under herr Lindmans anförande, då han gjorde gällande, nu liksom tidigare, att, när lagen förra året trädde i kraft, prisnivån höjdes ganska väsentligt på våra förnödenhetsvaror. Detta påstående är ju ingenting nytt, den upfattningen har den ärade talaren gjort sig till tolk för vid flera tillfällen. Särskilt vill jag erinra om att herr Lindman vid årets remissdebatt var inne på samma ämne och då yttrade ungefär följande: »Herrarna tro väl, att det är någonting märkvärdigt, att man påstår, att prisfördyring åstadkommes av den ikraftträdde

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

lagen.» Det anse herrarna egendomligt, föreställer sig herr Lindman. Men så fortsätter han: »Nej, det är visst inte egendomligt. Ty varför uppkommer arbetslöshet? Jo, därför att man minskar produktionen. Och varför minskar man produktionen? Jo, därför att varorna bliva för dyra. Och varför bli varorna för dyra? Jo, därför att det är för kort arbetstid.» Och dessutom skulle arbetslösheten ökas därigenom. Nu skall väl detta anses av talaren själv vara en logisk bevisföring. Men mig förefaller det vara en logisk kullerbytta av tämligen halsbrytande art. Men så slutar den ärade talaren med följande klimax: »Roten och upphovet ligger naturligtvis även i en del andra omständigheter.» Men man ger sig inte in på att klargöra denna rot och detta upphov, särskilt då dyrtiden, som vid det tillfället ju var mera i ögonenfallande än nu, kunde det varit skäl att klargöra den frågan; nej, man kör fortfarande på med detta påstående, att åttatimmarsdagen har åstadkommit dessa varufördyringar.

För att ställa den saken i sin rätta belysning vill jag gå några månader tillbaka i tiden. Det var under den agitation, som föregick valet till riksdagens andra kammare förra året. Då for man ju land och rike omkring och förkunnade för bygdens folk just denna sats, som jag nu erinrat om. Men det är ju alldeles klart, att i vårt avlånga land kunde man inte tränga ut till *alla* bygder och delgiva befolkningen dessa kunskaper angående prisfördyringen och dess orsaker. Men man redde sig tämligen bra i alla fall. Ty i dessa avlägsnare landsdelar, t. ex. i Dalsland, Värmland och Halland och litet varstades för övrigt, åstadkom man en landsvägsaffischering, som kanhända var ganska verksam. På var och varannan telefonstolpe fanns uppklistrad en sådan här affisch, där man bevisade, hur liberalerna och socialdemokraterna med sitt vanstyre »icke endast visade sin oförmåga att hejda prisstegringen utan genom det produktionshämmande beslutet om åttatimmarsdagen direkt skärpt dyrtiden». Och så anförde man sedan 10 à 11 varuslag, särskilt konfektionsartiklar, som kostat en viss summa år 1917, men vars priser år 1920 stigit med omkring 100 %. För att göra affischen mera trovärdig satte man därunder, att priserna voro enligt socialstyrelsen. Jag kan därvid inom parentes erinra, att i dessa bygder, där affischen uppsattes, så var bygdebefolkningen av den åsikten, att socialstyrelsen och socialiststyrelsen voro synonyma beteckningar. Emellertid var det inte så, att denna förkunne på telefonstolparna härrörde från de ledande i dessa bygder själva, ty tryckorten stod angiven såsom Stellan Ståls boktryckeri i Stockholm. Det var alltså organiserat från själva centralhärden. Med anledning härav gjorde jag en undersökning av vad som egentligen kunde vara grunden och orsaken och upphovet till dessa mycket omtalade prisfördyringar, som herr Lindman omnämnde i remissdebatten. Jag gick då till en mycket vederhäftig bok, som vi ha litet varstades och även i Göteborg, nämligen taxeringskalendern. Jag tog 40 stycken affärsmän i min goda stad, vilka ha till uppgift att huvudsakligen göra affärer med dylika artiklar,

som stodo angivna på affischerna, beklädnadsartiklar och dylika. Och det visade sig då, att år 1914 hade dessa 40 affärsmän en sammanlagd taxerad inkomst av 8,093,624 kr. Men år 1917 hade samma affärsmän deklarerat för något över 50 miljoner kronor. Och år 1920 voro samma 40 affärsmän uppe i en sammanlagd inkomst av 104,5 miljoner kronor. Jag vill särskilt påpeka, att dessa siffror äro grundade på deklARATIONER AV *vederbörande själva*. Det var alltså under dessa år en 12-dubbling av den ursprungliga taxerade inkomsten. Just uti dessa svindlande siffror ligger roten och upphovet till dyrtiden och absolut icke i genomförandet av åttatimarsdagen.

Herr Lindman yttrade också vid remissdebatten, att arbetslösheten skulle ha blivit i hög grad befördrad genom åttatimarsdagens införande. Jag skall icke inlåta mig på någon polemik i det avseendet. Jag vill blott erinra därom, att även på den punkten är man på ledande arbetsgivarehåll visst icke enig om den uppfattning, som herr Lindman uttalat. Ty svenska arbetsgivareföreningens ombudsman i Göteborg, som tillika är ordförande i arbetslöshetskommittén därstädes, utskickade för några månader sedan till arbetsgivarna i Göteborg en cirkulärskrivelse, vari han mycket energiskt bad dem, att de måtte sänka arbetstiden för att därigenom kunna bereda så många fler arbete. Sålunda, hans uppfattning torde vara motsatt den av herr Lindman m. fl. uttalade i fråga om arbetslösheten.

Ja, det var egentligen i dessa punkter som jag ville giva min uppfattning i frågan tillkänna. Ännu en sak skulle jag dock i största korthet vilja beröra, därför att den så ofta är på tal såväl i agitationen ute i bygderna, som även här i kammaren. Man säger, att arbetsintensiteten inte skulle ha ökats efter åttatimarslagens införande, såsom utlovats. För min del vill jag då tillkännagiva, att inom ett par yrken, som jag mycket väl känner till, har man konstaterat att arbetsintensiteten, sedan lagen genomfördes, i genomsnitt ökats med 25 upp till 30 %. Vid ett av statens största byggen i vårt land, talade jag för någon tid sedan vid statens kontrollant vid bygget och frågade honom just om arbetsintensiteten. Han förklarade då, att man redan från början hade lagt upp en statistik och där uppställt vissa minimiprestanda, som arbetarna ansågos böra utföra på en viss arbetstid. Och efter det att arbetet pågått flera år, så visade siffrorna, att arbetsintensiteten hade vida överstigit dessa minimifordringar. Det håller alltså inte streck, då man säger, att arbetsintensiteten icke ökats eller till och med, som man många gånger säger, minskats.

Herr talman! Jag skall inte ingå på några detaljmärkningar i fråga om de särskilda punkterna utan inskränka mig till att helt och hållet instämma i vad herr Holmström i sitt anförande av gårdagen därvidlag yttrade. Jag yrkar för min del, herr talman, bifall till den reservation, som bifogats utskottets utlåtande av herr C. E. Svensson m. fl.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr Dahlén: Herr förste vice talman! När jag läste igenom Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga och senare utskottets utlåtande, kunde jag icke undgå att finna, att *alla* de förslag till förändring av den nyligen antagna lagen om åtta timmars arbetsdag gå ut på en *försämring* av lagen för arbetarnas vidkommande.

Vad man däremot saknar i både den kungl. propositionen och utskottets förslag är något uttalande om arbetstiden för en kategori arbetare här i landet, som säkert skulle ha rätt att fordra en skärpning av lagens bestämmelser, nämligen gruvindustriens arbetare. Deras berättigade krav på förkortad arbetstid har ju så till vida beaktats, att det tillsatts en kommitté för frågans utredning. Man hade verkligen skäl att fordra, att denna kommitté, nu när lagen så gott som i sin helhet föreligger till revidering, skulle givit något livstecken, ifrån sig.

Gruvindustriens arbetare stå ju som bekant i den ställning, att de icke fått någon fördel av bestämmelserna om arbetstidens begränsning, snarare tvärtom. Ty dessa arbetare ha av ålder och genom tradition, på grund av arbetets svåra beskaffenhet, haft åtta timmars arbetsdag och t. o. m. kortare arbetstid. Jag finner det anmärkningsvärt, att denna omständighet icke med ett ord beröres i Kungl. Maj:ts proposition. Men Kungl. Maj:t är tydligen icke intresserad för någon revision av lagen i *den* riktningen.

Vi gruvarbetare stå dock i den ställningen, att vi med våra fackliga organisationer kunna sköta den saken själva. Men orsaken till att vi icke upptagit striden om denna fråga, är, att vi ansett oss tillsvidare böra böja oss för principen om åtta timmars arbetsdag av den anledningen, att en stor del *andra* arbetargrupper verkligen haft fördel av lagens bestämmelser. Bifalles nu däremot utskottets förslag, som ju icke är något annat än en början till lagens fullständiga avveckling, bortfaller naturligtvis för oss detta skäl.

Jag vill också i detta sammanhang säga några ord om ett argument, som ofta framförts här i kammaren under debatten i denna fråga och flera gånger upprepades av herr Wahren i Norrköping, när frågan remitterades till utskottet, nämligen att arbetstidens förkortning icke alltid skulle vara till arbetarnas fördel, utan att arbetare och arbetsgivare skulle ha gemensamma intressen i detta fall. Jag tror, att vi för klarhetens skull först som sist kunna skrinlägga talet om arbetarnas och arbetsgivarnas gemensamma intresen. Ty de komma aldrig, så länge den nuvarande formen för produktionen bibehålles, att ha några gemensamma intressen. Detta ligger ju i det nuvarande samhällets egen natur. Vinna arbetsgivarna en fördel genom lagstiftning, förlora arbetarna i motsvarande grad, och tvärtom. Vad nu beträffar arbetarnas fördel genom förkortad arbetstid, är den så påtaglig just därför att det är *den enda fördel de under nuvarande produktionsförhållanden kunna ernå*. Om jag genom min organisation kan tilltvinga mig några öre i timmen i påökning på lönen, så tar samhället igen det på tusen andra sätt. Men kan jag däremot erhålla en smula kortare arbetstid för mitt uppehälle, kan ingen makt i världen främtaga mig den fördelen.

Vad vidare beträffar de allmänna skälen för och emot en förkortning av arbetstiden. är det ett, som blivit ganska litet beaktat, men som i många fall torde vara avgörande, nämligen maskinteknikens hastiga utveckling. För att hålla mig till det område, där jag själv är anställd, nämligen inom gruvindustrien. kan jag nämna, att maskinteknikens utveckling på detta område på 8 å 10 år genomgått en fullständig revolution. Det behövdes exempelvis i de öppna gruvvallarna i Kirunavara för 8 år sedan låt oss säga 50 man för att lasta ut 1,500 ton malm på 8 timmar. Nu däremot kunna på kortare tid. med tillhjälp av de stora elektriska skoporna, 8 å 10 man utföra samma arbete. Således en minskning av arbetskraften med upp till en femtedel på detta område, utan att arbetarna fått den minsta fördel av detta förhållande utan tvärtom blott erhållit ett mera enerverande arbete! Det enda resultatet för arbetarna av denna maskinteknikens utveckling är således, att en stor del av dem blivit utan arbete. Men det torde väl vara obestriddigt, att när den industrien gav god avkastning på åtta timmars arbetsdag då det behövdes 2 å 3 gånger så stor arbetsstyrka som nu för att frambringa samma arbetsresultat. så bör den ovillkorligen nu ge tillräcklig profit. även om arbetarna skulle få något kortare arbetstid i detta svåra och livsfarliga arbete. Men den kommitté. som är tillsatt för att utreda denna fråga, torde väl arbeta, fast det sker i det tysta, så vi få väl hoppas, att den i sinom tid kommer att framlägga ett för grubarbetarna acceptabelt förslag.

Denna maskinteknikens utveckling, som jag här berört, inskränker sig ju inte enbart till gruvindustrien, utan torde kunna iakttagas även på en stor del andra områden. Och enda resultatet har blivit, att de. som profitera på andras arbete, ha ökat betydligt i antal. Jag är nämligen livligt övertygad därom, att om det skulle införas arbetsplikt här i landet som villkor för livsuppehälle, så skulle industrien bära sig gott med även betydligt kortare arbetstid än åtta timmar.

Vad så till slut beträffar utskottets motiv för en så betydande försämring av den nu gällande lagen, äro de ju från flera talare här så grundligt bemötta, att jag icke skall upprepa det. Jag vill endast understryka, att aldrig ha väl dessa motiv varit svagare än nu, när industrien icke har sysselsättning för arbetarna tre å fyra timmar om dagen, än mindre åtta timmar.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr C. E. Svensson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få yttra några ord med anledning av vad herr Holmström nämnde i går angående sjukhusen. Jag skall inte ingå på svårigheten att ha två olika klasser personal vid sjukhusen. Om den saken yttrade sig herr Edén nyss, och jag instämmer till fullo i vad han där sade. Jag skall inte heller inlåta mig på arbetsrådets förhållande till sjukhusen, då jag förmodar, att detta kommer att upphöra. Utan jag skall

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

yttra mig om vad herr Holmström sade om sjuksköterskornas petition. Han uttalade, att han trodde att denna petition hade tillkommit inte därför att sjuksköterskorna inte önskade få kortare arbetstid, utan därför, att de ansågo sig stå på ett högre plan, d. v. s. att det var av högfärd eller rangsjuka, som de inte ville komma under åttatimmarslagen. Jag måste säga, att vi för närvarande i Sverige ha en alldeles utmärkt sjuksköterskekår. Jag tror, att jag kan fritagta denna kår från all smitta av rangsjuka och högfärd. Men däremot vill jag säga, att denna kår har ett par egenskaper, som enligt mitt förmenande svenska folket förut haft men nu till stor del förlorat, och det är arbetsglädje och arbetskarlek. Och jag tror, att det är detta, som gör, att sjuksköterskorna icke vilja gå sysslolösa under femton timmar av dygnet. Men det är icke blott den saken, utan det är också det, att, om de skulle vilja deltaga i något extra arbete, så skulle de, om de komma under lagen inte kunna göra detta, inte därför att de själva skulle bli bestraffade, men därför att deras chefer då skulle bli bestraffade, och det anse de så barockt, så att de därför inte vilja vara med om lagen. För övrigt skulle jag vilja erinra alla de herrar, som nu uppträtt för en begränsning av arbetstiden, om vad herr Rydén för några veckor sedan läste upp för oss här i kammaren, nämligen ett stycke ur den Lindblomska katekesen — det lär inte stå i den nuvarande, och det beklagar jag: »Arbete befordrar hälsa och välstånd samt förhindrar många tillfällen till synd.» Detta skrevs i början på 1800-talet, men det gäller även på 1900-talet och allt fortfarande.

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman, mina herrar! Då debatten fortgått så länge, skall jag ej fördjupa mig i detaljerna i den förevarande frågan, men jag får dock säga det, att, sedan jag läst den reservation, som de ärade högerreservanterna avgivit, detta skaldeverk till slaveriets ära, har jag blivit djupt beklämd. Jag tröstar mig emellertid med att det i hela naturen ej går att uppleta många motsvarigheter till herrar Boberg och Andersson i Knäppinge.

Då herr Sävström hållit sitt mycket belysande anförande med en redogörelse över utvecklingen inom sågverksindustrien, så kunde det kanske tillåtas mig att påpeka några detaljer, som sammanhånga med sågverks- och cellulosaindustrien. Jag hade i går kväll ett privat samtal med herr Wahren i Norrköping. Jag nämnde för honom, att inom sågverksindustrien, t. ex. vid de elektriska kapverken på brädgårdarna arbetet är så forcerat, att man gör faktiskt lika mycket på åtta timmar nu, som man förut gjorde på tio. Det fann herr Wahren troligt, och han ansåg, att på det området passade också åttatimmarsdagen. Men tro ni, mina herrar, att någon arbetsgivare i detta land har gått någon arbetargrupp till mötes, som kommit och begärt en sänkning från tio till nio eller från nio till åtta timmar? Nej, det har man sannerligen icke gjort. I stället har den anda, som ligger bakom högerreservationen, härskat, en sådan anda, som gjorde till exempel mig till industribetare vid sex års ålder och mina kamrater vid 7—8 års ålder. Den andan är det, säger

jag, som ligger bakom högerreservanternas ståndpunkt, trots all den lyrik, som är inmängd i reservationen.

Sedan talar man om denna oerhörda produktionsminskning och det handikappande av industrien, som blivit följden av åttatimmarsdagen. Ja, låt oss då taga pappersmasseindustrien, som jag tror herr Wahren känner mycket bra till. Vilka voro priserna 1914—1921? Priset på kemisk stark sulfit, torr, prima, var per ton i januari 1914 132 kronor, 1915 135 kronor, 1916 210 kronor, 1917 375 kronor, 1918 340 kronor, 1919 427 kronor 50 öre och 1920 950 kronor. I samma månad 1921 var priset 750 kronor och har nu gått ned till 410 kronor. Det har alltså varit en 5-6-7-dubbling av priset på denna vara. Samma är förhållandet med de allra flesta sorter och kvaliteter på cellulosaområdets område. Men tro ni då, att arbetslönerna under denna tid gått upp med 3-4-5-600 procent? Alla som känna till den saken veta ju att lönerna icke äro fullt evalverade i det försämrade penningvärdet. Om det emellertid nu är på det sättet, att industrien haft glänsande tider, under de år, som gått, är det däremot icke så, att arbetarna haft några glänsande tider. De hade visserligen arbete, men på grund av bristen på mat var man tvungen att skaffa sig för höga kostnader, på illegala vägar i en hel del fall, livets uppehälle. Det gjorde, att förtjänsten gick till mat och man fick garderoben utsliten och kunde icke ersätta de förslitna plaggen, och i dag står man klädd i trasor och har en långt mera försämrad levnadsstandard än 1914. Industrien, hur är det med den? Ja, den ligger nu inne med varulager, som den ej vill sälja — jag talar om träindustrien — ty om den sänkt sina priser, skulle vi — det tror jag i likhet med en trävaruman, som skrev därom i Svenska Dagbladet i går — haft ett helt annat läge på trävaruindustriens och cellulosaindustriens område än vad vi nu ha. Men när man har en försäljningskartell sådan som den, vilken på detta område finnes, som håller priserna högt uppe, så kommer denna fruktansvärda arbetslöshet på detta område, men den kommer icke som en följd av åttatimmarsdagens införande.

När förhållandet är sådant, kan jag för min del icke se, att det finns något som helst skäl för riksdagen att tillmötesgå de krav, som framföras ifrån arbetsgivarnas sida; men väl finns det skäl att behålla detta skydd för arbetarna, som godtogs för ett par år sedan. Det finns verkligen icke något skäl, varför ett civiliserat samhälle skulle återinföra slaveriet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Svenssons m. fl. reservation.

Herr Lindman: Herr talman! Jag förstår väl att man icke bör och icke får uppehålla tiden längre i dag, särskilt inte med repliker, men jag kan dock icke underlåta att be få göra det i någon mån. Jag skall förbigå frågan om huruvida vi äro skyldiga eller icke skyldiga på grund av vårt deltagande i Nationernas förbund att vara med om en sådan här lagstiftning. Jag lämnar det å sido. Jag har ej kunnat bli övertygad därom, jag har egentligen aldrig hört, varför vi äro

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

bundna, eller sett var det står skrivet. Och jag förstår icke, varför Sverige skulle vara mera bundet än England; det är ofattligt. Jag lämnar emellertid den saken.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet uttalade såsom en erinran mot reservationen, att det här icke är fråga om en hälsovårdsstadga och icke en arbetarskyddslagstiftning utan en social lagstiftning, som skall garantera en viss ledighet. Herr statsrådet sade, att det var önskligt, att man på denna fråga anlade samhälleliga synpunkter, icke blott ekonomiska.

Då herr statsrådet satt som chef för socialstyrelsen och år 1919 avgav betänkande i denna fråga, lät det möjligen något annorlunda beträffande de ekonomiska synpunkterna. Det hette bland annat i ifrågavarande betänkande: »Då fattigdomens avskaffande är det huvudsakliga målet för socialpolitiken och förutsättningen härför är allmän höjning av välståndet genom ökad tillgång av produkter, kräver omsorgen om gemensamt väl, att praktiska hänsyn till produktions skyddande noga uppmärksammas vid det sociala reformarbetet. Att därvid beakta allenast de närliggande önskemålen men förbise det ekonomiska sammanhanget, kan föranleda allvarliga missräkningar och medföra tungt ansvar.»

Jag kan ej underlåta att säga, att jag tycker, att den synpunkt, beträffande den ekonomiska sidan av saken, som herr statsrådet då anlade, icke riktigt står i full överensstämmelse med den synpunkt, som nu framförts. Den synpunkt, som då framhövdes, står i varje fall bra mycket mera i överensstämmelse med den uppfattning jag har.

Sedan gjorde herr statsrådet här en erinran mot mig och sade, att då hade jag förklarat, att man icke kunde taga åttatimmarslagförslaget, ty då var det goda konjunkturen och att jag menade att man nu icke kunde vara med om lagen, därför att det är dåliga konjunkturen. Jag kanske uttalade mig så i går, att jag blev något missförstådd, men vad jag alltid framhållit är, att under hela denna onormala tid, i vilken vi leva, behöfve vi öka produktionen inom landet, därför att vi då icke fingo in varor utifrån, och nu måste vi framför allt förbilliga produktionen för att kunna konkurrera med de främmande varor som strömma över oss. Vi måste därför nu sänka prisnivån och skapa möjlighet att producera till lika billiga priser som främmande länder producera. Alltsammans hänger härvidlag ihop med den ekonomiska fredskris, om vilken även socialstyrelsen talade, då styrelsen framhöll krisens ekonomiska svårigheter och ganska starkt i sitt betänkande underströk, att lagen därför icke borde tråda i tillämpning förrän på tid, som Kungl. Maj:t skulle finna skälig bestämma. Det var motivet till att herr statsrådet då såsom chef för socialstyrelsen icke ansåg, att herr Edén såsom statsminister borde då framlägga den lagen. För övrigt stöddes socialstyrelsen mycket starkt i denna sin mening av kommerskollegium, som förordade uppskov med ikraftträdandet, till dess att förhållandena i utlandet klarnade och till dess en bättre utredning hade kunnat åstadkommas och det allmänna ekonomiska läget blivit bättre m. m.

Att herr Edén skulle prisa verket var alldeles klart, något annat hade jag aldrig väntat, och jag förmodar, att herr Edén alltid kommer att prisa verket. Vad som följt — säger herr Edén — för näringslivet, om man då icke hade infört lagen, hade varit mycket otrevliga saker. Detta var det enda sättet att kunna tillmötesgå denna internationella rörelse. Hade man ej tagit lagen, hade man fått arbetskonflikter, som kostat landet, mycket, mycket mer än denna lag kostat. Ja, mina herrar, det var svaghetsmomentet hos den ifrågasvarande regeringen, som i strid mot socialstyrelsen och kommerskollegium ansåg sig dock, just till följd av denna svaghet, icke kunna underlåta att lägga fram förslaget på det forcerade sätt, som skedde. Om icke lagen blivit antagen då, om vi icke hade haft den lagen denna dag, skulle herr Edén lagt fram densamma, om herr Edén varit statsminister, för riksdagen nu i denna tid? Det är en fråga, som jag gör. Jag tvivlar starkt på, att herr Edén vågat sig på att göra det i en sådan tid som denna, med de förhållanden som nu råda. Sedan framhåller herr Edén beträffande vad som sagts därom, att Sverige handikapas genom lagens verkningar, att denna lag dock finns i alla stora länder, och vi hava fått höra detta påstående upprepas. Vi ha också fått veta, att man i England genomfört en begränsning av arbetstiden, att man till och med där har kortare arbetstid o. s. v., allt detta veta vi, men veta vi, huruvida inskränkningen i arbetstiden där har en sådan omfattning för industrien som här i Sverige. Går den verkligen ned på djupet, så att den omfattar alla dessa små förhållanden, dessa små kvarnar, dessa små sågverk och tegelbruk och allt detta, som finns över hela vårt land och som väl förmodligen finns även i England? Är det icke snarare så, att dessa 44, 46 och 47 timmar, som talas om i England, äro arrangemang vid de stora arbetsplatserna med starka fackföreningar och starka arbetsgivarorganisationer? Men vad herrarna glömma i det fallet är det, att det är dock grundat på ett avtal och att avtalet kan förändras och att man icke har den starka bundenhet, som vi ha genom vår lag. Och vad ingen svarat på, är den omständigheten, som jag framfört, att vi dock i vårt land tillämpa lagen på ett mycket starkare och kraftigare sätt. Det talades om förhållandena i Frankrike, och därpå svarade herr statsrådet, att det förekom avvikelser från lagen där man hade med återuppbyggandet att göra och att det var för återuppbyggnadsindustrierna, som man såg genom fingrarna med tillämpningen av lagen eller rent av gav sitt tillstånd till den friare tillämpningen. Jag ber då att få säga, att den stora fabrik, som jag talade om, hade ingenting med återuppbyggnadsindustrierna att göra, och där arbetades nio timmar utan någon övertidsersättning. Det var i hjärtat av Frankrike, i en förstad till Paris.

Herr Edén sökte bevisa, att åttatimmarslagen ingenting hade med den här depressionen att göra, utan depressionen berodde på allmänna orsaker, som hade bra litet att göra med åttatimmarslagen, och därför bestred han, att lagen hade skulden därtill. Det är ju icke så lätt att motbevisa detta naturligtvis. Det är ett påstående, som saknar stöd av något bevis. För min del har jag dock framhållit, att

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

åttatimmarslagens införande medförde en ökning i produktionskostnaderna med början av förra året. Det är obestriddigt, och det har icke heller någon sökt bestrida. Följaktligen, om den i detta ögonblick sattes ur kraft, borde av samma anledning produktionskostnaderna nu minskas. Om vi skulle göra ett annat tankeexperiment. Vi ha icke åttatimmarsdagen införd inom jordbruket. Låt oss antaga, att den nu infördes i Sveriges jordbruk. Tro icke herrarna, att kostnaderna för jordbruksprodukter då skulle stiga? Och är icke det ett bevis så gott som något för att priserna på industriprodukter stigit med åttatimmarsdagens införande, och är icke det ett bevis för att den bidragit till att öka produktionskostnaderna.

Om lagen nu upphävdes, säger herr Edén, tror man då, att arbetareklassen skulle nöja sig med det? Nej, säger han, om den upphävdes, skulle det genast bli förbittrade strider, och herr Edén tillät sig t. o. m. det uttrycket, att den arbetande klassen skulle gå till aktion. Jag medgiver, att herr Edén genast hejdade sig och förklarade: märk nu väl mina ord, då skulle man taga upp saken och få den genomförd genom avtal eller på annat sätt. Ja, herr Edén, det är precis vad vi alltid sagt, att det är mycket bättre att få det genom avtal än genom lagstiftning. Avtal binder icke på det starka sätt, som jag nyss tillät mig säga. Det möjliggör större tänjbarhet och anpassning, och framför allt möjliggör det att tillämpningen icke blir så schablonmässig, som när det fråga om en lag. Och då bli vi ju likställda med England, som av herr Edén prisas som havande så god ordning i detta fall.

Herr Edén gjorde sig löjlig över ett uttryck i en av reservationerna, där reservanterna tala om naturen. Herr Edén kan icke, och ingen annan av oss heller, mina herrar, kan göra något våld på naturen. Människor kunna helt enkelt icke behärska naturlagarna, och de kunna icke heller behärska de ekonomiska lagarna. Vi kunna icke ordna förhållandena här i landet i strid emot naturen, fastän jag skall erkänna, att när man studerar en del gärningar från den liberala regeringens tid, skulle man nästan kunna tro, att man har försökt sig på det.

Slutligen talar herr Edén om, att detta är tarvlig demonstrationspolitik — förlåt mig, tarvlig sades icke, men det var demonstrationspolitik i alla fall. Det är bara taktik och ingenting annat. Ja, mina herrar, efter ett sådant argument tjänar det ju icke till att komma med någonting. Är det så att en person anstränger sig för att komma fram med sådana frågor av taktiska skäl eller för att demonstrera, ja då kan naturligtvis ingen makt i världen taga honom ur uppfattningen, att andra göra på samma sätt. Jag är slagen till en slant, och jag skall icke försöka motbevisa det. Jag kan endast komma med den försäkran, att det icke är på det sättet. Och jag skulle vilja fråga: om man har en fast övertygelse i detta fall, vilket väl ingen kan bestrida att jag haft och även uttalat hela tiden, om man haft en sådan övertygelse och har den alltjämt, skall man då bara låtsas om ingenting? Här ha vi fått en lag, mina herrar, tilltyd i hast, trädande i kraft i strid mot de sakkunniga myn-

digheternas utlåtande och i en hast, i någon sorts rädsla. Den lagen har visat sig vara behäftad med fel och brister, som nu äro föremål för rättelser, och herr Edén själv förordar de rättelserna. Skall man då, om man har den uppfattningen, att denna lag icke är lycklig, underlåta att framföra detta? Jag förstår, att det kan vara ganska angenämt för dem, som skaffat oss denna lag på halsen, att slippa höra kritiken år efter år. Men, herr talman, för min del kommer jag icke att underlåta att komma med den kritiken, då jag alltjämt har den uppfattningen, att lagen icke är lycklig.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr talmannen hade under herr Lindmans anförande inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr W a h r e n: Herr talman, mina herrar! Herr Sävström talade om sågverksindustrien och gjorde några intressanta meddelanden, som gingo ut på att arbetstidslagen hade medfört en ökad arbetsintensitet i den branschen. Ja, jag har hört förut, att det ordnat sig bättre där. Men därmed kan man icke visa, att det förhåller sig på samma sätt beträffande andra industrier.

Det talas också om att det är tekniska förbättringar gjorda i sågverken, och det framföres här såsom ofta annars som ett bevis för att arbetstiden utan olägenhet kan förkortas. Herr Dahlén var inne på detsamma, och herr statsrådet och chefen för socialdepartementet talade i går om, att den kvantitet papper, som nu produceras mot vid en tidigare termin, som nämndes, var tre gånger så stor per man som förr. Allt detta har ju sin riktighet, men förhållandet är ju så, att det är icke bara våra svenska fabriker, som tillgodogöra sig uppfinningarna. Det är till och med, som jag vid ett tidigare tillfälle framhållit, så, att vi i regel komma för sent, därför att vi icke ha den intima kontakt med de stora länderna, där i regel uppfinningarna och förbättringarna göras. Vi kunna för övrigt naturligtvis icke, därför att vi förbättra våra tekniska hjälpmedel, begära, att vi skola kunna arbetare kortare tid än andra. Å andra sidan kan det naturligtvis vara riktigt, att de tekniska förbättringarna åstadkommit, att arbetstiden över hela världen i stort sett kunnat sättas lägre. Skulle man draga ut konsekvensen t. ex. ur herr statsrådets yttrande beträffande pappersproduktionen, så skulle man kunna säga, att då behöver icke folk arbeta mer än en tredjedel av den tid de arbetade förut. Och på allra sista tiden har man nog kört upp pappersproduktionen så, att det icke skulle behövas mer än 20 procent av den arbetstid, som tillämpades för 20 år sedan.

Herr Edén talade om att det var vissa olägenheter med lagens ikraftträdande och tillämpning under den första tiden. Man måste av det yttrandet draga den slutsatsen, att de olägenheterna sedan upphört. Givetvis var det en del särskilda olägenheter speciellt ifråga om bostäder, som först gjorde sig kännbara, men olägenheterna av lagen i ekonomisk bemärkelse bestå naturligtvis allt fortfarande.

Herr Edén menade — det var herr Lindman visserligen inne

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

på, men icke precis så som jag tänker mig saken — att det för oss icke betyder något med 8-timmarslagen, då alla andra nationer praktiskt sett tagit densamma. Jag betvivlar, att de gjort det. Herr Edén medgav, att Amerika står utanför, och Amerika är världens största industriland, och det betyder mycket. Men som jag visade i går har praktiskt taget icke heller Tyskland bundit sig, och Tyskland är vår värsta konkurrent på de flesta industriella områden.

Jag skall icke uppehålla herrarna vidare. Jag vill bara säga det, att då herr Edén icke vill gå med på att i 7 § 2 mom., som handlar om de 30 timmarna i veckan, utsluta årsbegränsningen, så kan det ju vara förståeligt. Men då herr Edén vill trösta mig med, att man enligt 3 mom. kunde få tillräckligt med övertid — om man räknar dessa övertidsbestämmelser i 2 och 3 mom. tillsammans — så är det en dålig tröst, ty i 3 mom. heter det: »Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 20 timmar under loppet av en kalendermånad» o. s. v. Jag tror icke vi kunna i den stora industrien, som så väl behöver den övertid, som jag förut framhållit, räkna på att under normala förhållanden få tillgodogöra oss dessa medgivanden tillsammans i 2 och 3 mom., och under svåra tider äro vi tyvärr i regel icke i tillfälle att använda dem.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet Elmquist: Herr talman, mina herrar! Då herr Lindman i sitt anförande ansåg sig böra i det hela förbigå frågan, om det var vår skyldighet att upprätthålla den lagstiftning i princip vi hade på detta område, eller icke, skall icke heller jag nu vidare ingå på den frågan utan hänvisa till vad jag i går därom sade, och torde det sålunda få anses vara fastslaget, att vi ha den skyldigheten. Emellertid sade herr Lindman, liksom ock herr Wahren, att han hade svårt att förstå, att vi skulle behöva hålla på den skyldigheten, när man icke i England var bunden i detta hänseende. Jo, herr Lindman — och i det fallet ber jag att få åberopa samma debatt i underhuset, som vi talade om i går — England känner sig i allra högsta grad bundet av de förpliktelser, det åtagit sig genom sitt inträde i Nationernas förbund. På grund av att England på avtalsvägen har genomfört — och i det fallet åberopar jag i dag samma statistik som i går — en kortare arbetstid över hela linjen eller, som den engelske socialministern uttryckte sig, för »an overwhelming large proportion of the workpeople», så har man där ansett sig icke för närvarande kunna — av delvis samma skäl som vi — biträda Washingtonkonventionen utan ställt sig avvaktande, och detta också därför, som det uttalades från understatssekreterarens sida, vilken också yttrade sig under samma debatt, att man hoppades på en revidering av denna åttatimmarskonvention, som man skulle kunna acceptera. Men samtidigt uttryckte han sin respekt för de förpliktelser, man åtagit sig.

Nu frågar herr Lindman — och där kan jag icke i detalj svara — huru långt dessa engelska avtal gå, om de gå ned till småföretag eller om icke dessa äro fria. Men jag vill påpeka, att även vår lag

lämnar dessa småföretag, dessa kvarnar, småsågar etc. utanför. Jag har därför svårt att förstå, att denna herr Lindmans invändning kan vara av någon betydelse.

Vidare ville herr Lindman finna en viss motsättning mellan mina tidigare uttalanden och vad jag i går framhöll, då jag sade, att man borde anlägga något mera samhällseliga synpunkter vid den här frågans bedömande, än man hittills hade gjort, och icke *enbart* såsom hittills de ekonomiska och de materiella. Jag kan omöjligt förstå, att däri föreligger någon motsägelse. Jag är alltjämt medveten om nödvändigheten att gå till väga med försiktighet och taga mycken hänsyn till de ekonomiska förhållandena. Men, mina herrar, det anser jag för min del från Kungl. Maj:ts sida skett i det revisionsförslag, som här framlagts. Jag kan försäkra att man i det fallet sökt gå synnerligen långt och varit angelägen om att söka få revisionen sådan, att man skulle undanröja en väsentlig del av de olägenheter, med vilka den nuvarande alltför strama lagen varit behäftad.

Herr Lindman ställde den frågan — icke till mig utan till herr Edén — huruvida han som regeringschef i nuvarande situation skulle ha framlagt förslag om åttatimmarslagstiftning. Ja, som det för tillfället tillkommer mig att vara föredragande departementschef, får jag kanske svara, att sedan så gott som alla andra länder infört denna arbetstidsreglering, så tror jag, att om vi icke fått denna lag genomförd för något år sedan, hade vi nu varit så gott som tvungna att göra det, för att hålla något så när lugn i landet och icke bli det enda land i Europa, som icke genomfört åttatimmarsdagen.

Ja, säger herr Lindman, det kunna vi göra, men det bör ske avtalsvägen. Jag upprepar, att då borde vi ha gjort detta på samma tid, som danskarna gjorde det, och då kunde vi enligt min uppfattning ha fått en lika tillfredsställande lösning av frågan, som på lagstiftningsvägen. Men jag tror det hade varit för sent att komma med den saken nu, sedan man runt om i världen har lagstiftat.

Herr Wahren ville ju för sin del icke direkt förneka riktigheten av de uppgifter, som jag lämnade i går, att åttatimmarsdagen var ett europeiskt faktum, men han ville ändå påstå, att de meddelanden han fått, skulle i viss mån jäva dessa uppgifter. Jag ber då bara kort och gott få upprepa, att de uppgifter jag lämnat äro riktiga, och jag skall be att få tillhandahålla herr Wahren hela materialet, som jag icke tror han skall kunna jäva.

Men, säger han och även herr Lindman, det är si och så med tillämpningen. Jag erinrar beträffande Frankrike, att i de provinser, som legat i krigszonen och således blivit mycket skövlade, har man måst göra undantag med avseende på återuppbyggnadsarbetet. Och i övrigt medgiver jag, att det kommit uppgifter om, att lagen där överträdes. Det göres för övrigt även hos oss, men det är möjligt, att det förekommer mer överträdelser i Frankrike än här. Men om det bevis, som herr Lindman anförde eller, att han varit på en fabrik i Frankrike — eller kanske det var flera — där man arbetade nio timmar om dagen, vill jag säga, att det medgives ju även enligt det svenska lagförslaget. Och när herr Wahren säger, att han sett avtal från

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränkning.
(Forts.)

Tyskland med bestämmelser om två timmars övertid om dagen, så ber jag få hänvisa till det föreliggande lagförslaget, enligt vilket 50 timmars övertid i månaden kunna medgivas under halva året. Det blir således samma möjlighet här hemma som där. Dessa invändningar äro således icke hållbara. Jag ber att få understryka ännu en gång — i anslutning till vad herr Edén sade — att de övertidsmöjligheter, som det nuvarande förslaget innebär, gå synnerligen långt genom att medgiva dessa 200 plus 120 timmar, d. v. s. en övertid av icke mindre än 320 timmar om året. Jag hänvisar till propositionen, där såsom bilaga finnes intaget det franska reglementet för metallindustrien, som endast medgiver en övertid av 100 timmar om året. Jag har vidare här den nyss antagna lagen i Belgien där det bestämmes, att övertid kan medgivas »för att bereda arbetsgivaren tillfälle att möta en extraordinär ökning av order, förorsakad av oföretsedda händelser». Så definieras övertiden där. Dylikt medgivande får enligt den belgiska lagen ej lämnas för mer än tre månader om året, och skall i medgivandet angivas viss begränsning av arbetstidsförörlängningen, som ej får överskrida 2 timmar per dag. Detta, mina herrar, är en begränsning av övertiden, generellt inskriven i lagen, till c:a 150 timmar om året, under det att vår lag utan vidare medgiver alla 200 timmar, och dessutom kan enligt vår lag efter ansökan medgivas ytterligare 120 timmar, d. v. s., som sagt, sammanlagt 320 timmar.

Jag kan icke underlåta att till sist, när herr Wahren talade i bilder och återopade den La Fontainska fabeln om björnen, som skulle mota bort den lilla flugan, erinra om, att herr Wahren ju genom sin motion velat få bort några små flugor — genom ett par detaljändringar i det kungl. förslaget. Men mig synes, efter herr Wahrens motivering såväl i motionen som här under debatten, att det närmast är herr Wahren, som är björnen, och att han med sin något ovarsamma ram här slår ihjäl, icke flugorna utan hela lagen!

Herr B ä r g: Jag begärde ordet för att på en enda minut lämna en upplysning.

Såvitt jag hörde rätt — jag säger: såvitt jag hörde rätt — yttrade herr Wahren i sitt anförande, att han hade gjort en beräkning, att om åttatimmarsdagen skulle ha tillämpats vid statens järnvägar, sådana förhållandena voro 1913 och 1914, så skulle det ha betingat en merkostnad av mellan 30 och 40 miljoner kronor. Jag säger ytterligare: för såvitt jag hörde rätt, yttrade sig herr Wahren så. Jag vill med anledning därav meddela, att åttatimmarsdagen är ju införd vid statens järnvägar, visserligen icke strikt efter samma bestämmelser som den allmänna åttatimmarslagen, men i allt väsentligt tillämpas den där. Och den kostnad per år, som av järnvägsstyrelsen beräknades för lagens genomförande, belöper sig till omkring 4 miljoner kronor. Därtill är detta i ett verk, där man icke gärna genom ökad arbetsintensitet så att säga eller ökad forcering kan åstadkomma en större arbetsprodukt, därför att driften måste ju alltid gå sin jämna och gilla gång. Om

herr Wahren skulle ha räknat sig fram till ett sådant resultat med de lönebelopp och de löneförhållanden, som rådde 1913 och 1914, omräknade i de löner, som nu gälla, skulle givetvis kostnaden blivit minst dubbelt mot den av herr Wahren angivna. Herr Sävström yttrade i sitt anförande strax efter herr Wahren, att han hade orsak att betvivla riktigheten av herr Wahrens sätt att beräkna dessa kostnader, och jag må säga, att när jag jämför den kalkyl, herr Wahren gjort, med de faktiska uppgifterna, då ställer jag mig också rysligt tvivlande till herr Wahrens beräkningssätt, när det som i detta fall visat sig, att enligt herr Wahrens beräkningar det var en felräkning på tio gånger det verkliga beloppet.

Jag skall, herr talman, sluta med att yrka bifall till herr Svenssons m. fl. reservation.

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke med många ord förlänga denna debatt, som har pågått ganska länge. Men det är ett par saker, som jag skall be att få vända mig mot.

Man har här velat göra gällande under behandlingen av frågan, att det vid lagens antagande 1919 ställdes i utsikt, att arbetsintensiteten skulle medföra, att vi icke skulle få att räkna med några väsentligt större produktionskostnader än vi tidigare hade, och nu har man i dag från många håll gjort gällande, att dessa produktionskostnader ha ökat mycket mera, än vad man då räknade med. Jag har då, när jag 1919 tog en mycket verksam del i den nuvarande lagens tillkomst, gjort mig besväret att se efter, vad jag för mitt eget vidkommande sade 1919 beträffande frågan om ökade produktionskostnader eller icke. I kammarens protokoll för lördagen den 27 september 1919 finns det angivet: »Jag måste säga mig beträffande talet om ökad eller minskad arbetsintensitet, att det är lika felaktigt att helt generellt påstå, att en sådan intensitet kommer att kunna konstateras, som att säga, att den icke kommer att kunna konstateras, utan sanningen ligger mitt emellan. På en hel del arbetsområden kommer den minskade arbetstiden att kompenseras av stegrad produktivitet. På andra håll kommer detta icke fullt att ske och på en del arbetsområden kommer nog en sänkning av produktionen att inställa sig.» Det finns icke ett ord att ändra i eller tillägga till detta omdöme, som jag för min del fällde 1919 beträffande denna sak, och jag bestrider på det bestämdaste, att vi från vårt håll ställde i utsikt, att vi icke hade att räkna med några ytterligare kostnader.

Man har vidare här i dag anfört liksom 1919, att det varit mycket bättre, att man i vårt land gjort exempelvis som i Danmark, ordnat denna sak genom frivilliga överenskommelser mellan arbetsgivarna och arbetarna. Jag vill säga precis detsamma i dag som jag sade 1919, att det hade naturligtvis gått alldeles utmärkt att ordna saken på det sättet, men då var motståndet koncentrerat

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

i Svenska arbetsgivareföreningen, och där ville man icke lösa den frågan. Det är först senare som man har ansett opportunt att hänvisa till att frågan borde ha lösts på frivillighetens väg. Men så länge man trodde sig kunna genom envist motstånd förhindra en sänkning av arbetstiden, så länge var man icke böjd för att frivilligt lösa frågan. Och det är först sedan man fått det genomfört genom en lag, som man vill rekommendera ett förfaringssätt, som man tidigare icke var vän av.

Beträffande den konstifika reservationen och den motivering, som har fogats till utskottsbetänkandet av herr Boberg m. fl., så har den ju här tidigare varit föremål för mycket träffande omdömen. Jag skall icke ingå på den saken ytterligare. Men jag har också tagit reda på, hur det kan komma sig, att man gjort yrkande om upphävande eller suspension av lagen tills vidare, alltså ett yrkande som enligt kammarens arbetsordning icke kan komma under proposition. Jag finner då, att herr Lindman har vid 1920 års riksdag avlämnat en motion, som innehåller alldeles samma yrkande. Denna motion är intressant även ur en annan synpunkt, därför att den faller omdömen och relaterar erfarenheter, som äro mycket tidigt funna. Han säger nämligen i motiveringen till motionen, som är dagtecknad den 22 januari 1920, då lagen alltså gällt i 22 dagar: »Sedan lagen antogs har det nämligen visat sig, att varuknappheten icke avtagit och att följderna av denna varuknapphet fortfarande göra sig gällande i mycket hög grad på alla områden.» Man förmenade alltså, att när lagen gällt i 22 dagar, så skulle det ha skett sådana vittgående ändringar, som man här uttalade, och på denna grund ansåg man föreläg anledning att yrka på lagens upphävande eller suspension tills vidare. Det är detta yrkande i herr Lindmans motion från 1920, som går igen i hans egen motion i år, och det går också igen i reservanternas sätt att uttrycka sig. Jag drager härav den slutsatsen, att tankegången var oklar första gången 1920, och sedan dess har man bara handlat, d. v. s. avskrivit det yrkande, som gjordes, utan att tänka på dess närmare innebörd.

När man här talar om vilka långt gående verkningar, som denna förkortning av arbetstiden medför i fråga om vårt lands produktion, vill jag framhålla, att det var dock så, att vi på ett område på frivillighetens väg lyckades under år 1918 väsentligt sänka arbetstiden, nämligen inom den mekaniska verkstadsindustrien från 56 till 52 timmar per vecka. Denna överenskommelse trädde i kraft från och med 1919 års början, och det fanns ingen, som talade om att denna sänkning av arbetstiden på fyra timmar i veckan medförde någon stor produktionsminskning. Det är därför möjligt, att om man genomfört denna förkortning av arbetstiden på frivillighetens väg genom kollektivavtal, hade man icke heller funnit anledning att tala om den stora produktionsminskningen i vårt land.

Men låt oss se på hur förhållandena verkligen gestaltat sig i den dag, som är inne. Det är dock så, att vi ha i vårt land kollektivavtal träffade för ej mindre än 425,000 arbetare. I samt-

liga dessa kollektivavtal står inskrivet, att arbetstiden är 48 timmar per vecka, och herrarna förstå helt säkert, att om vi här i dag bifalla reservationen om upphävandet av den nu gällande lagen, skall detta i realiteten icke nu medföra några förändringar i fråga om arbetsförhållandena i vårt land. När det skulle medföra en förändring, nämligen när kollektivavtalen en gång upphöra att gälla, förstå herrarna också, att arbetarna icke utan vidare komma att släppa den arbetstid de fått, utan då stå vi inför dessa stora och upprivande strider, som man förut här har talat om och som jag därför icke längre skall uppehålla mig vid.

Jag tror verkligen, att tidpunkten är inne, att vi sluta upp att tänka på och tala om att upphäva denna lagstiftning. Detaljerna kan man naturligtvis alltid diskutera om, men på den verkliga principiella grunden för åttatimmarsdagen böra vi alla ställa oss, och vi böra ha klart för oss, att det finnes inga förutsättningar för att återgå till en längre arbetstid, än vi för närvarande hava.

Från dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till den reservation, som är avgiven av herr C. E. Svensson m. fl.

Herr Johanson i Stockholm: Jag uppskattar herrarnas sängkonst, men jag tror, att den hade varit bättre använd, om den kommit till uttryck, då vi behandlade psalmboken och katekesen.

Här har från herrar Lindmans och Edéns sida uttalats tillfredsställelse över de ändringar i lagen, som föreslås av utskottet. Jag måste säga, att jag icke delar denna tillfredsställelse, och jag är övertygad om att jag talar å de organiserade arbetarnas vägnar, då jag säger, att icke heller de dela denna tillfredsställelse. Det har för övrigt icke i något land rått ett sådant oerhört gnäll över åttatimmarsdagens genomförande som i vårt land. Nu säger man, att vårt land är ett fattigt land. Är verkligen så förhållandet? Jag tvivlar på att det är så. Vi ha våra skogar, våra malmfält, våra vattenfall, och vi ha ett folkmaterial, som icke står tillbaka för något annat lands. Men det kanske är så, att vi ha sämre industriledare än något annat land, eftersom man här har större svårighet att finna sig tillrätta med arbetstidslagen? Om så är förhållandet, få vi se till att få bättre arbetsledare.

Här har särskilt herr Wahren visat sig som en värdig exponent för allt detta gnäll och denna ovederhäftiga kritik av arbetstidslagen. Herr Wahren är dock icke okunnig om att i England till och med inom den industri han företräder är arbetstiden så kort som 44 timmar i veckan inom vissa specialgrenar, och dessutom har man en väsentligt längre semester genomförd. Herr Wahren har sagt, att Lilienbergs uträkningar visa, att produktionen minskats med 5 %, men han håller före, att man måste sätta denna minskning till 10 %, och herr Lindman yttrade, att man icke kan ana, huru mycket produktionen fördyrats. När nu dessa påstående underkastas sakkunnig kritik, visar det sig, att det blott är ovederhäftiga påstående utan något verkligt innehåll. Skall man för

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

övrigt läsa utskottets lagförslag på det sätt, som herr Wahren gjort beträffande utländsk lagstiftning, så kan man säga att vi efter denna revision, som nu i dag kommer att beslutas, icke få åtta timmars arbetsdag utan 10, ty för det första utsträcker den ordinarie arbetstiden till 9 timmar per dag, och dessutom medgives ordinarie övertid av intill 30 timmar per månad, dock högst 200 timmar per år. Men därjämte har medgivits en väsentlig utökning av övertid för vissa förberedande arbeten.

Jag tror, att det vore mera värdigt, att man försökte förstå, att vi ha passerat en milstolpe på den sociala utvecklingens väg och att åttatimmars arbetsdagen, 48 timmars arbetsveckan, är ett passerat stadium, som det icke finnes någon möjlighet att komma ifrån. Ni kunna vara övertygade, mina herrar, att därest riksdagen beslutar att upphäva denna lag, kommer detta att medföra oupphörliga strider från de organiserade arbetarnas sida, intill dess att man medgiver, att detta stadium är passerat. Här finnes ingen återgång, en gång för alla är åttatimmarsdagen genomförd.

Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Hedvall, Fast, Blomquist, Borggren, Törnkvist, Björk, Karlsson* i Vadstena, *Eriksson* i Stockholm, *Ward, Ljungkvist, Höglund, Svensson* i Skönsberg, *Granath, Bårg, Karlsson* i Vätö, *Hage, Ericson* i Boxholm, *Uddenberg* och *O. Nilsson* i Örebro.

Herr *Andersson* i Knäppinge: Jag begärde ordet endast för att med ett par korta ord få uttala mig emot det skarpa och oförsynta angrepp, som landshövding Edén riktade emot reservanterna i utskottet. I detta fall betraktar jag det såsom icke passande för en landshövding, med den ställning han har, att på detta sätt försöka hålla tillbaka de meningar, som andra än han själv hava. Det är mot detta jag för min del vill protestera. Men landshövding Edéns långa anförande, som delvis var sådant, att allt vad där framlades icke kunde bevisas, var dock icke av den beskaffenhet, att det på något sätt kan inverka på dem, som ha en annan åsikt. än landshövding Edén har i dessa frågor. Detta tyder på att det nu göres försök i denna riktning att väcka uppseende och skaffa sig förtroende från ett visst håll inom Sveriges folk, något som icke skulle tillhöra en man i hans ställning. Jag vill för min del undanbedja mig — och jag tror, att vi alla göra det — de insinuationer och de elakheter, som herr Edén försökte inlägga i vår reservation. Den innehåller dock intet annat än vår verkliga övertygelse.

Vad beträffar den av oss använda bilden att denna lag strede mot de naturliga förhållandena och herr Edéns med anledning härav gjorda anmärkning att *vi* nog ej kunde göra någonting åt dessa, så får jag svara, att vi stå nog alla levande varelser i detta fall lika, vare sig vi äro landshövdingar eller lekmän. Ett är dock

säkert, och det är, att vi böra utan att bli antastade för vår åsikt kunna få fritt i denna representantförsamling uttala vår åsikt, vare sig det sker genom reservationer eller muntligen, utan att på detta sätt bli kalltrade, såsom vi reserverar, vilka här uttalat oss, blivit av landshövding Edén. Detta inverkar dock enligt min mening icke på sakens gång; den går nog sin gilla väg i alla fall, och den övertygelse vi på vår sida ha beträffande åtta timmars arbetsdagen står nog lika orubbligt fast som förut. Jag tycker verkligen, att en Konungens troman får visa litet större respekt även för andra åsikter än dem han själv förfäktar.

Jag håller alltså fortfarande fast vid det yrkande jag förut framställt.

Herr Holmström: Herr Lindman framhöll här, att ingenting kan förbilliga produktionen så mycket, som om man stryker ett streck över åttatimmarslagen — jag tror att uttrycket föll på det sättet. Då herr Lindman uttalar sig så, är det uppenbart, att han också fäster mycket stor vikt vid det skall, som varit, och de påstående, som gjorts från flera håll om att vår industri går under, därest vi fortsätta med tillämpningen av denna lag. Jag tänker mig också, att han fäst ett visst avseende vid den utredning, som gjorts av verkstadsföreningen. Högerpressen i Stockholm för övrigt litet varstans i landet har tagit upp denna utredning, för att visa, hur orimligt det är med denna lag. Jag vill i detta sammanhang nämna, att den utredning, som verkstadsföreningen presterade, var av den art, att när socialstyrelsen vid verkstället av revisionen av lagen ville ha mera detaljerade uppgifter och tillgång till primäruppgifterna, svarades från verkstadsföreningen, att dessa uppgifter nog icke voro så tillförlitliga, att de voro så värst mycket att bygga på, varför man avstod från att lämna dem. Men det hindrar icke, att man kan använda dem utåt för att söka påvisa, hur orimlig denna lag är.

Då herr Lindman talade om den kontinuerliga driften, betonade han särskilt en sak, nämligen de svårigheter, som det s. k. hoppande skiftet skulle medföra. Jag erinrar då om ett yttrande, som fälldes i första kammaren i denna fråga, nämligen av herr von Sydow. Han sade, att det hoppande skiftet är omöjligt att införa, ty det vilja arbetarna icke finna sig i. Jag har hört detta uttalande tidigare, men det förhåller sig verkligen på det sättet, att det är arbetarna själva, som begärt att få det hoppande skiftet för att kunna begränsa arbetstiden till 48 timmar i veckan. Jag vet ingen plats, på vilken denna anordning är införd, där arbetarna på grund därav sökt intaga någon annan ställning till frågan.

Herr Wahren har också i sitt anförande tydligt ådagalagt riktigheten av mitt påstående, att vad han framförde icke var något annat än ett försök att på en annan väg få lagen upphävd.

Så vände sig herr Kaijser mot mig med anledning av mitt yttrande rörande sjuksköterskorna, och han åberopade i detta sammanhang en sats ur Lindbloms katekes. Det är visserligen mycket

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

länge sedan jag läste katekesen, men jag tror, att det finns ett annat uttalande i samma katekes, som går i den riktningen, att icke heller arbetarna få på något sätt förtryckas av arbetsgivarna eller av de överordnade. Då ju herr Kaijser har stor erfarenhet, när det gäller att utfärda recept, och, som jag förmodar, också har möjlighet att ställa en riktig diagnos, kan man förstå tillståndet bland sjuksköterskorna, när han rekommenderar detta recept och anser, att en längre fritid skulle vara till skada och fördärv. Jag har velat konstatera detta, så att man vet, vilket recept som av herr Kaijser är utfärdat för deras vidkommande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Åkerlund: Det har förefallit mig ganska egendomligt, att sedan arbetarna inom nästan alla länder fått den största makten, man skall införa sådana lagar, som inskränka deras frihet. Men därmed må nu vara hur som helst; lagen är införd, och den lär väl även komma att bestå. Här kan naturligtvis icke komma i fråga något annat än en revision av denna lag. Denna revision är föreslagen av utskottet, och jag för min del är utskottet synnerligen tacksam för det resultat, vartill det kommit. Jag tror, att litet var, som tänker speciellt på sjukvården, skall finna, att en revision där är alldeles särskilt av behovet påkallad. Nu tror jag som sagt, att allt vad som här talats och resonerats om lagens upphävande är något rent abderitiskt. Jag skall därför inskränka mig till att påyrka bifall till utskottets enligt min åsikt synnerligen goda förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Carl E. Svensson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Andersson i Knäppinge under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen hava flertalets röster för sig. Som votering emellertid begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen änyo de båda återstående propositionerna, därvid herr talmannen förklarade sig anse den under 2:o) avgivna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl i fråga om kontrapositionen åskades votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning antager yrkandet om bifall till det förslag, som innefattas i den av herr Carl E. Svensson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Andersson i Knäppinge under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 108 ja mot 84 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det förslag till avfattning av nämnda paragraf, som innefattas i den av herr Carl E. Svensson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utvisade 122 ja mot 69 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

2—4 §§.

Godkändes.

5 §.

Denna paragraf hade i utskottets förslag avfattats sålunda:

5 §.

1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelser från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete, som bedrivs med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under söndags- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodosör ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom.,

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller anorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt, och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas eller lagens syfte uppenbart äventyras.

Herr *Carl E. Svensson m. fl.* hade uti avgiven reservation hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att annan arbetstid än i 4 § stadgas må tillämpas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst fyra veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete — — — undantag.

3 mom. Beträffande arbete, — — — begränsningar.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr *Jönsson i Fridhill*: Herr talman, mina herrar! Det lilla ändringsyrkande, som jag här skall tillåta mig framställa, nämligen strykande av sista delen av andra stycket i fjärde momentet av 5 §, skall jag med hänsyn till den begränsade tiden icke vidare motivera i annan mån än att jag vill lämna den upplysningen, att första kammaren redan bifallit detta yrkande. Jag är för övrigt övertygad om att arbetsrådet kommer att se till, att lagens principer skola hållas i helgd, oavsett om denna bestämmelse bibehålles eller icke.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka, att paragrafen godkännes med den ändring, att orden »eller lagens syfte uppenbart äventyras» sist i andra stycket 5 § 4 mom. utgå.

Herr *Holmström*: Herr talman! Under hänvisning till vad jag anförde vid behandlingen av 1 §, tillåter jag mig yrka bifall till den av herr *Svensson m. fl.* till utskottets utlåtande fogade reservationen i vad den avser denna paragraf.

Herr *Karlsson i Gasabäck*: Herr talman! Som av herr *Jönsson i Fridhill* framhölls, beslöt första kammaren att stryka de sista orden i 4 mom. 5 § »eller lagens syfte uppenbart att äventyras». Då jag gjort mig förvissad om att lagens effektivitet icke äventyras därigenom, att dessa ord stryks, skall jag för att undvika sammanjämkning förena mig med det yrkande, som är framställt av herr *Jönsson i Fridhill*.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o) bifall till det av herr Jönsson i Fridhill under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) godkännande av det förslag till avfattning av paragrafen, som innefattades i den av herr Carl E. Svensson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren i fråga om avfattningen av 5 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning bifaller det av herr Jönsson i Fridhill under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det förslag till avfattning av paragrafen, som innefattas i den av herr Carl E. Svensson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 117 ja mot 67 nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Jönsson i Fridhill under överläggningen framställda yrkandet.

6 §.

Godkändes.

7 §.

Utskottet föreslog följande avfattning av paragrafen:

7 §.

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, som fyllt aderton år, till nödigt antal användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

aderton år, för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 20 timmar under loppet av en kalendermånad och 120 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet.

Herr Wahren hade uti sin motion yrkat,

dels att 1 och 2 mom. måtte erhålla följande ändrade lydelse:

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, till nödigt antal användas under högst 7 timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i § 7 med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver den tid, som angives i § 4 eller kan hava bestämts med stöd av 5 eller 6 §, vare därtill berättigad för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 360 timmar under loppet av ett kalenderår.

dels ock att 4 mom. måtte utgå.

I den av herr Carl E. Svensson m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen hade föreslagits, att paragrafen måtte erhålla denna lydelse:

7 §.

1 mom. Till nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må enstaka arbetare, som fyllt 18 år, utöver tid, varunder han enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete, användas under högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 7 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 § eller 6 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt 18 år, för högst 25 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad och 75 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer — — — — denna paragraf. *Ang. lag om arbetstidens begränsning.*

5 mom. I fråga om — — — — överenskommet.

(Forts.)

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr *Wahren*: Herr talman, mina herrar! Efter vad jag redar förut har framhållit, anser jag det synnerligen angeläget för stora industrier att årsbegränsningen i den i mom. 2 tillätna övertiden av 30 timmar per månad bortfaller, och jag ber därför att, vad detta moment beträffar, få yrka bifall till min motion.

Herr *Holmström*: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av herr *Svensson* m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationen i motsvarande punkt.

Herr *Karlsson* i Gasabäck: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o) godkännande av paragrafen enligt utskottets förslag, 2:o) godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning med de ändringar, som föreslagits i den av herr *Wahren* i ämnet väckta motionen samt 3:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr *Carl E Svensson* m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr *Wahren*, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill att kammaren godkänner 7 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf med de ändringar, som föreslagits i den av herr *Wahren* i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 124 ja mot 58 nej, vadan kammaren godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

Härefter föredrogs 8 §; och yttrade därvid:

Herr *Holmström*: Herr talman! Jag skall be att få yrka

Ang. lag om arbetstidens begränsning. bifall till det i den Svenssonska reservationen avgivna yrkandet, som innebär, att denna paragraf måtte utgå.

(Forts.)

Herr Karlsson i Gasabäck: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena godkändes paragrafen.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkterna B)—D).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 196, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående reglering av löneförhållanden m. m. vid fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till ersättning för skrivbiträde och övriga expenser åt förste provinsialläkare m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för kammarkollegium m. m.; och

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till upprätthållande av postsparbankens verksamhet.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. Å föredragningslistan fanns vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 29 april 1921 dagtecknad proposition, nr 357, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag

av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o) att till återbetalning av det å 1920 års tilläggsstat anvisade reservationsanslag å 4,000,000 kronor till understöd åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader å riksdagen för år 1922 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »återbetalning av tillfälliga lånemedel» anvisa ett förslagsanslag, högst, 4,000,000 kronor att direkt utgå av byggnadsskattemedel;

2:o) att till statsbidrag, i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader å extra stat för år 1922, anvisa ett reservationsanslag å 1,500,000 kronor att direkt utgå av byggnadsskattemedel;

3:o) att till åtgärder, ägnade att främja standardisering av hus typer och byggnadsdetaljer med mera, å tilläggsstat för år 1921 anvisa ett reservationsanslag å 25,000 kronor;

4:o) att medgiva Kungl. Maj:ts rätt att i lämplig utsträckning disponera medel ur ett av riksdagen å tilläggsstat för år 1920 anvisat reservationsanslag å 75,000 kronor till resestipendier åt arkitekter med flera för studier i utlandet av bostadsfrågan jämväl för sådana ändamål, som i föregående punkt avsåges; samt

5:o) att till utförande genom ingenjörsvetenskapsakademien av tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet anvisa dels å extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 100,000 kronor, dels ock å tilläggsstat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 25,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehäft två motioner, väckta inom andra kammaren, den ena av herr *Eriksson* i Grängesberg, nr 152, och den andra av herr *Hage*, nr 369.

I den förstnämnda motionen hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja på 1921 års tilläggsstat att användas för beredande av statsbidrag till främjande av bostadsproduktionen efter huvudsakligen de grunder, som vore angivna i Kungl. Maj:ts kungörelse av den 9 juli 1920 (Svensk författningssamling nr 520 år 1920), ett reservationsanslag å 5,500,000 kronor att direkt utgå av byggnadsskattemedel; samt

att till i nämnda kungörelse omförmälda statens bostadslånefond måtte anvisas på 1921 års tilläggsstat ett belopp av 15,000,000 kronor, att utgå från statsverkets fond av rusdrycksmedel, för att från fonden utlämnas till bostadslån efter grunder, som huvudsakligen överensstämde med i kungörelsen angivna.

I den senare motionen hade föreslagits, att riksdagen — med anledning av Kungl. Maj:ts förslag å sidan 43 i propositionen nr 357, innebärande att bostadslånefonden finge användas även vid frivillig uppdelning av större lägenheter för åstadkommande av nya självständiga familjebostäder — även måtte medgiva, att lån ur nämnda fond dessutom finge givas för inredande av familjebostäder

Ang.
främjande av
bostads-
produktionen
m. m.
(Forts.)

Ang.
främjande av
bostads-
produktionen
m. m.
(Forts.)

i icke nyuppförda hus (inredning till bostäder av vindsutrymmen — där sådana vore för ändamålet fullt lämpliga — av kontor, butiker, lagerlokaler, nöjeslokaler, kaféer m. m.).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å ovanberörda motioner

a) till återbetalning — — — lika med Kungl. Maj:t — — — utgå av byggnadsskattemedel;

b) till statsbidrag — — — utgå av byggnadsskattemedel;

c) till åtgärder — — — 25,000 kronor;

d) medgiva Kungl. Maj:t — — — föregående punkt avsåges; samt

e) till utförande genom ingenjörsvetenskapsakademien av tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet å extra stat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag, högst, 85,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig med avseende på denna fråga väcka en motion, och med anledning därav skall jag be att få säga några ord. Jag skall då först be att få betona, att de anslag, som här föreslås till stimulerande av bostadsbyggandet, äro ju i förhållande till huru detta bostadsbyggande har gestaltat sig och i förhållande till bostadsbristen synnerligen små. Det torde också bliva tämligen ringa effekt av sådana anslag, men jag förstår mycket väl, att det icke finnes någon möjlighet att åstadkomma här i riksdagen någon höjning av dem. Vad som emellertid särskilt är att märka är, att effekten av detta redan i och för sig ringa anslag blir ju med de nuvarande priserna ännu mindre. Det har också erkänts, och särskilt när det gäller byggande av nya hus eller åstadkommande av bostäder inom nya hus har också på sätt och vis Kungl. Maj:t konstaterat det förhållandet, och därför har också Kungl. Maj:t nu denna gång slagit in på en väg, som jag för min del har agiterat för mycket livligt under dessa år. Jag har för min del gjort gällande, att, alldenstund man icke vinner så stor effekt genom att ge anslag utöver en viss summa till åstadkommande av bostäder i *nya* hus, har jag resonerat i stället på det sättet, att eftersom man åstadkommer en större effekt med avseende å bostadstillgången genom att försöka åstadkomma bostäder i *gamla* hus, har jag framfört den tanken, att statens anslagsverksamhet även skulle inrikta sig på att stimulera denna sistnämnda verksamhet. Jag har därvidlag även gått in på denna subsidiära verksamhet, som heter bostadsransonering, och Kungl. Maj:t har denna gång så tillvida tillgodosett detta krav, som Kungl. Maj:t har föreslagit, att man skulle kunna få använda bostadslånefonden även för att åstadkomma inredning av större bostäder vid frivillig uppdelning och frivillig ransonering av dem. Jag finner för min del, att Kungl. Maj:t nu slagit in på den rätta vägen. Jag vill

dock endast säga, att jag tycker för min del, att man borde hava fortskridit längre på denna väg. Man borde hava kunnat föreslå en definitiv tvångsbostadsransonering, och man borde hava kunnat föreslå även anslag vid sådan tvångsransonering vid uppdelning av större bostäder.

*Ang.
främjande av
bostads-
produktionen
m. m.*

(Forts.)

Men dessutom tycker jag för min del, att det kunde hava funnits många skäl att tillmötesgå den motion, som jag väckt på detta område. Jag har för min del påvisat det förhållandet vilket icke kan bestridas av någon, att här finnes särskilt på vindar — vissa lämpliga vindar — utrymmen, som kunna med mycket stor fördel inredas till bostäder. Det finnes s. k. vindar med brutna tak både här i Stockholm och på landsbygden, och jag vet, att man på sina håll ute på landsbygden har genom att inreda sådana vindar till bostäder vunnit en ökning av bostadsbeståndet. Och därvidlag är att märka, att denna ökning i bostadsbeståndet har kunnat ske med tämligen ringa anslag, och ha blivit mycket billigare och av mycket större effekt, än om man använt motsvarande anslag till uppförande av nya hus. Från denna utgångspunkt har jag fört fram den tanken, att man skulle ställa till en fullständig utredning i varje samhälle genom sakkunniga nämnder, huru stora möjligheter det finnes inom olika samhällen till att åstadkomma sådana inredningar av därför lämpliga vindar, dock så att naturligtvis icke bostadsstandarden toge någon skada, så att den sänktes på ett alldeles särskilt sätt. Jag har från den utgångspunkten påyrkat, att man skulle få använda lånemedel ur statens lånefond även för sådana åtgärder, och jag vågar påstå, att om man tillät, att denna lånefond även fick användas till sådana saker, skulle detta kunna stimulera till, att sådana husägare, som funderade på att åstadkomma ett sådant inredande av bostäder i gamla hus, skulle kunna göra det i större utsträckning, än vad de nu göra. Trots allt som sagts och invänts mot denna tankegång, tror jag för min del, att man skulle kunna på den vägen för förhållandevis små anslag vinna betydlig effekt med avseende å bostadstillgången. Från den utgångspunkten, herr talman, vågar jag vidhålla det yrkande jag framställt i motionen, och jag vågar alltså yrka bifall till motionen, d. v. s. att riksdagen måtte medge, att ur denna lånefond för bostadsändamål må även kunna användas penningar för inredning av sådana bostäder, som jag nu nämnt, och att detta då även skulle kunna utsträckas till inredning av kontor, butiker, lagerlokaler, nöjeslokaler, kaféer m. m., som nu ofta bliva användbara till och kunna omändras till bostäder. Det är nämligen så, att på grund av tillbakagången i viss mån inom dessa områden händer det nog och har hänt, att en hel del sådana lokaler icke bliva så begärliga, varför de komma att stå tomma, och då finnes möjlighet att omändra dem till bostäder, och då skulle säkerligen även den verksamheten kunna stimuleras genom att man finge lån ur denna fond.

Med hänvisning till denna motivering tillåter jag mig att yrka bifall till den motion, som jag har väckt i anledning av denna proposition.

Ang.
främjande av
bostads-
produktionen
m. m.
(Forts.)

Herr L ü b e c k: Herr talman! Mot statsutskottets förslag i denna punkt har jag också en liten erinran att framställa, och ehuru jag icke ansett det löna mödan att anteckna reservation för den sakens skull, skall jag be att få säga några ord.

Det är den prutning, som statsutskottet gjort på det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till ingenjörsvetenskapsakademien för vissa byggnadstekniska undersökningar. Jag säger då mindre om, att utskottet prutat ned anslaget för år 1922 från 100,000 kronor till 85,000, det har följt med den allmänna sparsamhetsandan, men av det begärda anslaget för 1921 av 25,000 kronor har hela beloppet strukits. Detta anslag var huvudsakligen avsett att användas för undersökning av torvens användbarhet för byggnadsändamål, och det har väl varit så, att utskottet över huvud ställt sig ganska tveksamt till möjligheterna i detta hänseende, men man har kanske icke heller haft tillräcklig tid i denna sena timma av riksdagen att tränga närmare in i frågan. Hade man haft tillfälle att litet närmare se på saken och taga del av de synnerligen intressanta prover, som ligga här bredvid mig och jag ber att få hänvisa till, så kanske man andock skulle hava fått klart för sig, att det vore åtskilligt att göra i detta hänseende. Akademien säger också i sitt yttrande följande, som kan vara värt att komma ihåg till nästa år:

»Torvens värdefullaste egenskap är dess goda värmeisolerande förmåga. På grund av de höga bränslepriserna har man på senare tiden sökt åstadkomma effektiv värmeisolering i byggnader genom särskilt anbragta material, under det andra materialer fått sörja för konstruktionens bärighet. Säkerligen kan torven härutinnan fylla ett stort behov och man har rätt att i detta avseende knyta stora förhoppningar till materialet i fråga.

Å byggnadstekniska laboratoriet vid Tekniska högskolan hava utförts en del preliminära undersökningar å hela väggar av murtorv i murbruk, och dessa undersökningar hava givit goda resultat. Torvens egenskap att uppsuga fukt har vid en uppförd mur, som stått i fria luften utsatt för väderlekens åverkan under mer än ett år, icke visat sig till olägenhet.

Torvens användning inom byggnadsindustrien synes därför vara värd all uppmuntran.»

Då min uppfattning i detta fall sammanstämmer med det uttalande, som jag har uppläst, tror jag det vore lyckligt, om statsutskottet hade haft tillfälle att litet närmare tränga in i denna sak och tillstyrka det anslag, som här ifrågasatts. Jag får hoppas, att akademien skall finna möjlighet i någon mån att fullfölja undersökningarna med det anslag, som beviljats för 1922, och att riksdagen till ett följande år skall visa sig mera behjärta saken.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

I detta anförande instämde herr *Nylander*.

Herr *Hedvall*: Herr talman! Jag har icke någon erinran att göra i anledning av föreliggande utskottsbetänkande. Men jag

vill begagna tillfället att uttala en förhoppning om, att ifrån statsmakernas sida den allra största skyndsamhet, som över huvud kan åstadkommas, måtte komma till synes, då det gäller, att utbetala de subventioner, som genom statsmakernas beslut tillkommit och äro avsedda att utgå till vissa byggnadsföretag. Redan den 9 juli 1920 utkom ju den kungliga kungörelse, som innehöll bestämmelse om, efter vilka grunder och på vilket sätt denna subvention skulle ske och låneverksamheten bedrivnas. Men för min hemstads, Göteborg, vidkommande, har först under slutet av april i år denna subvention kunnat utbetalas. Jag vill icke påstå, att detta enbart är beroende på statsmakterna, det kan delvis också vara beroende på de kommunala myndigheterna i Göteborg. Jag har icke kunnat uttröna, vad som egentligen stått mest hindrande i vägen. Men faktum kvarstår i alla fall, att den subvention, som beslöts här vid förra årets riksdag, har icke kunnat utbetalas förrän i april i år, trots det att en del av dessa byggnadsföretag borde varit berättigade till att få dem förut. Jag vet ju, att det finnes en hel del saker, som kanske stått hindrande i vägen för det. Det är klart, att då sådana bestämmelser första gången skola tillämpas, det kanske icke kan undvikas en hel del besvärligheter. Men jag vill, som sagt, uttrycka den förhoppningen, att dessa besvärligheter skola kunna undanröjas så att denna understödsverksamhet effektivt och snabbt skall kunna komma i gång.

Ang.
främjande av
bostads-
produktionen
m. m.
(Forts.)

Herr J a n s s o n i Falun: Herr talman! Jag skall endast inskränka mig till att be att få yrka bifall till utskottets förslag. Anledningen till att man icke kunnat gå motionärerna till mötes är de ekonomiska svårigheter, som gjort sig gällande, och jag behöver icke närmare gå in på den saken. Vidare vill jag gent emot herr Lübeck och framställningen från ingenjörsvetenskapsakademien om dessa 25,000 kronor säga, att vi i alla fall ansett, om en undersökning nödvändigtvis bör komma till stånd i förevarande fall, att man tills vidare bör kunna använda de övriga medel, som finnas tillgängliga för akademien. Av dessa skäl hava vi icke kunna vara med om att tillstyrka ifrågavarande speciella framställning.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Elmquist: Herr talman! Jag vill endast med avseende på den vädjan, som ställdes till Kungl. Maj:t att tillse, att dessa ärenden skulle handläggas med största möjliga skyndsamhet, be att få upplysa den ärade talaren om, att skulden till det dröjsmål som ägt rum är, såvitt jag förstår, helt och hållet på Göteborgs stads sida. Ansökningarna ifrån Göteborg inkommo nämligen en månad senare än samtliga övriga 296 ansökningar, till följd varav först en månad efter den utsatta tiden ärendena kunde tas till omprövning. Jag tror icke, att jag misstager mig, om jag säger, att även i fortsättningen, när det gällt

Ang.
främjande av
bostads-
produktionen
m. m.
(Forts.)

efterprövningar, har man ifrån Göteborg haft rätt svårt att komma in i tid. För övrigt har jag fått det bestämda intrycket, att vederbörande vid statens byggnadsbyrå, som har att handlägga dessa ärenden, verkligen lägga all omsorg vid att se till, att det icke blir några onödiga dröjsmål med prövningen.

Jag vill, eftersom jag fått anledning att begära ordet, bara helt kort säga herr Hage, att av hans förslag, som ju socialstyrelsen ställt sig välvilligt till även i de delar, där Kungl. Maj:t icke kunnat följa med, är det väl tämligen uppenbart, även enligt hans egen mening, att denna möjlighet att göra en uppdelning av större lägenheter är den viktigaste. Och när han säger, att han skulle önska, att kontorslokaler komme med, kan jag icke finna annat än att då i regel kontorslokaler äro lägenheter, som kunna uppdelas till bostäder, så lär det väl icke vara något hinder för att i den mån sådana lokaler komma att stå tomma de även på den väg, som här anvisats, kunna uppdelas till bostadslägenheter. Vad återigen beträffar vindar och butiker, så kan det nog på ett eller annat håll vara lämpligt att inreda bostäder på vindar. Men jag tror, att man i allmänhet överdriver de fördelar, som därigenom kunna vinnas. Och alldeles särskilt tror jag, att man bör uppmärksamma — i varje fall om man håller sig till Stockholm och liknande samhällen — att med nuvarande orimliga priser på arbetskraft det näppeligen ställer sig billigare att inreda vindar till bostäder än det ställer sig för en egna-hemsbyggare att utanför staden bygga ett eget hem. Vad slutligen butiker beträffar lär det väl vara rätt tvivelaktigt, om det förefinnes något större antal sådana, som kunna lämpa sig till bostäder. I varje fall, när understödsmedlen inte ha kunnat utökas, utan man har så begränsade tillgångar att i detta fall räkna med, har det förefallit mig, att man borde härvidlag gå till väga med yttersta försiktighet och endast göra ett försök. Men, som sagt, jag förmodar att även herr Hage ger mig rätt uti att den viktigaste delen av hans förslag blivit tillgodosedd.

Slutligen skall jag be att i likhet med den ledamot av statsutskottet, som icke antecknat reservation, men som dock här hade en erinran att göra, få uttala mitt beklagande, att utskottet icke kunnat följa Kungl. Maj:t i den delen att bevilja 25,000 kronor på tilläggsstaten för tekniska undersökningar för vissa ändamål. Jag vill liksom han uttala min förhoppning om att dessa undersökningar, om så finnes lämpligt, må kunna med användande av de medel, som ställts till förfogande, dock i alla händelser fortgå, och likaledes att riksdagen till kommande år, om ytterligare medel kunna erfordras, ställer sådana till förfogande för dessa undersökningar.

Herr H a g e: Herr talman! Jag skall med anledning av herr statsrådets och chefen för socialdepartementet uttalande be att få säga, att jag givetvis måste erkänna, att en viss del och en inte allt för litet betydande del av de framställningar, som jag gjort, blivit upptagen av herr socialministern. Men jag tror för min del, att det skulle finnas anledning att, även om det icke nu finnes några möj-

ligheter att få igenom en del av de andra sakerna, sedermera till något kommande är upptaga dem till granskning.

Så vill jag säga mot herr Jansson i Falun, att mitt yrkande gick ju icke ut på att åstadkomma en ökning i anslaget, utan jag har endast yrkat på att få använda befintliga lånemedel för den verksamhet jag här ifrågasatt.

Slutligen skall jag påpeka, att mitt yrkande bör kompletteras. Jag ber alltså att få ta tillbaka mitt första yrkande och i stället ställa yrkandet på det sättet, att utskottets förslag måtte bifallas med det tillägg, att riksdagen även måtte bifalla det yrkande, som göres i den av mig väckta motionen.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Hage under överläggningen senast framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen

§ 6.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statskulden; och

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för tecknande av aktier i aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält.

I en till riksdagen avlåten, den 18 mars 1921 dagtecknad proposition, nr 218, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att, för tecknande av aktier i aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält i huvudsaklig överensstämmelse med vad i ett vid propositionen fogat kontraktsförslag angåves, å tilläggsstat för år 1921 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte under utgifter för kapitalökning och till utgående av lånemedel anvisa

a) å tilläggsstat för år 1921 ett reservationsanslag av 1,250,000 kronor, att av Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i ett utlåtandet bilagt kontraktsförslag angåves, användas för teckning och likvidering av aktier i ett bolag, avsett att bildas för

*Ang.
främjande av
bostads-
produktionen
m. m.
(Forts.)*

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.*

Ang. anslag för tecknande av aktier i aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält övertagande av den av aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält bedrivna rörelsen; och
 b) å extra stat för år 1922 ett reservationsanslag av 750,000 kronor, att, därest Kungl. Maj:t funne förhållandena därtill böra föranleda, av Kungl. Maj:t användas för teckning och likvidering av ytterligare aktier i samma bolag.

(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Kvarnzelius, Lamm, Anderson* i Råstock och *Jönsson* i Revinge, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet *Malin*: Herr talman! Det är ungefär drygt tio år sedan Sveriges deltagande i arbetet på utnyttjandet av kolfyndigheterna å Spetsbergen förbereddes. Det var emellertid först under trycket av kolnöden under kristiden, som man gick till verklig gruvbrytning genom det år 1916 bildade aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält med ett aktiekapital av 2 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, vilket sedermera utökades med 2 $\frac{1}{2}$ miljoner, så att det tillsammans blev 5 miljoner kronor, som insattes uti affären. Under år 1917 sysselsatte man sig egentligen med anläggningsarbeten, och detta fortsatte 1918 och 1919 och har fortgått så gott som hela tiden. Först under 1918 blev man färdig med att leverera en mindre kvantitet kol, omkring 4,000 ton; 1919 levererades 20,000 ton och 1920 var man uppe i en leveranskapacitet av 40,000 ton.

Emellertid visade sig, att det kapital, över vilket bolaget disponerade, var för litet. Dels voro anläggningarna uppe vid Spetsbergen dyra och dels behöfde man skaffa fartyg o. d. för transporter, och dels voro förhållanden sådana, att transporten endast kunde ske på sommaren, vadan det krävdes förhållandevis stort rörelsekapital för lagring m. m. Under förra våren gjorde därför bolaget, som hade funnit, att det var svårt att uppbringa ytterligare kapital på enskild väg en hemställan till regeringen om understöd från statens sida. Jag tror mig veta, att den framställningen blev mottagen med sympati av den då sittande regeringen, men tiden var så långt framskriden, att den icke ansåg sig kunna komma fram med en propositionen i ämnet. När jag fick tag i frågan, tycktes till en början finnas vissa utsikter, för att man utan insats från statens sida skulle kunna bevara kolfälten åt Sverige. Dessa utsikter försvunno emellertid, och då jag blev på det klara med, att så var förhållandet, föreslog jag Kungl. Maj:t att avlåta en proposition till riksdagen i ärendet, vilken proposition i dag behandlas.

Det huvudsakliga motivet, som ligger bakom regeringens förslag i denna fråga, är ju att åt Sverige bevara den synnerligen stora koltillgång, som finnes vid Spetsbergen. Man glömmar ju så lätt här i landet, och bränslesvårigheterna under kristiden äro för många blott ett dunkelt minne. Jag väntar mig den invändningen, att även

om vi haft Spetsbergens kolfält och där varit inrättad brytning, så skulle det inte varit någon nämnvärd hjälp, ty även om brytningen vore överkomlig, hade man icke kunnat transportera hem någon nämnvärd kvantitet. Det torde emellertid enligt min mening få anses visat av de utredningar, som framlagts, att man vid Spetsbergen kan bryta och till Sverige nedtransportera en avsevärd del av den kolkvantitet, med vilken vi här under kristiden fick nöja oss. Det är ju så, att under en sådan situation söker man rädda sig med alla tillgängliga medel, och uppenbart är, att om Spetsbergens fyndigheter utnyttjats såsom det är möjligt, hade vi däri haft ett synnerligen kraftigt tillskott i medel att förfoga över.

I varje fall är det väl så, att det är en stark känsla av säkerhet och blir även så för framtiden, om man har till disposition denna stora koltillgång uppe vid Spetsbergen. Regeringen har också fått stöd för sin framställning av yttranden, som bl. a. avgivits av kommerskollegium, av ingenjörsvetenskapsakademien och en del enskilda sakkunniga sammanslutningar, såsom fullmäktige i järnkontoret, Sveriges industriförbund och Sveriges redareförening.

Beträffande kolfyndighetens beskaffenhet skall jag inskränka mig till att hänvisa till propositionen. Kvantiteten är ju synnerligen stor och skulle räcka för Sveriges behov under århundraden. Vad kvaliteten beträffar är den växlande; den fyndighet, som för närvarande bearbetas på det s. k. Braganzafältet, innehåller kol av beskaffenhet jämförliga med goda engelska kol.

När det då gällde att tillse, på vilket sätt staten skulle lämna sitt understöd, stod det huvudsakligen två vägar öppna: den ena lånevägen och den andra att teckna aktier. Beträffande lånevägen var ju läget det, att ännu äro icke förhållandena så ordnade, att man kan få in-teckning i bolagets egendom på Spetsbergen. Man kunde sålunda icke få nödig säkerhet för ett lån. Då återstod egentligen icke annat än aktieteckningsvägen; och den medför bl. a. den bestämda fördelen, att staten då blir ägare av en del av fyndigheten; likaledes bereddes den fördelen, att staten med större fog kunde göra anspråk på att få öva den kontroll över affären, som är från statens sida önskvärd.

Regeringen har emellertid hållit på, att statens aktieteckningsbelopp skulle ligga under summan av de privata aktiebeloppen, så att affären fortfarande bibehöll sin karaktär av en självständig affär, i huvudsak dirigerad av den privata företagsamheten.

Det gjordes sålunda upp det förslag, som i propositionen framlagts. Det är byggt på en aktieteckning uppgående till 3 miljoner kronor. Bolaget hade begärt 5 miljoner kronor, men 3 miljoner syntes efter de beräkningar, som framlades, vara det behov av rörelsekapital, som det närmast gällde att fylla. Man behöll vidare de privata aktierna vid deras ursprungliga värde, ehuru visserligen åtskilliga skäl kunde finnas, såsom utskottet också betonat, för att skriva ned de ursprungliga aktiernas värde; men Kungl. Maj:t resonerade som så, att de, som satt in kapital i detta företag på en tidigare tidpunkt, ännu icke fått någon utdelning på detsamma, varför

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.*
(Forts.)

Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.

(Forts.)

det fanns rättvisa i att de nuvarande aktierna bibehölles vid oförändrat värde. Slutligen är en kardinalpunkt i uppgörelsen, att bolaget icke skulle få försälja något av dess tillhörigheter eller ta inteckningar utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Utskottet har för sin del ställt sig sympatiskt till själva grundtanken att söka bevara kolfälten åt Sverige, men har, med hänsyn till det finansiella läget ansett nödvändigt att göra statens insats så liten som möjligt, och har därför gjort rätt avsevärda förändringar uti kontraktsförslaget. Sedermera har också ett nytt kontraktsförslag upprättats under handelsdepartementets medverkan. Skillnaden är i huvudsak följande: för det första har statens insats reducerats från 3 miljoner kronor till 2 miljoner, som skulle insättas i två terminer, nämligen i år med 1,250,000 kronor, och, »om staten finner förhållandena det påkalla», nästa år med 750,000 kronor. Vidare är det privata aktiekapitalet nedskrivet från 5 miljoner till 3 miljoner kronor. Nedskrivningen skulle ske på det sättet, att det skulle bildas ett nytt bolag, och i detta nya bolag skulle det gamla få 3 miljoner kronor i aktier mot sina 5 miljoner kr. aktier i nuvarande bolag. Vidare har genom kontraktet bundits fast den privata kredit, som bolaget har, nämligen med 1 ½ miljon kronor under första året och 1 miljon under därpå följande.

De undersökningar, som gjorts, visa nu att under den förutsättning, att denna kredit formligen bindes fast, skulle detta rörelsekapital vara tillräckligt att hålla rörelsen i gång under den tid, som detta band räcker.

Beträffande skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag har jag angivit det huvudsakligaste. Det viktigaste är minskningen i aktieinsatsen. Att utskottet kan räkna med ett mindre rörelsekapital beror på att man bundit fast den privata krediten och att prisnivån sjunkit, så att kostnaderna minskats. Jag anser mig kunna ansluta mig till detta förslag.

Svårigheten i denna fråga är ju den, att man icke med bestämdhet kan säga, om företaget blir räntabelt eller icke. I det avseendet ha ju gjorts åtskilliga invändningar. Det finnes ingen tidpunkt, då det är svårare att bedöma den frågan riktigt, än den närvarande. Hela prisläget på kolmarknaden är ju flytande, och vad kolpriserna kunna bli för framtiden vet man icke mycket om. Den ene gissar på det ena och den andre på det andra. Om jag skulle söka bedöma frågan efter alla de uppgifter, jag fått, så är jag böjd att tro, att under de närmaste åren Spetsbergens kol skola kunna levereras till hamnar på Skandinavians västra kust i konkurrens med kol från övriga kolproducerande länder.

Jag förstår att det kan uppstå betänksamhet, när det gäller en sådan fråga som denna, där räntabiliteten ju icke med visshet kan uppvisas, utan det huvudsakliga skälet är omtanke för framtiden, men jag har för min del ansett frågan vara av den vikt, att jag trött mig böra föra fram den till riksdagens prövning med tillstyrkande. Jag vill också erinra därom att t. ex. Norge med rätt så betydande uppoffringar stött den norska Spetsbergsaffären.

Det har ju hänt förut, att riksdagen haft sådana här frågor till avgörande, där det gällt, att man skulle gå in för att göra en framtidsaffär genom att lägga sig till med stora naturtillgångar. Och det har hänt, att staten — jag tänker härvid icke enbart på riksdagen — avvisat sådana förslag, vilket man sedermera ångrat. Jag tänker närmast på det erbjudande, som 1901—1902 förelåg rörande inlösen av Luossavara, Kirunavara och Gellivara stora malmfält till ett pris av 22,5 miljoner kronor. Detta förslag avvisades, och jag tror, att man nu icke är så värst böjd att bedöma detta avvisande mildt. Jag ber kammaren att ha detta i minnet, när kammaren går att fatta beslut i föreliggande fråga.

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.
(Forts.)*

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Jag ber att i denna fråga få hänvisa till den reservation, som vidfogats statsutskottets betänkande. Jag tror icke att kolbrytningen på Spetsbergen kan under överskådlig tid bliva lönsam. En man med bitter erfarenhet definierade en gång en gruva som ett hål, i vilket man grävde ned pengar. Nu finns det visserligen en massa gruvor, på vilka denna definition icke slår in, utan ur vilka man i stället gräver upp pengar, men jag tror, att den slår in på Spetsbergens gruvor, och detta på grund av dessa gruvors avlägsna läge och svårigheterna att få kolen därifrån, då det endast är två eller tre månader på sommaren som skeppsfarten där uppe är möjlig. Vidare måste fartygen gå dit utan någon som helst last, vilket givetvis i högsta grad fördyrar frakterna.

Nu är det så, att bolaget för att åstadkomma en något så när dräglig produktionskalkyl har nedsatt arbetslönerna från 49 kronor per skift till 20 kronor per skift. Det torde väl få anses som en fullständigt exempellös lönereduktion. Under förutsättning att icke arbetslönerna under föregående tid varit abnormt höga, tvivlar jag verkligen på, att man på Spetsbergen skulle kunna vidtaga en sådan lönereduktion. Det är klart, att skola arbetare resa upp till en trakt med så ogästvänligt klimat, så måste de ha bra betalt och möjlighet att förtjäna mycket pengar.

En tidning, som skulle göra reklam för dessa Spetsbergskol, innehöll för ett halvt år sedan en redogörelse för utvecklingen av stenkolsbrytningen på Spetsbergen, och av denna redogörelse inhämtades, att ursprungligen hade bildats ett engelskt bolag — det är länge sedan — för att bryta kol på Spetsbergen, men bolaget kunde icke få någon människa att resa dit upp för att bryta kol. Till sist utverkade bolaget av den engelska regeringen att ställa straffångar till förfogande, däribland en del, som voro dömda till döden. På hösten erbjöd den engelska regeringen sig att benåda dem på villkor, att de skulle stanna kvar där uppe och fortsätta med att bryta kol, men samtliga vägrade och förklarade, att hellre reste de hem för att bli halshuggna. Nu var detta på en tid, då det icke fanns ordentliga bostäder, så att det är ju icke att undra på, att de då funno förhållandena besvärliga. Möjligt är, att förhållandena numera äro betydligt bättre, men just med hänsyn till att bolaget gått

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.
(Forts.)*

och byggt bostäder, måste detta verka ytterligare fördyrande. Förut fanns kontrakt med bolaget, i vilket det förband sig att i svenska hamnar, dock icke söder om Göteborg, leverera kol till samma pris som kol levererades för från t. ex. England, men huru skall det gå, om bolaget, i vilket staten är delägare, icke kan leverera kol till detta pris? Givetvis kommer företaget då att gå med förlust, och då blir det så, att staten måste ingripa för att satsa ytterligare kapital för att hålla driften i gång. Ty det är klart, att enskilda kolförbrukare vilja icke betala ett öre mera för dessa kol än för kol från England eller Tyskland. Då får man förmodligen sälja dessa Spetsbergskol till statsjärnvägarna, men skola statsjärnvägarna betala högre pris än andra, så begära väl statens järnvägar att få anslag från staten, precis som skedde genom bifallet i denna kammare till en anhållan om 10 miljoner kronors ersättning för att statsbanorna skulle sätta ned taxorna.

Jag skulle kunna vara med om detta förslag, om det bara gällde att förvärva dessa fyndigheter, ty det ser ju imponerande ut, när man tänker på, att det här är fråga om 3,720 miljoner ton kol, en kvantitet så kolossal att, som herr statsrådet sade, den skulle kunna räcka för århundraden. Men jag tror icke, att värdet av dessa kol-fält kan jämföras med värdet av Luossavara och Kirunavara malmfält, som herr statsrådet erinrade om. Det blir nog en betydande skillnad i detta fall. Och när man kalkylerat så, att den högsta brytning, som man kan komma upp till, utgör 100,000 ton, så är detta en så obetydlig kvantitet i förhållande till den årliga förbrukningen, att man icke har någon anledning att för denna obetydliga kvantitets skull förlora pengar. Det blir endast $\frac{1}{100}$ av den årliga förbrukningen, ifall man icke snarare får räkna med, att 50,000 ton blir det högsta, som man kan komma upp till.

På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Det är ju givet, att man kan ha olika omdömen om denna fråga som har ganska stor räckvidd. Det är nu beroende på kammarens och riksdagens prövning, huruvida denna väldiga kolfyndighet skall komma att gå ur svenska händer, kanske för evigt.

Förhållandena ligga så, att före kriget kolimporten uppgick till 5 å 6 miljoner ton per år, vilket under kriget av kända skäl pressades ned så, att den endast uppgick till 2, 3 å 4 miljoner ton. Man har frågat sig, om vi på grund av de erfarenheter, som gjordes under kriget, icke skulle kunna göra oss oberoende av denna kolimport för framtiden. Saken ligger så, efter de undersökningar, som gjorts, att man med bestämdhet kan uttala, att även om vi utnyttja vår vattenkraft i raskare takt än hittills och ytterligare taga i anspråk de tillgångar av bränsle, som vi äga i form av torv och ved m. m., så komma vi dock ännu efter några årtionden att befinna oss i det läge, att vi måste importera åtskilliga miljoner ton kol. Det är i den situationen som man gärna ser efter, om vi icke beträffande importen skulle

kunna skaffa oss någon motvikt mot de utländska intressen, varav vi äro fullständigt beroende och varav verkningarna visat sig fullt tydligt under de gångna åren.

Nu säger man: blir det krig, få vi icke ändå in tillräckligt med kol. Det såg man bäst under kriget, då de kolproducerande länderna stramade åt och hindrade tillförsel av vad vi behöfde. Det är dock att märka, att icke alla världskriser förlöpa på samma sätt. Man kan som exempel taga ett eventuellt krig mellan England och Amerika, vilket ju måste föranleda vederbörande att strama åt kolhandeln och koltillförseln, för att icke tala om strejker i resp. länder, som kunna bringa kolfrågorna i ett även för oss besvärligt läge.

Här har redan påpekats, att den kolmängd, som det rör sig om, beräknas till över 3,000 miljoner ton, motsvarande vår nuvarande import under något tusental år. Värmevärdet av dessa kol är sådant, att det kan mäta sig med de engelska ångkolens. Det är sålunda stora latent tillgångar, som ligga förborgade i detta. Men huvudsaken är naturligtvis, att man för den närmaste tiden — som också herr Jönsson i Revinge framhöll — kan räkna med en lönande brytning på Spetsbergen i jämförelse med de andra kolkällor, som vi ha att räkna med. I det fallet vill jag gärna vitsorda, att det föreligger åtskilliga svårigheter. Det är så, som herr Jönsson i Revinge sade, att skeppningstiden är begränsad till några månader av året, platsen är ju avlägsen och frakterna därigenom höga. Men mot dessa olägenheter stå fördelar, som äro nog så betydande. Det är nämligen så, att kolflötserna för ovanlighetens skull ligga ovan jord, och temperaturen i flötserna är minus tre å fyra grader under hela året, vilket är en för kolarbetare gynnsam temperatur. Och slutligen är att märka, att kolen ligga så gott som alldeles invid hamnen. Man behöver icke frakta dem på järnväg, i varje fall icke med den brytning, som vi nu ha att räkna med.

Nu säger man, att det kan icke brytas mera än en så liten kvantitet, att den icke spelar någon roll. Då vill jag säga, att även om man endast skulle komma upp till en brytning av 60,000 ton, detta som prisregulator kan ha en viss betydelse, och än mer när man räknar med att denna kvantitet kan ökas, en ökning som icke är så osannolik, som herr Jönsson i Revinge tyckes anse. Man har planerat en brytning uppgående till 100,000 ton om året, och det finnes inga tekniska hinder för att icke denna brytning skulle kunna ökas ännu mera. Då kommer man också i det läget, att man genom att anlägga en kort järnväg, vilken torde löna sig bra, när man kommer upp till en hög brytning, skulle komma ut till en hamn, som kan trafikeras ett par månader längre tid av året än hamnen i den instängda vik, där kolbrytningen nu sker icke långt från bryggan. Sålunda är det icke alls uteslutet, att man kunde komma upp till en brytning som kunde spela en mera betydande roll i framtiden.

Beträffande prisen nämnde herr Jönsson i Revinge, att arbetslönerna reducerats från 49 kronor per skift till 20 kronor per skift, eller rättare till 20 å 25 kronor, såsom det står i propositionen och utskottets betänkande. Denna reduktion tycker jag i alla fall icke

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
ält.*

(Forts.)

Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.
(Forts.)

är så märklig, om man räknar med den utvecklingsperiod, som man haft nu, när man icke närmare vetat hurudana levnadsförhållandena voro. Då har man i starten måste betala arbetslöner, som även med hänsyn till kristiden varit för höga. Det är ett faktum — så vida bolagets uppgifter äro riktiga, vilket man icke har anledning att be-
tvivla — att man redan nu kan träffa avtal med arbetare, som äro beredda att gå dit upp efter den 1 juli för löner som icke äro högre än 20 à 25 kronor per skift. Med dessa brytningsförhållanden och med de frakter, om vilka man kan träffa avtal, beräknas produktionskostnaderna efter den 1 juli bliva 40 kronor per ton t. ex. i Narviks hamn. Man kan naturligtvis sätta ett frågetecken, om man år 1922 kan få billigare kol från annat håll. Säkert är i varje fall icke, att icke detta pris kan visa sig fullt konkurrenskraftigt. Sådana förhållandena utvecklade sig vid de engelska kolgruvorna och med hänsyn till de tvister, som råda, och den lösning som dessa kunna komma att få med hänsyn till de närmaste åren, synes man nu i stort sett knappast kunna räkna med lägre priser från annat håll än 50 à 60 kronor, eller vad som betalas för de amerikanska kolen.

Den tvekan, som utskottet haft i den föreliggande frågan, har tagit sig de effektiva uttryck, för vilka herr statsrådet redogjort, i det att man genom de förhandlingar, som genom handelsdepartementet inletts med vederbörande bolag, lyckats åstadkomma mycket betydande förbättringar för staten i den uppgörelse, som nu avses träffad. Bolagets privata kapital kommer att nedskrivs till 3 miljoner kronor i stället för 5 miljoner kronor, staten behöver icke gå in med mera än 2 miljoner kronor i stället för de tidigare föreslagna 3 miljoner kronor, och av dessa 2 miljoner behöva endast 1,25 miljoner betalas i år medan den återstående $\frac{3}{4}$ miljonen icke utgår om regeringen i samförstånd med bolaget finner, att en ekonomiskt lönande brytning icke kan fortgå under nuvarande förhållanden på kolmarknaden.

Jag kan följaktligen icke godkänna den argumentering, som herr Jönsson i Revinge fört, då han säger, att hade det bara varit fråga om att köpa gruvorna, hade han kunnat vara med om ett sådant köp, men nu stiga vi in i något, säger han, där kanske den ena utgiften kommer att avlösa den andra. Jag ser för min del saken på det sättet, att vad som staten påtager sig är att tillföra företaget 1,25 miljoner kronor, och om det visar sig, att brytningen under närmaste år icke kan anses lönande, så stiger icke staten in med mera än denna summa. Vidare har man att räkna med den enskilda kredit, som bolagets styrelse står kvar vid och ej torde vilja riskera. Därtill kommer regeringen att erhålla tillräckligt inflytande på saken, så att från statens sida må kunna tillses, att brytningen icke kommer att ske på ett påtagligen förlustbringande sätt.

Herr Jönsson i Revinge hade för övrigt invändningar att göra mot styrelsen och de enskilda intressenterna. Men då man vet, att de nuvarande enskilda styrelseledamöterna stå i borgen för 1,5 miljoner och skulle förbinda sig enligt avtalet att kvarstå på denna borgen till den 1 juli 1922 och därefter med åtminstone 1 miljon kronor

till den 1 juli 1923, så tror jag, att risken för oekonomiska åtgärder är ganska liten.

Slutligen har utskottet förutsatt, att den royalty, som enligt nuvarande bestämmelser skulle utgå till de ursprungliga ägarna av gruvan, borde väsentligen kunna reduceras.

Jag har följaktligen, ehuru jag i början ställde mig nog så tveksam, på de skäl, som anförts, och efter den jämkning i villkoren, som uppnåtts, ansett att det vore en statsangelägenhet att medverka till att dessa väldiga kolfyndigheter kunde så vitt möjligt bevaras på svenska händer. Jag tror, att våra efterkommande skola ha anledning att vara riksdagen tacksamma för att den vidtagit en sådan åtgärd som den ifrågavarande.

Herr Jönsson i Revinge berättade en liten historia, som jag även hörde här om dagen, om de straffångar, som på 1600-talet skickades över till Spetsbergen men funno förhållandena där så besvärliga, att de föredrogo att bli hemskickade för att halshuggas. Jag skall icke undanhålla kammaren fortsättningen. I statsutskottet tillät jag mig nämligen att framhålla för herr Jönsson i Revinge, att sådana häftiga kastningar och svårigheter i arbetareförhållanden behöver man icke gå så långt som till 1600-talet för att uppleta. Det begav sig så sent som på 1880-talet att norska arbetare i stora mängder under då rådande förhållanden nödgades emigrera till Söderhavsböarna. Om dessa skrevs sedan en dikt, vars två sista rader jag kommer ihåg:

»Dog ingen Blomst prydet disse Nordmaends Grave. De viler alle i Kong Kalakauas Mave.»

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Jag ber att få erinra om att det icke är så ofta riksdagen sysselsätter sig med att planera penningplaceringar i produktiva företag. Det är så sällsynt, att det är med tillfredsställelse man konstaterar ett föreliggande statsutskottsbetänkande med bifall till framställningen om 2,000,000 kr. placering i Spetsbergskolfälten. Jag beklagar blott, att fyra reservanter hade en annan åsikt.

Jag ber emellertid att särskilt få vända mig till herr Jönsson i Revinge. Jag kan icke underlåta att försöka lämna ett litet stöd åt den tendens, som statsutskottets utlåtande ger uttryck åt. Ja, jag skall be att få säga herr Jönsson i Revinge, att han erinrar sig nog, vilka svårigheter mycken företagsamhet i vårt land haft att kämpa med, innan man vädjat till statshjälp. I regel har staten föredragit att låta enskilda bära företagarerisken. Jag känner också de risker, som varit förenade med anläggandet av stenkolsgruvor i Skåne, vilka betydande kapital som förbrukats, försvunnit och ersatts med nya, men där behövde staten icke träda emellan. Däremot ha enskilda personer utan att förtröttas gjort nya insatser, som här i landet medfört en rätt avsevärd stenkolsproduktion. Däremot har det icke lyckats den enskilda företagsamheten att komma lika långt, när det gällt våra norrländska bergverk. Där ha enskilda personer

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.
(Forts.)*

Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.
(Forts.)

upppoffrat kapital och arbete, innan det lyckats dem att få till stånd den respektabla malmbrytning, som är en av våra förnämsta förvärvskällor. Här har staten trätt till och lämnat sitt kraftiga stöd. Nu har den svenska staten velat göra en insats till förmån för stenkolsindustrien. På Spetsbergen har man den fördelen, att brytningen icke behöver ske genom hål. Herr Jönsson i Revinge trodde, att man grävde hål och där stoppade ned pengar. Här finnas icke några hål. Och jag tror därför, att utsikterna att här vinna något äro större än om man gräver ned pengar i herr Jönssons hål. Flötserna ligga i öppen dag. De skånska stenkolen ligga på c:a 100 meters djup och de engelska ofta på c:a 1,000 och 1,200 meters djup. Där finnes det verkligen hål, varest herr Jönsson i Revinge borde bliva i tillfälle att pröva riktigheten av sina nationalekonomiska grundprinciper.

Jag kan icke underlåta att uttala min stora tillfredsställelse med det förslag, som här framkommit, och min synnerliga tacksamhet mot utskottet och framför allt mot herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, som gjort framställningen. Jag hoppas emellertid, att kammaren skall lyssna till detta förslag och tänka på, att även den enskilda företagsamheten bör understödjas, särskilt då det gäller en så viktig sak som att skaffa bränsle för vår industriella verksamhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Lübecks anförande. Såsom varande gruvarbetare har jag någon erfarenhet på detta område.

Herr Lübeck sade, att arbetsförhållandena på Spetsbergen voro gynnsamma, på grund av att temperaturen i gruvorna där är två grader under minus. Ja, i de skånska kolgruvorna är den endast sex grader över nollpunkten, och skillnaden blir därför inte så stor. Herr Lübeck glömde emellertid att tala om, vilka svårigheter arbetarna ha på Spetsbergen. Halva tiden av arbetsåret härskar där mörker, under den andra halva tiden åter är det ljus hela dygnet om, och detta leder till, att arbetarnas nerver bli till ytterlighet förstörda.

Bolaget har nu uppgivit, att man skulle kunna skaffa arbetare för en avlöning av 20—25 kronor om dagen. Det är också mycket möjligt, att man under depressionstider skall kunna erhålla arbetare för denna betalning. Jag har någon kännedom om hur det är ställt uppe på Spetsbergen och vad arbetarna tycka om förhållandena där, detta av den orsaken, att de flesta, som rekryteras här från Sverige dit upp, komma från våra kolgruvor nere i Skåne, och jag har då funnit, att det hittills varit den stora dagsinkomsten, som gjort, att arbetarna slutat vid gruvorna i Skåne och givit sig dit för att på en kort tid förvärva sig en stor inkomst. Jag anser nu, att när hälften av Skånes gruvarbetare få gå arbetslösa, det inte är rättvist av staten att satsa 2 miljoner kronor i detta bolag för att bidraga till, att man

ytterligare lagrar stenkol, som vi kanske inte få någon användning för här i landet. Jag skall därför be att få yrka bifall till den av-givna reservationen.

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.*

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Endast ett par ord gentemot herr Sommelius.

Herr Sommelius sade, att det var ett sant nöje för honom att finna, hurusom staten här kommer i tillfälle att bevilja medel till och intressera sig för ett produktivt företag. Herr Sommelius tyckte utgå ifrån, att det här skulle gälla en synnerligen förmånlig kapitalplacering. Jag vill med anledning härav ställa samma propos till honom, som i utskottet ställdes till en annan lovsångare av möjligheten att på Spetsbergen producera kol till konkurrenskraftiga priser: vill inte herr Sommelius själv teckna t. ex. hundra tusen kronor i detta företag, i fall han anser att det skulle vara affär? Är det åter *inte* affär, skall naturligtvis inte staten teckna, där ingen annan vill göra detta.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Branting: Herr talman! Jag åhörde med intresse herr Törnkvists anförande om de svårigheter, som finnas för arbetarna på Spetsbergen, och det har inte heller för mig varit obekant, att sådana svårigheter föreligga. Jag tror dock, att man gör orätt, ifall man på denna sak uteslutande anlägger den synpunkten, att genom ett antagande av förslaget de arbetare, som komma dit upp, bli utsatta för vissa svårigheter. Det resultat, som man kan draga av de påpekanden, som gjorts, är endast, att arbetarna böra vara bra betalda, och det kan därför hända, att de belopp, som förut under diskussionen anförts, kunna behöva modifieras något för att de skola kunna betraktas som lämpliga och skäligen arbetslöner.

För övrigt är väl ändå saken den, att det här gäller, huruvida vi skola passa på att begagna ett tillfälle att behålla i svensk besittning en tillgång av så viktiga naturprodukter, som det här är fråga om, naturprodukter, varav vi ha mycket obetydligt i vårt eget land och vilkas behövlighet vi så starkt ha erfarit under världskriget. Det förefaller mig, som om det vore ganska ansvarslost, om riksdagen i det nuvarande läget inte skulle våga engagera sig för att bevara åt Sverige denna stora naturtillgång, vilken, såsom här förut utvecklats, kan komma att utgöra ett viktigt bidrag för tillgodo-seendet av vårt bränslebehov.

Jag beklagar, att förutvarande finansministern Thorsson är på grund av resa förhindrad att i dag vara närvarande här i kammaren, ty han har under tidigare skeden handlagt framställningar från bolaget om denna sak, och vi alla, som känna hans läggning, veta, att han sannerligen inte är den man, som obesett går in på ekonomiska uppoffringar för statsverket; han ser sig sannerligen för, innan något sådant tillstyrkes. Det är dock ett faktum, att denna sak varit prøvad vid tidigare tillfällen, och den förutvarande regeringen skulle, om den fortfarande hade suttit, inte ansett sig kunna komma ifrån att

Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.

(Forts.)

framlägga ett förslag i denna riktning. Tack vare de villkor, som genom förhandlingar sedan dess ha uppnåtts, inte minst på den allra sista tiden, har ställningen blivit än mera förmånlig för staten så till vida, att man nu inte behöver engagera sig med på långa vägar så stora belopp, som från början ifrån bolagets sida ifrågasatts, förslag, som man dock var ganska benägen att tillmötesgå då. Med hänsyn till den nedsättning av beloppen, som nu skett, och med hänsyn till de stora vinster, som eventuellt kunna göras genom bevarandet av dessa tillgångar i svensk ägo, måste jag för min del se saken så, att statsutskottets majoritet haft rätt, när den tillstyrkt detta anslag, och jag måste sålunda förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets hemställan.

Med herr Branting förenade sig herrar *Norman*, *Hamrin* och *Waldén*.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet *Malm*: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord för att korrigera det intryck, som möjligtvis herr *Törnkvists* anförande om förhållandena på *Spetsbergen* kan ha gjort. Jag har på mina resor mellan *Luleå* och *Stockholm* ofta träffat arbetare, som varit på *Spetsbergen*, och jag har fört ingående samtal med dem för att få höra, vad de tyckte om förhållandena där uppe — jag har mött sådana, som varit på *Spetsbergen* under två års tid och än mer i ett sammanhang. Alla, som jag träffat, ha endast haft gott att säga om möjligheterna att där existera och arbeta.

Herr *Törnkvist* påstod, att under vintern rådde evigt mörker på *Spetsbergen*. Förhållandena där äro dock i själva verket precis desamma som i *Kiruna* efter mitten av november. Jag förmodar, att åtskilliga av herrarna varit i *Kiruna* och övertygat sig om, att det eviga mörkret där tager sig ut ungefär som när det är mulet här nere. Det är inte minsta svårighet att därunder vistas ute och arbeta.

Jag har blott velat anföra detta för att som sagt korrigera det intryck, som möjligtvis herr *Törnkvists* anförande kan ha gjort.

Herr *Thore*: Herr talman! Jag begärde ordet för att bemöta ett par uttalanden, som herr *Törnkvist* och herr *Jönsson* i *Revinge* nyss hade.

Herr *Törnkvist* sade, att under halva året var det mörker och under halva året ständigt dag uppe på *Spetsbergen*. Ja, detta är någonting, som inträffar vid *Nordpolen*, att man har sex månaders dag och sex månaders natt. Men så är inte fallet med *Spetsbergen*, ty *Spetsbergen* ligger inte vid *Nordpolen*. Om herr *Törnkvists* tygifier angående övriga förhållanden på *Spetsbergen* äro lika korrekta, tror jag att det är ganska värdelöst vad han hade att omförmåla.

Gent emot herr *Jönssons* i *Revinge* påstående om, att *Spetsbergen* ligger så avlägset, att det kommer att ställa sig svårt med skeppningsmöjligheterna härifrån, vill jag endast säga, att *Spetsber-*

gen ligger inte längre bort från vårt land än Vita havet gjorde för 40 år sedan och Bottniska viken för en 50—60 år sedan. Jag minnes, att förr i tiden ansågs en resa till Vita havet vara liktydig med en ishavsfärd — det var rent av märkvärdigt, att en person varit där uppe — och ett fartyg kunde endast göra en resa dit på en sommar. Nu däremot strax före kriget pågick en betydande trafik på Vita havet och man gjorde tre till fyra resor dit upp på sommaren. På samma sätt blir det säkerligen även i fråga om trafiken på Spetsbergen. Spetsbergen har ett läge så nära våra trakter, så nära norra Skandinavien, att det alls inte bör vara några svårigheter att utvidga trafiken dit, om inte i den utsträckning, som fallet är med Vita havet, så dock i varje fall så, att skillnaden inte blir så synnerligen stor. Jag vill inte gå närmare in på denna sak, utan jag vill endast ytterligare framhålla, att ur skeppningssynpunkt föreliggande stora svårigheter att övervinna — dem, som finnas, kan man mycket väl bli herre över, även om skeppningen skulle uppgå till det tiodubbla mot vad som här beräknas.

*Ang. anslag
för tecknande
av aktier
i aktiebolaget
Spetsbergens
svenska kol-
fält.*

(Forts.)

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då jag biträtt Kungl. Maj:ts förslag i statsutskottet har det varit med tanke på erfarenheterna härvidlag under de gångna åren och det intresse för staten, som här står på spel och som man inte får tillbakavisa. Vem har inte känt en viss tillfredsställelse över, att då man inte längre kunde få den för vår industri och våra järnvägar så nödvändiga stenkolen ifrån andra länder, erhålla möjlighet att få den på Spetsbergen. Det är här inte fråga om stora summor, om man gör en jämförelse med vad vi offra på mycket annat. Jag tror, att den dagen kan komma, då det är bra att ha denna tillgång, och jag vill med mitt namn bidra till en lycklig lösning av denna fråga. Jag vill framföra allt inte, vare sig med det jag uttalat i kammaren eller med min röst åstadkomma, att våra efterkommande avstängas från möjligheten att få del av denna tillgång. Det är av dessa motiv, herr talman, som jag understött förslaget, och jag ber därför att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall blott yttra några få ord i denna sak. Chefen för handelsdepartementet och herr Lübeck ha redan framhållit de skäl, som tala för ett bifall till statsutskottets förslag, och jag har samma uppfattning som de.

Av herr Branting hörde vi, att förra regeringen också prövat denna fråga och ansett, att det är viktigt, att något gjordes härvidlag. De villkor, som här äro framlagda, äro nu inte heller sämre än tidigare, utan snarare förbättrade, varför saken ligger t. o. m. i ett gynnsammare läge än den gjorde förra gången. Det viktigaste av alltsammans är dock, att det skulle vara utomordentligt betänkligt, om vi skulle ställa det så, att eventuellt de tillgångar, som nu finnas för svensk räkning uppe på Spetsbergen, på något sätt skulle bli avhända vårt land. Jag tror också i likhet med den siste ärade ta-

Ang. anslag för tecknande av aktier i aktiebolaget Spetsbergens svenska kol-fält.
(Forts.)

laren, att den dagen kan komma, då man i så fall djupt skulle ångra, om förslaget avvisas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Ang. anslag för bekämpande av arbetslösheten m. m.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 20 maj 1921 avlåten proposition, nr 362, vilken överlämnats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder anvisa, utöver det förut beviljade anslaget å 11 miljoner kronor, dels på tilläggsstat för år 1921 ett reservationsanslag å 23,5 miljoner kronor och dels på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, å 3 miljoner kronor.

I samband med förevarande proposition hade till statsutskottet jämväl överlämnats följande motioner, nämligen:

nr 240 i första kammaren av herr *Frändén*, som hemställt, att riksdagen måtte besluta, att av det i Kungl. Maj:ts proposition begärde anslaget 23,5 miljoner kronor för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd ett belopp av minst 8 miljoner kronor skulle ställas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande för statsunderstödda vägbyggnader och vägförbättringar att av styrelsen handhas på samma sätt som stadgades för statsbidrag till väganläggningar och vägförbättringar, bro- och hamnbyggnader samt upprensning av åar och farleder;

nr 373 i andra kammaren av herr *Johanson* i Stockholm *m. fl.*, däri hemstälts, att riksdagen måtte besluta,

dels att för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd anvisa på tilläggsstat för år 1921 ett belopp av 31 miljoner kronor och på extra stat för år 1922 ett belopp av 5 miljoner kronor;

dels att dessa belopp skulle beviljas som förslagsanslag, utan begränsningen »högst»;

dels att någon nedsättning av hittills utgående nödhjälpslöner eller understödsbelopp ej för närvarande borde företagas;

dels ock att alla ofrivilligt arbetslösa skulle likställas och

att någon indragning för vissa yrken av rätten till hjälp från det allmänns sida icke skulle äga rum; samt

nr 374 i andra kammaren av herrar *Lindgren* och *Lithander*, som hemställt, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition ville besluta att meddela enahanda bemyndigande, som kunde komma att utfärdas rörande anordnande av nödhjälpsarbeten å Ostkustbanan, även beträffande anordnande av nödhjälpsarbeten å Dals—Västra Värmlands järnväg.

Ang. anslag för bekämpande av arbetslösheten m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar *Lindgrens* och *Lithanders* i ämnet väckta motion samt med avslag å herr *Frändéns* och herr *Johansons* i Stockholm m. fl. ovanberörda motioner, måtte för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 20 maj 1921 angivna grunder anvisa, utöver det förut beviljade anslaget å 11,000,000 kronor,

a) på tilläggsstat för år 1921 ett reservationsanslag av 23,500,000 kronor; och

b) på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 3,000,000 kronor.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *O. U. B. Olsson*, *Asplund*, *Joh. Nilsson* i Malmö, *Lindqvist*, *Anderson* i Råstock, *Waldén*, *Jansson* i Falun och *Carlsson-Frosterud*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och herr *Johansons* i Stockholm m. fl. förenämnda motion samt med bifall till den av herrar *Lindgren* och *Lithander* i ämnet väckta motionen ävensom med avslag å herr *Frändéns* ovanberörda motion måtte för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd anvisa utöver det förut beviljade anslaget å 11 miljoner kronor

a) på tilläggsstat för år 1921 ett förslagsanslag av 31 miljoner kronor; och

b) på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag av 5 miljoner kronor; samt

av herr *Olofsson*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar *Lindgrens* och *Lithanders* i ämnet väckta motion samt i anledning av herr *Frändéns* förenämnda motion ävensom med avslag å herr *Johansons* i Stockholm m. fl. ovanberörda motion, måtte för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd i huvudsaklig överensstämmelse med i reservationen angivna grunder

I) anvisa, utöver det förut beviljade anslaget å 11 miljoner kronor,

a) på tilläggsstat för år 1921 ett reservationsanslag av 23,5 miljoner kronor; och

Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)

b) på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 3 miljoner kronor; samt

II) medgiva, att av ovannämnda på tilläggsstat anvisade anslag av 23,5 miljoner kronor ett belopp av 4 miljoner kronor finge genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg och efter i huvudsak samma grunder, som gällde för användningen av motsvarande till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande redan förut ställda anslag, komma till användning för utförande av vägarbeten.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Carlsson-Frosterud: Herr talman! Till detta betänkande är fogat en reservation, till vilken åtta ledamöter av utskottet ha anslutit sig och däribland jag. Kungl. Maj:t har icke kunnat framlägga förslag om ett så stort anslag, som arbetslöshetskommissionen för sin del ansett nödvändigt. Arbetslöshetskommissionen har ju med utgångspunkt från den alltmera utvidgade arbetslösheten inom landet måst frångå de kalkyler, som man utgick ifrån vid framläggandet av den första propositionen, vilken vi förut ha behandlat. Då situationen på arbetsmarknaden blir fortfarande allt sämre och sämre, har arbetslöshetskommissionen ansett, att ett minimianslag av 31 miljoner såsom förslagsanslag på årets tilläggsstat skulle vara nödvändigt, ifall man skulle hava utsikt att kunna tillgodose behovet av understöd och nödhjälpsarbete åt det alltmer ökade antalet arbetslösa. Och vidare har arbetslöshetskommissionen föreslagit att på riksstaten för år 1922 anvisa ett belopp av 5 miljoner.

Nu har departementschefen och Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna gå så långt, beroende på de statsfinansiella skälen, utan efter viss motivering stannat för ett lägre belopp, som statsutskottets majoritet har anslutit sig till och yrkat bifall till, nämligen på tilläggsstaten för innevarande år ett belopp i form av reservationsanslag av 23,5 miljoner, ett belopp, som således icke får överskridas. Arbetslöshetskommissionen har hemställt beträffande det högre anslag, som vi begärt, att den därvid icke skulle fästa villkoret av reservationsanslag, utan ställa det som ett förslagsanslag utan begränsningen »högst», för att därmed möjliggöra att, om situationen blir sådan att medlen taga slut, Kungl. Maj:t eventuellt skall kunna av omhänderhavda medel anslå ett belopp för att fortsätta denna understödsverksamhet. Kungl. Maj:t har med avseende å det lägre belopp, som Kungl. Maj:t äskat, satt detta som reservationsanslag och dessutom beträffande anslaget på riksstaten för 1922 äskat endast 3 miljoner. För att möjliggöra denna beskärning av beloppet har Kungl. Maj:t ifrågasatt vissa förberedande åtgärder, som skulle möjliggöra detta. Den ena av dessa åtgärder skulle bestå däri, att man skulle sänka genomsnittsberäkningarna per dag för arbetslöshetsanslag från 10 kronor till kronor 8,50. För att kunna möjliggöra detta är man hänvisad till en sänkning av daglönerna och ackordslönerna, och då de redan nu stå så lågt som 5 kronor för

daglönen, medan den högsta ackordslönen utgör 7 kronor, så synes en sådan möjlighet, om ock tänkbar, skäligen orimlig. Nu förhåller det sig så, att i dessa 10 kronor, som äro beräknade per dag, ingå såväl administrationskostnader som kostnader för materiel, och då dessa två delar av kostnaderna icke kunna i någon nämnvärd grad sänkas, återstår således intet annat än att tillgripa en sänkning av arbetslöshetserna, och som jag nämnde ha vi inte ansett detta rimligt och skäligt.

Beträffande understöden har Kungl. Maj:t föreslagit, att statsunderstödet skulle i genomsnitt beräknas sänkt med en sjundedel. Men vidare har Kungl. Maj:t också ansett nödvändigt att ansluta sig till en av arbetslöshetskommissionen anvisad möjlighet, som arbetslöshetskommissionen emellertid icke velat ansluta sig till, då den ansett det synnerligen svårt att i praktiken genomföra densamma, nämligen att utestänga vissa grupper arbetslösa från såväl understöd som arbete, och det skulle då vara träarbetare och vissa andra säsongarbetare, grovarbetare och andra. Dessa skulle ställas helt och hållet utanför varje möjlighet till statshjälp. Och efter dessa åtgärder har departementschefen kommit till den lägre beräkningen, nämligen 23 $\frac{1}{2}$ miljoner i år och 3 miljoner på riksstaten år 1922.

Med anledning av dessa Kungl. Maj:ts framställningar har herr Johanson i Stockholm sedan propositionen avgavs avlämnat en motion vari han vänder sig emot dessa förhållanden och yrkar bifall till arbetslöshetskommissionens förslag beträffande beloppens storlek och anslaget natur, vilket han yrkar icke skall utgå såsom reservationsanslag utan som förslagsanslag utan begränsningen »högst», för att därigenom göra det möjligt att undgå att, såsom eljest kanske bleve erforderligt, fram på hösten inkalla en urtima riksdag för att skaffa medel för dessa arbetslösas behov, om situationen fortfar att vara ogynnsam och kanske ytterligare utvecklar sig i ogynnsam riktning.

Till denna herr Johansons i Stockholm reservation ha vi reservanter inom statsutskottet anslutit oss, och då jag förmodar att motionären själv här senare kommer att uppträda och framföra de synpunkter, som varit för honom grundläggande vid framläggandet av hans motion, så skall jag icke upptaga kammarens tid med att ingå därpå, utan vill jag för min del inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr O. U. B. Olsson m. fl.

Herr L u b e c k: Herr talman! Det är givet att då det gäller att taga ställning till frågan om de belopp, som skola tillmätas för arbetslöshetens bekämpande, så står man på en ganska osäker grund. Utskottet har emellertid icke ansett sig hava anledning att för närvarande avvika från Kungl. Maj:ts förslag. Skulle exceptionella förhållanden inträda, som göra det nödvändigt att öka dessa belopp, så ber jag att få erinra om att, såsom också i utskottets betänkande antydes, Kungl. Maj:t har möjlighet att för dylika exceptionella fall anlita medel, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande.

*Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)*

Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)

Jag anser, att man vid sådant förhållande icke har anledning att gå ifrån utskottets förslag vad totalbeloppen beträffar. Jag behöver i detta sammanhang icke erinra om de belopp, som vi redan för detta ändamål anslagit, senast härom dagen 9 miljoner som anslag till kommunikationsverken.

Vad slutligen angår den dagavlönning, som skulle utgå till dem som äro anställda vid nödhjälpsarbetena, så vill jag icke upptaga tiden med att diskutera den saken, då enligt mitt förmenande frågan blivit utdebatterad, när den förra gången med känt resultat var föremål för överläggning i kammaren. Det framhölls då bland annat, att med den dagavlönning som föreslagits stod man tämligen vid gränsen till den avlöning som för närvarande normalt utgår till de i jordbruksarbete anställda. Under sådana omständigheter är det påtagligt, att man med hänsyn till hela den läggning, som dessa anslag ha, icke kan tumma på vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag ber på dessa skäl, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr J o h a n s o n i Stockholm: Herr talman! Jag skall ej i onödan förlänga debatten, men anser mig böra yttra några ord om den motion, som jag jämte ett par partikamrater framlagt i denna fråga.

I nämnda motion gå vi ut ifrån att man bör bifalla vad arbetslöshetskommissionen i sitt förslag till Kungl. Maj:t hemställt om. Det är ju således icke några egna beräkningar som ligga till grund för yrkandet, utan de som uppgjorts av statens arbetslöshetskommission, och man får väl därför anse att den grund, varpå motionen bygger, är rätt så tillförlitlig.

Det är ju kända förhållanden för alla, som följt med nödhjälpsarbetena, att det råder ett allmänt missnöje med de låga löner, som utbetalas för dessa arbeten. Nu ifrågasätter Kungl. Maj:t i en proposition att dessa löner likväl skola kunna ytterligare sänkas. Jag tror icke det skulle vara lyckligt att gå till en sådan åtgärd. Ty om det råder missnöje nu, därför att lönerna äro otillräckliga, så måste detta missnöje sedan bli så stort, att det går till bristningspunkten, och detta kan ur inga synpunkter vara önskvärt. Det är klart, att vi liksom övriga länder måste under svåra depressionstider göra stora uppoffringar för de arbetslösa. Jag vill erinra om att i länder, där arbetslöshetsförsäkring är rådande, äro dessa uppoffringar väsentligt större än de, som vi måste ikläda oss. Och jag vill framhålla, att i England, som har ett par miljoner arbetslösa, enligt arbetslöshetsförsäkringens villkor staten utbetalar 20 sh. per vecka för man och 16 sh. per vecka för kvinna. Det är lätt att förstå, att det stora industrilandet Englands uppoffringar för arbetslösheten under denna depression alldeles säkert överstiga de uppoffringar, som vi måst underkasta oss.

Jag skall, som jag förut sade, icke i onödan förlänga diskussionen, utan ber att få instämma i vad min partivän herr Carlsson-Frosterud tidigare yttrat i denna fråga. Men jag kan ej underlåta

att i detta sammanhang påtala en del andra missförhållanden, som sammanhånga med arbetslösheten här. Det har visserligen stått i en del tidningar, att man från arbetarhåll kräver understöd ur allmänna medel för strejker. Detta är ju ett medvetet misstag, därom är jag övertygad. Från vårt håll har aldrig begärts understöd av allmänna medel för strejker, utan det har man utgått ifrån att vederbörande som etablerat strejken få själva sörja för. Men vad vi ha begärt, är, att icke andra, som äro oberörda av strejken eller blockaden eller vad för sorts arbetskonflikt det nu är, skola bli avstängda från rätten till understöd eller nödhjulsarbete. I den förordning som utfärdades 1920, nr 696, står det: »Då ansökan om understöd inkommit, skall vederbörande kommitté eller kommunala myndighet i första hand söka bereda sökande lämpligt tillfälle till utkomst genom eget arbete.» Det är uppenbart att gent emot detta finnes ingenting att erinra, men i avseende på det sätt, varpå denna förordning tillämpas, finnes däremot åtskilligt att invända. I regel är man ju ense därom, att då en öppen konflikt utbrutit inom ett visst yrke eller en viss industri, så skola de arbetare som föra striden icke anses berättigade att uppbära arbetslöshetsunderstöd. Men om det utbryter en partiell konflikt inom ett yrke, så må det väl vara tillräckligt att avstänga dessa, som äro indragna i konflikten, och icke straffa alla inom detta yrke och göra dem förlustiga rätten till arbetslöshetsunderstöd eller nödhjulsarbete. Ty vad inträffar om man förfar så? Jo, det inträffar att man bidrager till att bryta sönder den rättsordning, som skapats på arbetsmarknaden. Här har under en lång följd av år så småningom skapats en rättsordning, som innefattas i kollektivavtalet. Men om vederbörande myndighet skall hjälpa till att bryta sönder denna rättsordning, så kan jag icke för min del inse, att det skall betyda någon vinst från samhällets synpunkt. Men det gör man om man förfar på det sättet, att man vill, då partiell konflikt utbryter, tvinga andra inom samma yrke att taga arbete på den arbetsplats, där det råder tvist om arbetsvillkoren. Det är ju så, att detta har ännu icke i någon större omfattning inträffat, men det har likväl inträffat, och det bör i tid sättas stopp för ett dylikt förfarings-sätt. Om det är så, att det råder konflikt på en arbetsplats, är jag för min del övertygad om, att det i dessa depressionstider med den ringa tillgång på arbete, som förefinnes, icke är någon okynneskonflikt, utan att den bottnar i realiteter. Det är reella motsättningar, som föreligga mellan parterna och som på ett eller annat sätt måste rättas. Och om de myndigheter, som handha understödsverksamheten eller bestämma över rätten till nödhjulsarbete, ålägga de arbetslösa att, oaktat det råder konflikt på en plats, taga arbete där vid risk att eljest förlora rätten till understöd, kunna vederbörande arbetare icke få någon annan uppfattning än att de kommunala och statliga myndigheterna, som borde vara neutrala, intaga en ställning, som är till arbetsgivarnas favör men skadar arbetarnas intresse. Jag hoppas, att det skall vara möjligt att undvika sådana komplikationer, ty de kunna icke vara till nytta ur samhällets synpunkt.

*Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)*

Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)

Med det anförda skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Olsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lövgren i Nyborg: Jag begärde ordet, därför att förhållandena utveckla sig på ett rent katastrofalt sätt för kommunerna inom Norrland, framför allt de kommuner, där sågverksindustrin är förlagd.

Jag har satt mig i förbindelse med kommunalnämndens ordförande i min hemkommun för att av honom få klart besked om förhållandena där. Jag visste ju redan på förhand, att läget var ytterligt svårt, men jag hade icke klart för mig, att det var så svårt, som det faktiskt är, enligt vad han meddelat i en skrivelse, som jag fick för ett par dagar sedan. Det är ju så, att kommunerna ha rätt att utdela arbetslöshetsunderstöd, och de centrala myndigheterna här nere kunna kanske lugna sig med tanken, att den möjligheten finnes, och den utnyttjas nog, när det är nöd å färde. Men då nöden får en sådan omfattning, som den nu har inom åtskilliga kommuner uppe i Norrland, så kan man utav kommunal-ekonomiska skäl icke använda sig av denna understödsform. För min kommuns vidkommande ligger saken så, att där i går voro anmälda 847 arbetslösa, och den siffran kommer säkerligen att inom en vecka stiga med ytterligare en tredjedel, så att det totala antalet arbetslösa uppgår till 1,200 å 1,500. Kommunen är förut skuldsatt, och man har icke ansett sig kunna börja utdela understöd, därför att det tär på kommunens ekonomi på ett fruktansvärt sätt. Om det endast gällde 30 eller 100 arbetslösa, skulle naturligtvis dessa kunna erhålla understöd, men när en tredjedel eller bortemot hälften av den skattskyldiga manliga befolkningen går arbetslös, upphör möjligheten att anordna understödsverksamhet, i all synnerhet om kommunerna förut äro skuldsatta och överskridit den lånerätt, som de ägt.

Det är på grund av dessa förhållanden, som jag från den här platsen vill rikta en appell till de myndigheter, som ha med saken att göra, att inrikta sig på att så snart som möjligt åstadkomma arbetstillfällen och icke vänta, att kommunerna skola taga initiativ till åtgärder för nödens avhjälpande genom att bevilja arbetslöshetsunderstöd eller anordna nödhjälpsarbeten, ty kommunerna ha naturligtvis en ytterst ringa förmåga att göra detta. Nu tillmötesgår utskottet liksom reservanternas på sätt och vis dessa önskemål från vår sida, ty här är ju förutsatt, att man skall kunna börja arbetet med järnvägen mellan Kalix och Mojärv, men jag fruktar, att härvidlag det gamla ordspråket skall bliva besannat, som säger, att »medan gräset gror, dör kon», såvida man icke förbigår vissa formella bestämmelser, som finnas angående markinlösen och andra saker. Jag tror, att när nöden ökas på ett så katastrofalt sätt, som här är fallet, måste man förbigå dessa formella bestämmelser och söka bereda arbete så snabbt som möjligt, ty om icke det sker, kan jag ej se annat än att denna kommun, och det är ändå en av Norrbottens stabilaste och mest välbärgade, går sin ekonomiska ruin

till mötes. De sågverk, som finnas där uppe, Axelsvik, Ängören, Karlsborg, Båtskärsnäs och Törefors, stå stilla eller hållas i gång med ytterst obetydligt arbetarantal, men det är icke enbart arbetarna, som bli lidande på denna arbetslöshet, utan saken ligger så till, att vid höstens inbrott komma lantmännen att drabbas i lika stor utsträckning som arbetarna. De äro redan nu berörda härav, därför att deras jordbruk är baserat på leverans av mjölk och smör till industriarbetarna. De ha icke så mycket odlad jord, att de på den kunna bärga tillräckligt med foder till den stora kreatursstock de äga, utan till kommunen importerar årligen hö till ett värde af mellan 500,000 till 1,500,000 kronor. När depressionen griper omkring sig inom arbetarvärlden och dess köpkraft minskas, kommer med automatisk nödvändighet som resultat därav, att lantmännen få nedslakta en väsentlig del av sin kreatursstock, om man icke kan åstadkomma arbeten, som göra arbetarna köpkraftiga inom rimlig tid. Det är också en annan sak, som jag i detta sammanhang vill omnämna. Jag förutsätter, att man någon gång frampå sommaren får i gång trävaruskeppning igen, men alla tecken tyda på, att dessa trävaruförsäljningar komma till stånd vid så sen tidpunkt, att övre Norrland icke får vara med därom, och då blir det fullkomligt stopp till nästa vinter där uppe, både när det gäller avverkningar och drift vid sågverken.

Även om förhållandena icke äro lika svårartade på andra håll, så äro de dock i det närmaste lika, och då synes det mig föreligga fullgiltiga skäl att gå på den reservation, som är fogad vid detta utskottsutlåtande av herr Olsson m. fl., och till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr P o p p i u s: Jag begärde ordet närmast i anledning därav, att herr Johanson i Stockholm anmärkte på, att Kungl. Maj:t för att kunna nedbringa anslaget för bekämpande av arbetslösheten gjort på det sättet, att man föreslagit indragning av understödet till vissa arbetargrupper. Herr Johanson gjorde gällande, att man icke kunde tänka sig, att det under nuvarande förhållanden skulle uppstå någon arbetskonflikt på grund av okynnesblockad från arbetarnas sida. Jag vill då erinra, att vi nyligen haft en omfattande konflikt inom betodlingen, som uteslutande enligt min och mångas mening var beroende på en sådan ren okynnesblockad. Det var träffat avtal mellan vederbörande organisationer, men till följd av blockad, som igångsatts av arbetarorganisationen, etablerades strejker på en massa egendomar där nere. Det visade sig, att när man begärde att få arbetare från arbetsförmedlingsanstalterna, var det helt enkelt omöjligt att anskaffa några arbetare till betfälten. Jag ber få erinra om vilka stora anslag, som beviljats till arbetslöshetsunderstöd i Skåne, och måste här på det djupaste beklaga, att de arbetargrupper, som fått så stora anslag från statens sida, ställt sig solidariska med de, jag skulle vilja äga, rent syndikalistiska element, som satt i gång den arbetsstrid, som vållat så stort ekonomiskt avbräck inom skånska jordbruket.

*Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslösheten m. m.
(Forts.)*

Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)

Jag är av den uppfattningen, att när man beviljar detta anslag, bör från riksdagens sida sägas ifrån att det måste skapas bestämda garantier för, att icke sådant får ske, att understöd utbetalas till arbetargrupper, som ställa sig solidariska med dem, vilka igångsatt rena okynnesblockader. Man kan mycket väl tänka sig, att vad som redan inträffat i Skåne skall upprepas på andra håll, och man har för närvarande inga garantier häremot. Jag skulle i detta sammanhang vilja rikta en fråga till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, huruvida meningen är, att man i fortsättningen skall lämna understöd till de arbetare, som nekat att arbeta vid platser, där de anvisats arbete under den gångna våren, och jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L j u n g b e r g: Jag förenar mig med kammarens övriga ledamöter i den önskan, som uppenbarligen hyses, att debatten måtte kunna avslutas så snart som möjligt. Jag begärde ordet endast för att få skicka med till regeringen en vädjan, att stenhuggarna i Bohuslän icke måtte bli bortglömda. Dessa arbetare fingo taga mot stöten vid krisens början, och deras ställning har sedan dess alltfjämt försämrats. Jag skall villigt erkänna, att statsmakterna visat allt intresse för ifrågavarande arbetare, och jag hoppas livligt, att det även i fortsättningen skall för dem göras vad göras kan. Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till reservationen.

Herr H a m r i n: Då jag lyssnade till herr Poppius' anförande, kunde jag icke underlåta att begära ordet för att deklarerera min ställning till frågan.

När man diskuterar en fråga som denna, ligger det nära till hands, att man drager fram sådana saker som herr Poppius här anförde. Man klagar över arbetarnas bristande arbetsvilja, man klagar över deras bristande arbetsintensitet och bristande sparsamhet under de goda tiderna. Men det förefaller mig som om detta är att lägga alltför små synpunkter på den verkligt stora sociala fråga, som det här gäller att råda bot för. När vi i vårt land genomgått de fasor, som satt så djupa och stora spår efter sig inom alla länder, ännu mera i andra av de europeiska länderna än i vårt land, synes det mig som om vi borde vara eniga därom, att vi uppbjuda hela vår förmåga för att se till, att de människomassor, som gå arbetslösa och därmed också brödlösa, få det så pass drägligt, att de kunna kämpa sig igenom svårigheterna. Det är vår enkla, oavvisliga plikt, och inför de stora olyckor, som hota så många tusenden av våra medbröder i landet, borde dessa små stämmor, som här gnälla och gny, verkligen tystna.

Det är, vill jag säga, en verkligt samhällsbevarande politik, man för, då man beviljar medel till och vidtar åtgärder för att dessa arbetslösa verkligen få sin utkomst under de dagar, som komma, och jag ansluter mig därför, herr talman, till den av socialdemokraterna avgivna reservationen. Jag gör det med hänsyn till beloppet, emedan jag tror, att det är nödvändigt att man ser

till, att de arbetslösa verkligen genom produktivt arbete få sin inkomst säkerställd och att man i minsta möjliga utsträckning lämnar hjälp i form av direkt understöd. Och jag gör det med hänsyn till bestämmelserna, därför att jag har en stark känsla av att man verkligen på vissa håll i onödan använder sig av dessa möjligheter att få statsmedel för att utföra vissa kommunala arbeten, det vill med andra ord säga, att man anordnar vissa arbeten såsom nödhjälpsarbeten, arbeten som i alla fall skulle blivit utförda och vartill under vissa förhållanden även finnas medel disponibla ur andra källor. Jag menar därför, att man bör icke förr än det blir absolut nödvändigt, pressa ned dessa arbetslösas inkomst under den rena svältgränsen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den av herr O. U. B. Olsson m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Sköld: Jag skulle icke ha begärt ordet, om icke herr Poppus här gjort gällande, att man icke borde bevilja något understöd åt de arbetare i de skånska städerna, som under det konflikt pågick mellan betarbetarna och deras arbetsgivare, vägrade gå ut på betfälten för att förrätta arbetet där ute. Jag skall icke yttra mig om denna solidaritet eller denna blockad är berättigad eller oberättigad, men jag vill i någon mån belysa bakgrunden för herr Poppus' yttrande.

Är det någon av herrarna, som tror, att en jordbrukare på allvar vill, att en målare eller textilarbetare eller kemigraf ifrån Malmö skall gå ut på betfälten för att sköta dem? Det vill en lantbrukare icke, därför att han vet, att de icke kunna det och att de skulle göra mera skada än nytta. När sålunda herr Poppus och hans gelikar kräva, att dessa skånska arbetare inom städerna skola gå ut på betfälten för att upptaga det arbete, de ordinarie lantarbetarna nedlagt, göra de detta, icke för att få arbetskraft åt betfälten, utan därför att om man kan tvinga statsmakterna att indraga arbetslöshetsunderstöden åt dessa arbetare, skall detta utgöra en sådan påtryckning, att betarbetarna — som förhållandet ju också blev — skola tvingas att godtaga arbetsgivarnas villkor. Det är nog ingen, som tror, att denna herr Poppus ståndpunkt är förestavad av hänsyn till samhällets intressen. Det har visserligen talats så mycket om att betskörden äventyrats, men det har visat sig, att betodlarna och betskötarna ganska snart kommo överens på nästan alla arbetsplatser utom hos några stora agrarer.

Betskörden i Skåne är icke fördärvad. Denna blockad kommer icke att ha någon inverkan därpå, men vad man kan säga, är, att de skånska lantarbetsgivarna i sitt rop till regeringen hävda ett klart arbetsgivareintresse. De vilja, att detta statens organ, arbetslöshetskommissionen, skall bli ett organ för att tvinga arbetarna på knä, ett organ för arbetsgivarnas lönedpressningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar O. U. B. Olsson m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Björk* och *Jensen*.

Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslösheten m. m.
(Forts.)

Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslösheten m. m.
(Forts.)

Herr W i n k l e r: Jag hade icke tänkt begära ordet, ehuru jag var mycket frestad att göra det efter herr Johansons i Stockholm anförande. Jag trodde nämligen, att det var en önskan här, att debatten skulle så fort som möjligt bli slut. Men på grund av att den fortsatte i sådan riktning, att jag icke anser mig kunna låta de senaste talarnas yttranden stå oemotsagda, måste jag göra anspråk på kammarens tid under några få minuter.

Först vill jag då säga, att det icke är någon oberättigad fråga, som herr Poppus framställt. Hade han framställt den till mig personligen, skulle jag kunnat besvara densamma, ty jag vet, att arbetslöshetskommissionen beträffande Malmö beslutat, att sedan blockaden av betfälten blivit upphävd, skall arbetslöshetsunderstöd ånyo börja utbetalas till de arbetare, som nekat att arbeta där.

Det är nog emellertid icke riktigt bra, om det är ställt på det sättet, att så länge en blockad varar, arbetslöshetsunderstöden skola indragas, men så fort blockaden upphör, dessa personer ånyo skola få uppbära understöd. Jag håller före, att såvitt det skall bli någon ordning i förhållandena, får icke den, som en gång nekat att åtaga sig ett för honom lämpligt arbete till lämplig lön, senare kunna komma igen och få något understöd.

Då jag nu begärt ordet, skall jag begagna tillfället att med några ord svara herr Johanson i Stockholm. Herr Johanson sade, att arbetslöshetskommissionen icke intagit någon partisk ståndpunkt mellan arbetsgivare och arbetare. Detta är enligt min uppfattning riktigt. Det är den ståndpunkt, jag försökt intaga, men om man skall ha någonting att anmärka, skulle det vara i motsatt riktning mot vad herr Johanson antydde.

Då man t. ex. för lossningsarbetarna i Malmö, som ha över 3 kronor för timme, i genomsnittsinkomst satte i fråga en nedsättning med 20 procent, ville ingen arbeta. Jag håller före, att var och en, som icke vill åtaga sig ett arbete, som han kan utföra — och det kunna de flesta i fråga om lastning och lossning av fartyg — för 2 kronor 40 öre per timme, han bör icke få något arbetslöshetsunderstöd av staten. Jag tycker, att detta är ett slöseri med statsmedel och att det borde bestämmas ett visst minimum av timpenning, för vilket de, som söka arbetslöshetsunderstöd, skulle vara skyldiga att arbeta åt privata arbetsgivare.

Jag tar säkerligen icke miste, om jag tror, att herr Johanson i hög grad syftade på de inom verkstadsindustrien pågående konflikterna. Man bör taga i betraktande, att arbetarantalet inom dessa industrier är minskat med 30,000 och det pågår en konflikt, som berör mellan 2,000 och 3,000 personer, på grund av att det ifrågasatts en nedsättning av timpenningen, för att nämna ett exempel, som jag känner till från ett gjuteri nära denna stad, från 2 kronor 90 öre till 2 kronor 60 öre. För övrigt känner jag bäst till södra Sverige, där för verkstadsarbetarna under samma förhållanden ifrågasatts en nedsättning av 20 procent. Då blockerades arbetsplatserna. Jag håller före, att då verkstadsindustriens fackföreningar ha tillgång till medel, så att de kunna understödja 2,000—3,000 ar-

betare, som ligga i konflikt med arbetsgivarna, borde dessa medel i främsta rummet användas, innan statens arbetslöshetspenningar tagas i anspråk, till understöd av arbetare, som äro arbetslösa på grund av arbetsbrist, och jag tycker, att man icke borde ställa sig likgiltig inför sådana företeelser som nu förekomna vid t. ex. Atlas-Diesel, samtliga verkstäder i Lund och Öresundsvarvet i Landskrona. Så vitt jag förstår branschen — och det anser jag mig göra — finns det ingen möjlighet att arbeta vid dessa verkstäder, om man skall bibehålla de nuvarande allt för högt uppdrivna lönerna, och jag tror därför, att man med allt skäl kan ifrågasätta, om icke arbetslöshetskommissionen bör noga tillse, att icke dessa penningar användas på oriktigt sätt.

Jag har redan förut påpekat, att man i min egen stad i stor utsträckning har igångsatt nödhjulsarbeten. Där hava stadsfullmäktige med socialdemokratisk majoritet beslutat att betala den fulla avlöningen som betalas till kommunens arbetare, vilka löner, som jag också förut omnämnt, i betydlig grad överskrida de löner, som betalas av den privata industrien.

Gent emot herr Hamrin vill jag säga, att det är ingen som nekat vara med om att bispringa de arbetslösa med de medel, som äro absolut nödvändiga för arbetslöshetens bekämpande, men det är icke något nationalekonomiskt sätt att bekämpa densamma, om man skall lämna understöd till personer, som icke äro villiga att arbeta för en lön av 2 kronor 40 öre i timmen.

Jag har, herr talman, icke annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Elmquist: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke förlänga debatten, men närmast med anledning av den direkta förfrågan, som herr Poppius gjorde, vill jag säga några ord.

Om jag icke är oriktigt underrättad, förhöll det sig så med denna sak, att sedan arbetslöshetskommissionen konstaterat, att arbetslösa, som blivit erbjudna sysselsättning vid betfälten, icke mottagit detta arbete på grund av att avtalsstridigheter pågingo, gick det ut ett meddelande, att understöden för dessa arbetare, som hänvisats till detta arbete, skulle, för den händelse de vägrade mottaga detsamma indragas. Jag fick den uppfattningen av herr Poppius' framställning, att så icke skulle hava skett. Det är möjligt, att jag i det fallet kanske missförstått honom, men om herr Poppius verkligen skulle hava den uppfattningen, vill jag säga honom att jag tror han misstagit sig.

Herr Poppius frågade vidare, huruvida icke de arbetare, som blivit anvisade arbete på detta sätt, nu, sedan blockaden är hävd och arbetet kommit i gång, skulle för evärdliga tider — han använde kanske icke det uttrycket — men dock för viss längre tid, ställas utanför möjligheten att erhålla understöd. Därtill vill jag svara, att något sådant kan jag icke finna vara riktigt.

Till herr Sköld skall jag endast be att i förbigående få nämna, att det nog aldrig varit frågan om, när denna order gick ut från arbets-

*Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)*

Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslös-
heten m. m.
(Forts.)

löshetskommissionen, att målare och alla möjliga andra industriarbetare och hantverkare skulle anvisas arbete på betfälten för att sedermera avstängas från understöd, om de ej mottoge arbetet. Men förhållandet är det, att en del av grovarbetarna i de skånska städerna, nog ha tillräcklig kännedom om arbetet på landet, varifrån de i allmänhet kommit, för att kunna användas som arbetare vid betfälten. Men som sagt, jag vill stryka under, att det kan icke förefalla mig annat än riktigt, att de som vägrade avstängdes från arbetslöshetsunderstöd för den tid konflikten pågick. Att de däremot, sedan konflikten avslutats, för hur lång tid som helst skulle vara avstängda från att erhålla understöd från det allmänna, det kan omöjligt vara rätt.

Jag vill också i korthet säga till herr Winkler, att det är väl alldeles klart, att de arbetare, som strejka, vare sig vid verkstäderna vid Lund eller vid Öresundsvarvet, icke åtnjuta understöd. Man kunde ju få den uppfattningen av hans framställning, att de samtidigt som de strejkade åtnjöto statsunderstöd, men så är naturligtvis icke förhållandet.

För övrigt torde det icke vara nödvändigt att vidare ingå på denna fråga. Jag ber att få upprepa vad jag svarade herr Johanson i Stockholm, när han för en tid sedan framställde en erinran i denna fråga. Jag sade då, att jag var fullt förvissad om, att arbetslöshetskommissionen med den omdömesgilla sammansättning och ledning som den fått, utgjorde en fullgod borgen för att kommissionen vid bedömandet av dessa rätt delikata frågor, i vilka det allt emellanåt, som jag också påpekade, måste inträffa gränsfall, som kunna vara nog så svåra att reda upp, jag var förvissad om, sade jag, att kommissionen vid dessa frågor bedömande komme att gå till väga, för att använda ett uttryck, som statsutskottet använder i annat sammanhang, »med all den omtanke och försiktighet, som den ömtåliga uppgiften betingar».

Jag har gjort mig underkunnig om de fall, som hittills varit under arbetslöshetskommissionens prövning, och jag ber att få förklara, att enligt min uppfattning har kommissionen i alla hittills förekommande fall handlat riktigt.

Jag tror därför, att man även i fortsättningen med fullt förtroende kan överlämna dessa frågor bedömande till kommissionen. Det är kinkigt att uppställa fixerade bestämmelser och klara regler, efter vilka man i olika fall bör handla. Det enda man har att lita till, är att omdömesgilla och sakkunniga, opartiska personer här skola skipa den rimliga och naturliga rättvisan.

Jag vill nämna, att det inom kommissionen uppkommit den tanken, att man för att hålla kommissionen och dess arbete utanför bedömandet av dessa frågor, skulle kunna vidtaga en anordning för att få någon motsvarighet till den engelska »Umpire», överdomaren i arbetslöshetstvister. Man hade alltså tänkt sig att få någon eller några personer, som vid sidan av kommissionen eller i anslutning till densamma skulle få avgiva sitt omdöme i det eller det speciella fallet, för att kommissionen därefter skulle handla.

Detta uppslag skall naturligtvis komma under övervägande, men

vare sig det kommer till utförande eller icke, så är det uppenbart, att om sådana fall skulle förekomma, då man kunde vilja påtala en sak, så föreligger ju här såsom eljest möjligheten att föra ärendet till Kungl. Maj:t. Men i den omständigheten att nu, lika litet som för några månader sedan, då herr Johanson och jag avhandlade denna fråga, icke ett enda spörsmål av denna natur blivit framfört till Kungl. Maj:t, vågar jag se en ytterligare bekräftelse på att något verkligt allvarligt missgrepp av den art, att det borde eller kunde hava påtalats, icke förekommit.

Till sist vill jag endast säga till dem, som påyrka det högre anslaget samt att anslaget måste givas karaktären av förslagsanslag utan begränsning, att naturligtvis kan ingen vara djupare bekymrad än jag över situationen på arbetsmarknaden sådan den hittills gestaltat sig och sådan den alltjämt tycks utveckla sig, och ingen kan heller vara mera intresserad än jag för att tillräckliga medel för ändamålet ställas till förfogande. Men med anledning av det mycket allvarliga statsfinansiella läget har jag måst taga hänsyn till de erinringar, som den av mina kolleger, vilken närmast har dessa angelägenheter om hand, har gjort. Jag har därför måst söka utvägar för att bringa anslaget inom snävare gränser än kommissionen tänkt sig. Jag vill dock alldeles bestämt förklara, att jag är fullt medveten om att man å ena sidan måste gå till väga med nödig försiktighet, när det gäller att driva dessa arbetslöner och understödsbelopp nedåt, men å andra sidan får man icke släppa ur sikte, hur bekymmersamt det än kan vara för individerna, de grundlinjer, som Kungl. Maj:t med riksdagens fulla medgivande har uppdragit för hela denna verksamhet, nämligen att nödhjälpsarbetena och understödsverksamheten icke få vara ordnade på sådant sätt, att de i minsta män hindra den arbetsföre att gå till det arbete, som erbjudes på arbetsmarknaden och som för honom är naturligt. Med andra ord, nödhjälpslönerna och understödsbeloppen måste stå i sådant förhållande till de löner, som gälla på den allmänna arbetsmarknaden, att det icke uppkommer någon konkurrens. Nu lär väl ingen av herrarna, som känner till förhållandena, vilja bestrida, att icke lönerna på den allmänna arbetsmarknaden äro stadda i sjunkande och att nödhjälpslönerna på en del håll kommit dessa löner betänkligt nära. Hur det kan komma att ställa sig med utvecklingen av prisnivån, därom är svårt att profetera, men med utgångspunkt från de löner, som fastställdes vid årsskiftet, och vilka riksdagen vid ärendets föregående behandling här förklarade riktigt tillmätta, anser jag det icke vara någon fara, att man, efter den betydande nedsättning i levnadskostnaderna som ägt rum — jag tänker särskilt på priset på livsmedel — gör en försiktig nedsättning i dessa nödhjälpslöner och understödsbelopp, särskilt nu under sommarmånaderna. Men jag ber att få upprepa min försäkran, att man i detta fall naturligtvis skall gå till väga med all nödig försiktighet men också med allt tillbörligt hänsynstagande åt det andra hållet, så att man icke genom denna verksamhet förhindrar den naturliga övergången och återgången av arbetarna till arbetsområden, dit de arbetslösa så snart som möjligt

*Ang. anslag
för
bekämpande
av arbetslösheten m. m.
(Forts.)*

Ang. anslag för bekämpande av arbetslösheten m. m. böra återgå i stället för att fortfarande åtnjuta understöd eller selsättas med nödhjulsarbeten.

(Forts.)

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan förekommande ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta sammanträde komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,53 e. m.

In fidem
Per Cronvall.